

Keskusteluaiheita - Discussion papers

419

Harri Luukkanen

HELSINGIN PALVELUALAN YRITYKSET: SULJETTU SEKTORI MURROKSESSA

Tilaaaja Helsingin kaupunki

LUUKKANEN, Harri, HELSINGIN PALVELUALAN YRITYKSET: SULJETTU SEKTORI MURROKSESSA; esitutkimus. Helsinki : ETLA, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, The Research Institute of the Finnish Economy, 1992. 93 s. (Keskusteluaiheita, Discussion Papers, ISSN 0781-6847; no. 419).

TIIVISTELMÄ: Esitutkimuksessa kuvataan Helsingin kaupungin alueella toimivien yritysten ja erityisesti suljetun sektorin palveluelinkeinojen kehitystä vuosina 1972-1982-1992. Toimialoittain esitetään pääasiassa yritystilaston tietojen pohjalta aikasarjoja (liikevaihto, toimipaikkojen lukumäärä, työvoima ja Helsingin työvoimaosuus koko maahan verrattuna), joiden perusteella on arvioitu yritystoiminnan menestystä. Alustavasti on pyritty myös arvioimaan nykyisen talouslaman sekä EY/ETA-ratkaisun vaikutusta eri toimialoilla ja Helsingin yritystoimintaan. Lopuksi esitettiin alustavat tulokset sekä mahdollisen palvelualoihin keskittyvän tutkimusohjelman tulevat painopisteet.

AVAINSANAT: Palveluyritykset, suljettu sektori, aluetalous, Helsinki

LUUKKANEN, Harri, SERVICE COMPANIES IN HELSINKI: THE SHELTERED SECTOR IN TRANSITION; pilot study. Helsinki: ETLA, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, The Research Institute of the Finnish Economy, 1992, 93 p. (Keskusteluaiheita, Discussion Papers, ISSN 0781-6847; no 419).

ABSTRACT: The pilot study investigates the development of Helsinki-based companies, with particular emphasis upon the service industries in the closed sector, over the years 1972-1982-1992. Time series data for various branches compiled from commercial statistics (e.g. sales revenue, number of jobs, size of the labor force and Helsinki's share of the total Finnish labor force) are used to shed light on the success of business operations. The study also seeks to appraise the impact of the present recession and the EEA/EC integration process on different branches and on Helsinki's business activity. At the end of the study, some preliminary results are presented and possible areas for further research are discussed.

KEY WORDS: service companies, sheltered sector, local economy, Helsinki

Sisällysluettelo	Sivu
1 Esipuhe	1
2 Tuotantotoiminnan avoimuudesta ja kilpailusta	2
21 Kilpailun lisääminen: miten tähän on tultu?	2
22 Avoimen ja suljetun tuotannon mittaamisesta	3
23 Toimialojen avoimuus: mittauksen tulokset	5
3 Helsingin elinkeinorakenteen kehitys	12
31 Työpaikat ja toimialarakenne	31
32 Tehdasteollisuus	14
321 Yhteenveto menneestä kehityksestä	15
322 Mitä teollisuutta on menetetty?	17
323 Kysymyksiä ja ongelmia	17
324 Teollisuus palveluiden kuluttajana	19
325 Teollisuuden vaikutus tulojen kasvuun	19
33 Helsingin tuotannon alueellinen merkitys	21
331 Yritystoiminta Helsingissä	21
332 Helsingin vienti	22
333 Pääkonttorit Helsingin humussa	25
334 Palveluyritykset	26
4 Alustavia tuloksia suljetun sektorin kehityksestä	27
41 Rakennustoiminta	27
411 Tuotos: mitä on rakennettu?	27
412 Panokset: rakennustoiminta Helsingissä	30
413 Rakennusaineteollisuuden alasajo	32
414 Rakentamisen näköaloja	32
42 Kauppa ja jakelu	35
421 Tukkukauppa	36
422 Vähittäiskauppa	39
423 Autokauppa	42
424 Kaupan investoinnit	46
43 Majoitus- ja ravitsemustoiminta	46
431 Ravitsemustoiminta	47
432 Majoitustoiminta	48
44 Kuljetus ja tietoliikenne	51
441 Kuljetus	53
442 Tietoliikenne	55
45 Rahoitus- ja vakuutustoiminta	56
451 Rahoitustoiminta	56
452 Vakuutustoiminta	58

46	Kiinteistö-, puhtaus- ja vuokrauspalvelut	60
	461 Kiinteistöpalvelut	60
	462 Puhtauspalvelut	61
	463 Koneiden ja kaluston vuokraus	61
47	Tekniset palvelut ja palvelut liike-elämälle	64
	471 Yleiskatsaus	64
	472 Sijaintietua yrityspalveluille	66
	473 Ovatko yrityspalvelut EY-valmiina?	69
48	Muut palvelutoimialat	70
5	1990-luvun taloudelliset näkymät ja sen vaikutukset Helsingin palvelualojen kehitykseen	73
	51 Taloudelliset näkymät	73
	52 Ey-integraation yleisiä vaikutuksia	76
6	Esitutkimuksen yhteenveto	79
7	Jatkotutkimuksen ohjelma	83
	Lähdeluettelo	87

I. Esipuhe

Helsingin elinkeinorakenne on voimakkaasti palvelupainotteinen. Menneinä vuosikymmeninä ja osittain vielä 80-luvun aikana palvelut kasvoivat Suomessa ja Helsingissä voimakkaasti. Myös alueen teollisuus, kuten graafinen tuotanto ja kustannustoiminta ovat voimakkaasti sidoksissa palveluihin ja kaupunkiin maan liike-elämän ja hallinnon keskuksena.

Helsingin suljetun sektorin tutkimisesta teki Helsingin kaupunginkanslia keväällä 1992 tutkimussopimuksen Etlatieto Oy:n kanssa. Kyseessä oli kolmen (3) kuukauden esitutkimus, jonka tavoitteena oli myös tehdä yksityiskohtainen suunnitelma varsinaisen tutkimuksen toteuttamiseksi. Kaupunki asetti työtä seuraamaan ohjausryhmän, johon kuuluivat kaupunginkansliasta Jaakko Tolonen (puheenjohtaja), Mauri Laine, Maija-Liisa Linkola ja Hannu Kalajoki sekä Ilkka Susiluoto tietokeskuksesta.

Tämän esitutkimuksen tavoitteena on ollut tarkastella avoimelta kansainväliseltä kilpailulta suojatun elinkeinoelämän kehitystä Helsingin osalta. Erityispiirteen tarkasteluun on tuonut EY:n vaikutusten arviointi sekä nykyinen talouslama, joka nopeuttaa kaupungin elinkeinorakenteen muutosta.

Vaikka tutkimuksen painopiste on ollut palvelutoimialoissa, ei teollisuutta ja rakennustoimintaa ole rajattu kokonaan tarkastelun ulkopuolelle. Palvelutoiminnot ovat suurelta osin riippuvaisia muusta tuotannollisesta toiminnasta, ei vain oman kunnan alueella vaan laajemmallakin talousalueella.

Esitutkimus etenee tuotantotoiminnan avoimuuden ja kilpailun tarkastelusta (luku 2) Helsingin elinkeinorakenteen selvittelyyn (luku 3). Pääosa työstä keskittyy palvelusektorin toimialojen analyysiin (luku 4). Luku 5 sisältää alustavan arvion 1990-luvun taloudellisen kehityksen ja EY-integraation vaikutuksesta Helsinkiin. Luvussa 6 on summattu esitutkimuksen keskeiset tulokset. Päätösluvussa on esitetty suunnitelma laajempaa tutkimushanketta varten.

Esitetyt näkemykset ja laskelmat ovat alustavia ja ne saattavat kumoutua tai vahvistua jatkotyön aikana. Kuitenkin alustavana johtopäätöksenä on, että Helsingin yritystoiminta voi varsin huonosti. Teollisuuden alamäki on alkanut jo 60/70-lukujen vaihteessa. Palvelualoilla käänne huonompaan tapahtui 80-luvun nousukauden aikana, jolloin työpaikat ja liikevaihto kääntyivät laskuun. Lama ja 90-luvun hidas talouskasvu merkitsevät Helsingille em. kehityssuunnan voimistumista.

Tutkija kiittää toimitusjohtaja Juha Ahtolaa ja Helsingin kaupungin asettamaa johtoryhmää miellyttävästä yhteistyöstä. Erityisesti tekijä on kiitollinen tutkimusohjaaja Pekka Ylä-Anttilalle viisaista neuvoista.

2. Tuotantotoiminnan avoimuudesta ja kilpailusta

21. Kilpailun lisääminen: miten tähän on tultu?

Yksityisen elinkeinotoiminnan avoimuutta tai sen kilpailulta suojattua luonnetta voidaan pohtia monesta näkökulmasta. Yhteistä näille pohdintoille ja toimialojen vertailuille on, että avoimuus ja kilpailu parantaa tuotantotoiminnan tehokkuutta. Lisätehokkuus kansantalouden tasolla merkitsee parempaa resurssien käyttöä sekä tuotteiden ja palveluiden alemmaa hintatasoa kuluttajien näkökulmasta.

Avoimuus ja kilpailun lisääminen ei ole ollut kovinkaan pitkään itsestään selvä tavoite ja kehitys kohti avoimia talouksia on edennyt vaiheittain (Hatanpää 1992).

Toisen maailmansodan jälkeen aina 1950-luvulle saakka OECD-maiden talouskehitys pyrki teollisuuden jälleenrakentamiseen, talouksien perusrakenteen kehittämiseen ja valuuttojen saamiseen vaihdettaviksi. Tämän seurauksena tuottavuuden ja tuotannon kasvu voimistui. Uudeksi päämääräksi tuli Yhdysvaltojen kehittyneeseen teknologiaan perustuvan taloudellisen etumatkan umpeen kurominen. Kasvun moottoriksi nousi kansainvälisen kaupan nopea lisäys, joka oli seurausta kaupan yleisestä vapautumisesta (GATT) ja vapaakauppa-alueiden (EEC, EFTA) synnystä. Tässä Euroopan maat ja Japani onnistuivat melko hyvin.

Ensimmäisen öljykriisin (1973) jälkeen alkanutta vaihetta ovat leimanneet suuret muutokset yritysten toimintaympäristössä. Energian hinta on heilahdellut voimakkaasti, kansainvälinen työnjako on muuttunut (NIE-maiden esiinmarssi), teknologia on kehittynyt voimakkaasti, raha- ja pääomamarkkinat ovat vapautuneet. Samaan aikaan talouden kasvu on hidastunut, jolloin on tullut ajankohtaiseksi arvioida uudelleen talous- ja teollisuuspolitiikan tavoitteita, keinoja ja rajoituksia.

Rakennemuutoksiin tähtäävät toimenpiteet OECD-maissa alkoivat 1980-luvulla. Tavoitteena oli talouksien rakenteiden muuttaminen joustavammiksi ulkoisille ja sisäisille shokeille. Talouksien mikro(yritys)tasolla vallitsevia vääristymiä ja jäykkyyksiä pyrittiin poistamaan. OECD-järjestön suosittelemat rakennemuutuksen tavoitteet ovat kolmenlaisia:

1) Kilpailun lisääminen hyödykemarkkinoilla

Lähtökohtana on ajatus voimavarojen tehokkaammasta käytöstä, jonka voi saada aikaan kannustavalla kilpailulla ja tehokkaammalla investointien kohdentamisella. Tähän liittyy myös havainto, että yritysten reagointi toimintaympäristön muutoksiin riippuu kilpailun asteesta. Kilpailun lisääminen on tarpeen kaikilla hyödykemarkkinoilla ja ulkomaankaupassa, ei vain teollisuudessa.

2) Tuotantotekijämarkkinoiden joustavuuden ja toimivuuden parantaminen

Jotta yritykset voivat nopeasti reagoida muutoksiin, kuten aukeaviin vientimahdollisuuksiin, tulee työmarkkinoiden olla joustavat. Tähän päästään mm. purkamalla työmarkkinoiden jähmeitä rakennelmia ja lisäämällä koulutusta.

3) Julkisen sektorin tehokkuuden parantaminen

Julkinen sektori käyttää tai kierrättää nykyään huomattavan osan tuotetusta kansantuotteesta. Siksi julkisen sektorin tulee olla tehokas, jos halutaan aikaansaada kunnan rakenneuudistus taloudessa. Julkinen sektori päättää voimavarojensa kohdentamisesta oman sisäisen päätöksen mukaisesti ja on siksi paljolti riippumaton markkinavoimista. Rahojen käytön tehokkuuden uskotaan paranevan, jos kasvava osa julkisen sektorin varoista tulee markkinavoimien kontrolliin. Tästä on enää askel palvelujen yksityistämiseen, yritysten myymiseen ja hallinnon tulosjohtamiseen.

Euroopan yhteisön tavoitteet ovat olleet paljolti samansuuntaiset sitten EEC:n perustamisen (1958). Avoimuus ja kilpailu ovat keskeisiä myös EY:n yhteismarkkinoita luotaessa vuoden 1993 alusta ja kaiken tavoitteena on syvempi kansallisten talouksien integraatio. Tulevan EY:n vapaudet koskevat neljää tuotannon perustekijää: työvoiman liikkuvuutta, pääoman liikkuvuutta sekä tavaroiden ja palveluiden liikkuvuutta. EY-sopimuksen tai EY-jäsenyyden myötä Suomeen muodostuvat samanlaiset kilpailuolosuhteet kuin muuallakin Euroopassa ja mm. tuontikilpailu lisääntyy.

22. Avoimen ja suojatun tuotannon mittaamisesta

Tuotantotoiminnan tai jonkin suojatun toimialan avoimuutta tai suljettua luonnetta voidaan lähestyä monella tavoin. Yksinkertaisin ja pragmaattinen lähtökohta on viennin merkityksen korostaminen. Tämän mukaan kansantalouden (ja yritysten) avoimuuden astetta kuvataan vientitulojen osuudella bruttokansantuotteesta (Hämäläinen 1979). Johtopäätöksenä tarkastelusta on yleensä, että teollisuus edustaa avointa sektoria ja muut alat suljettua.

Tähän johtopäätökseen on menneinä vuosina ollut hyvät perustelut, sillä vapaakaupan olosuhteissa käytännössä vain teollisuustuotteiden vienti ja tuonti on ollut vapaata muun talouden ollessa pääosin kilpailulta suojattua ja säädeltyä.

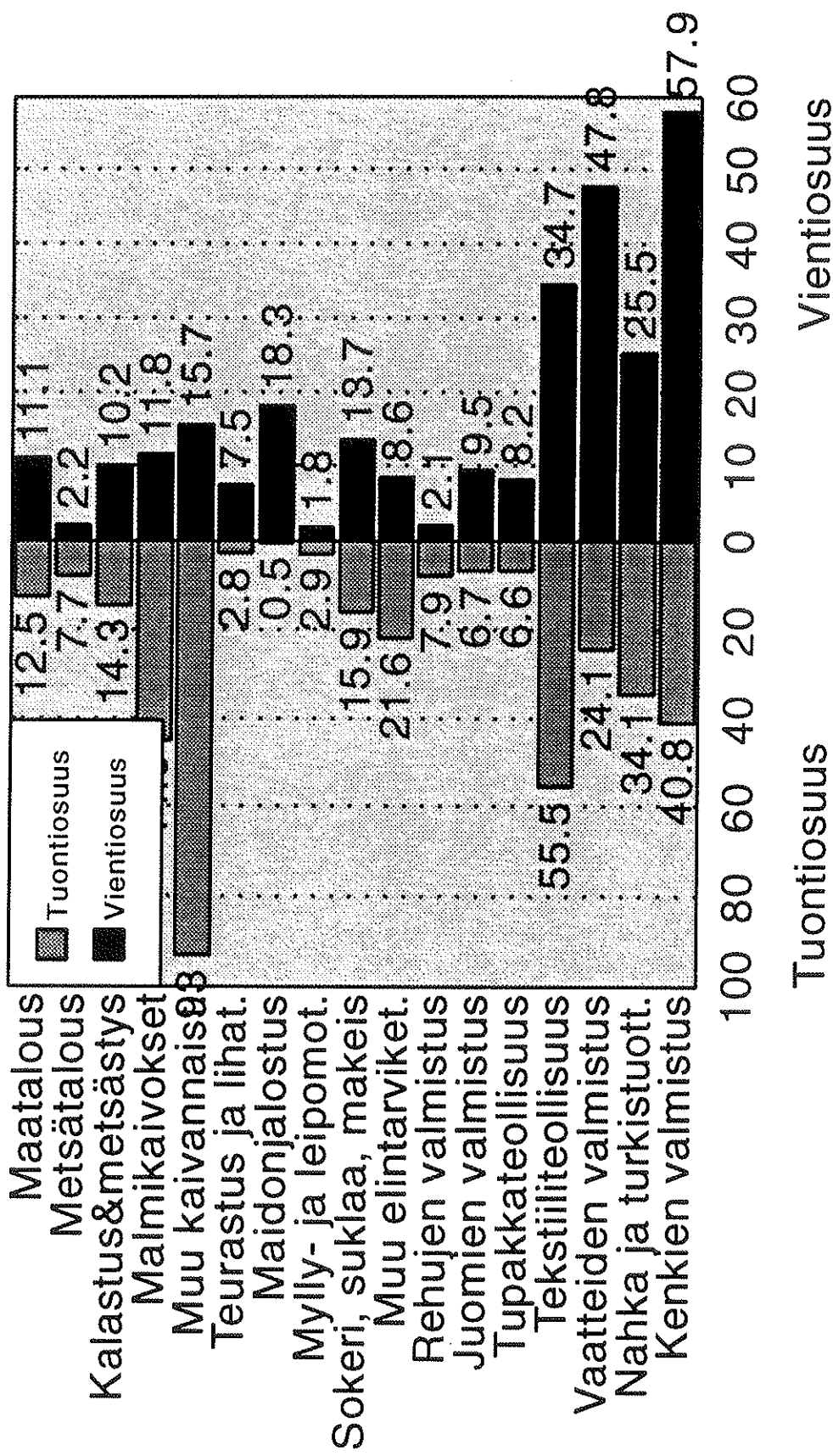
Tällaiseen suoraviivaiseen tarkasteluun ei enää ole samanlaisia perusteluita kuin aikaisemmin. Maailmankaupassa palveluiden kaupan arvo on jo kolmasosa tavarakaupasta, maatalous on vapautumassa, kaupan alalla monikansalliset ketjut levittäytyvät maasta toiseen, kilpailu julkisista hankinnoista on jo auennut. EY-sisämarkkinaratkaisun myötä kaupan tekniset esteet vähenevät oleellisesti ja yritysten perustaminen toiseen maahan on oleellisesti aikaisempaa helpompaa. Samalla kansalliset liha-, maito-, rakennus- yms. monopolit purkautuvat.

Tärkein kritiikki vientiosuus-mittaria ja sen soveltamista kohtaan on sen yksipuolisuus. Jokin maailmanmarkkinoilla ja kansainväliseen hintatasoon tuotteitaan myyvä yritys saattaa - kuten on tapahtunut - pyytää kotimaassa korkeampaa hintaa tuotteistaan ja maksattaa kannattavuutensa kotimaisilla kuluttajilla tai muilla yrityksillä. Vienti Neuvostoliittoon bilateraalikanapain aikoina antoi katteita, joita ei olisi saatu länsiviennistä. Vientituet mm. laivoille ja maataloustuotteille - joita melkein kaikki maat harrastavat - vääristävät kilpailua, kuten myös kehitysyhteistyövaroilla tuettu vienti.

Todellisen kilpailun aikaansaaminen edellyttää siten kilpailevaa tuotteiden ja palveluiden tuontia, jolloin eurokuntoinen suomalainen yritys pystyy toimimaan tehokkaasti sekä viennissä että

Kuva 2.1 : Eräiden toimialojen avoimuus Suomessa

Tuonnin osuus kulutuksesta ja viennin osuus tuotannosta, %

Lähde: TK, Panos-tuotos -tutkimus 1985

kotimarkkinoilla. Toimialat, joilla ei ole merkittävästi vientiä tai tuontikilpailua, voidaan luokitella kategoriaan "eurokilpailulle herkät alat".

Jäljempänä on siksi mitattu toimialojen avoimuutta tai niiden suljettua luonnetta laskemalla myös tuontiosuus ko. tuoteryhmissä tai palveluissa. Tämä täydentää perinteisempää vientiosuus-tarkastelua.

Myös palveluyrityksissä markkinavoimien odotetaan panevan hinnat ja yritysten kustannusrakenteen kuriin, kun kotimaiselle ja ulkomaiselle kilpailulle luodaan suotuisat edellytykset, monopolit puretaan ja alalle tulon kynnyistä alennetaan. Esimerkit menneen ajan Suomesta eivät ole olleet kovin rohkaisevia, kuten on osoittanut mm. kansainvälisesti toimivan Ikean kalustetaratalon lupakäsittely Espoossa. Kilpailun edellytysten luominen ei ole pelkästään valtion lakien ja kuluttajien rahojen varassa, suuren työn voivat tehdä myös kunnat päätöksillään koskien liikelaitoksiaan, toimintojen yksityistämistä ja yritysten kilpailua.

23. Toimialojen avoimuus: mittauksen tulokset

Helsingiläisten yritysten toiminnasta ei ole riittävästi tilastotietoa, jotta sen mukaan voitaisiin luokitella yritykset avoimiin ja suljettuihin. Mittaus joudutaan tekemään koko maan tasolla, mistä ei ole kuitenkaan varsinaista haittaa yleiskuvan saamisessa: helsinkiläisyrietykset toimivat samalla tavalla ja saman kilpailun alaisena kuin muutkin.

Ongelmia tai epävarmuuksia mittaamiseen ja sen yleistyksiin toki sisältyy. Jos esim. makkara-teollisuuden vienti näyttäisi koko maan tasolla vähäiseltä ja Helsingissä olisi maan ainoa makkaraa vievä tehdas, tulokset vääristyisivät oleellisesti arvioitaessa kilpailua Helsingin näkökulmasta. Toimialoittainen keskiarvo ei ole koko totuus yrityksistä. Koko maata käsittelevät panos-tuotos -tutkimuksen tiedot ovat vuodelta 1985, jonka jälkeen tilanne on voinut muuttua.

Taulukon 2.1 esittämä informaatio Suomen talouden avoimuudesta päätoimialoin ei anna kovinkaan tarkkaa kuvaa tilanteesta. Päätoimialojen sisällä tuonti- ja vientiosuuksien vaihteluvälit ovat varsin suuret, kuten näkyy esim. teollisuuden ja palvelujen osalta. Siksi on tarpeen tarkastella avoimuutta hienommalla toimialatasolla, kuten on tehty kuvioissa 2.1...2.4.

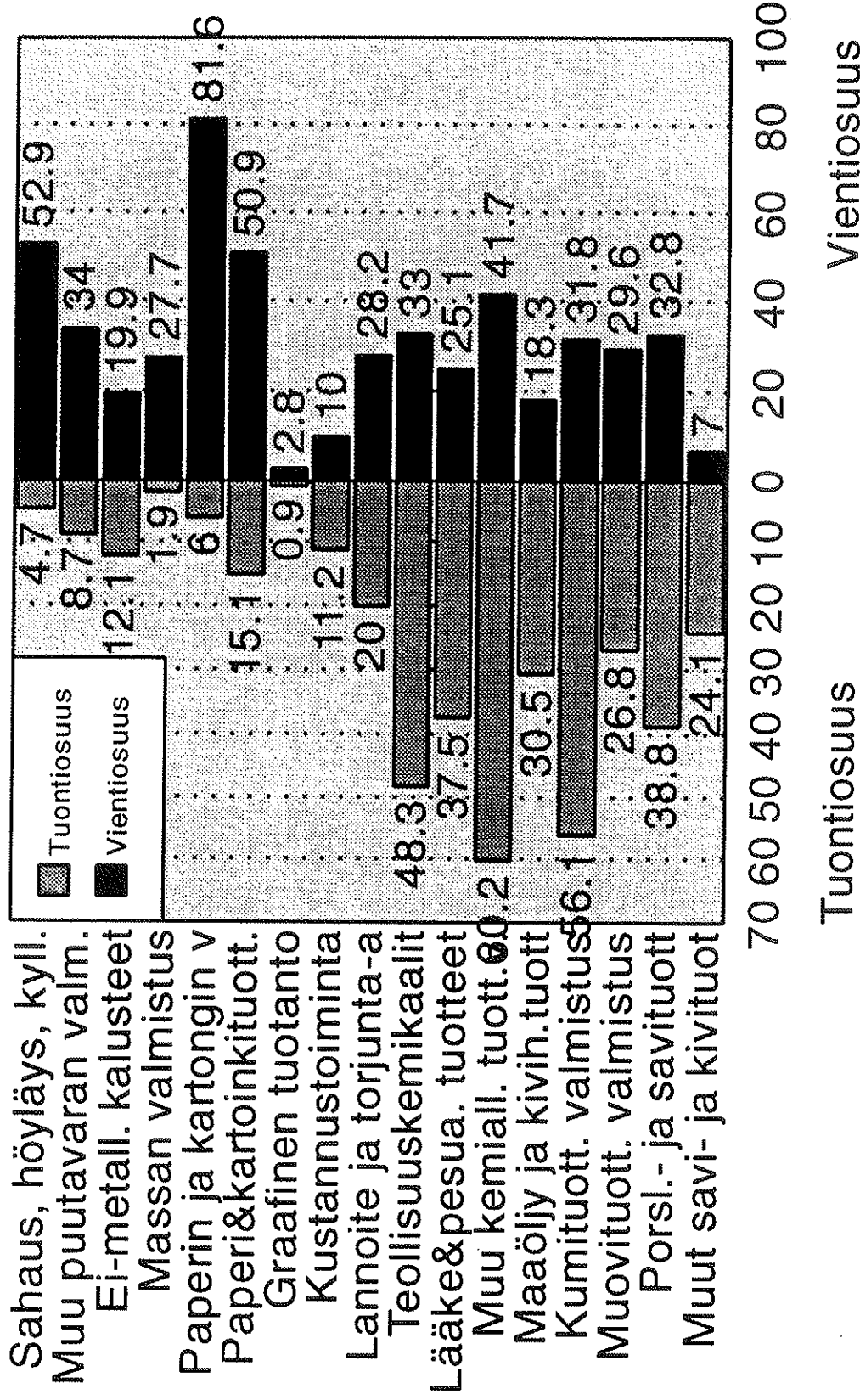
Teollisuuden osalta havaitaan elintarviketeollisuuden toimialat (kuva 2.1) hyvin suljetuiksi tuonnilta, ja myös vienti on vähäistä esim tekstiili- ja vaatetusteollisuuden tuotteiden valmistukseen verrattuna.

Kuva 2.2 osoittaa, että metsäteollisuuden vientiosuus on varsin suuri, joskaan tuontikilpailua ei juuri esiinny. Graafisen ja kustannusalan ulkomaankauppa on samoin pientä tuotantoon tai kotimaiseen kulutukseen verrattuna. Kemiallinen teollisuus sen sijaan on varsin avoin toimiala.

Metalliteollisuuden kaikki toimialat (kuva 2.3) ovat varsin avoimia viennillä ja tuontikilpailulla mitattuna. Sähkön, kaasun, lämmön ja veden tuotanto ja jakelu - tärkeä kunnallinen infrastruktuuri - sen sijaan on vailla yhteyttä ulkomaankauppaan.

Kuva 2.2 : Eräiden teollisuustoimialojen avoimuus Suomessa

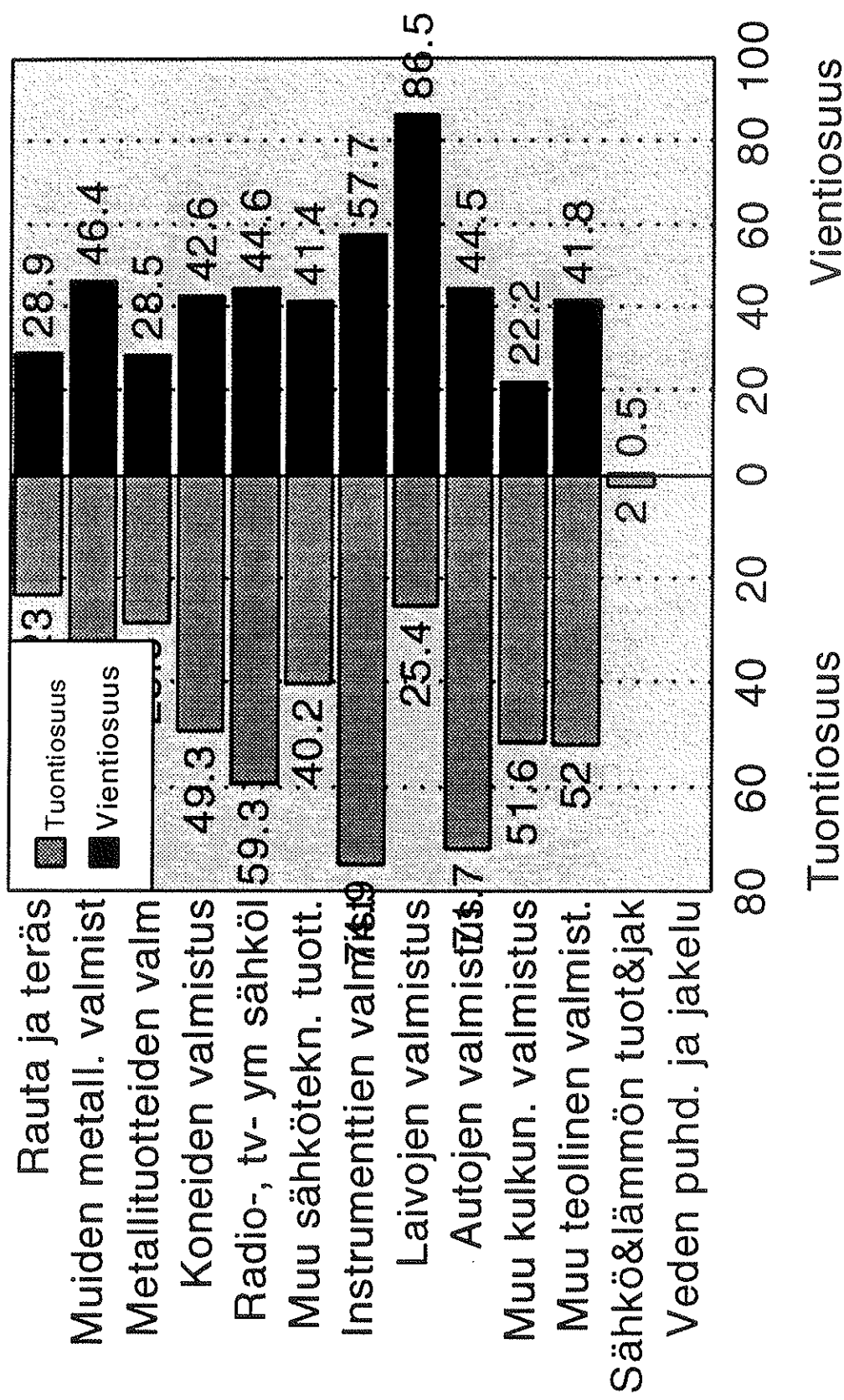
Tuonnin osuus kulutuksesta ja vienin osuus tuotannosta, %

Lähde: TK, Panos-tuotos -tutkimus 1985

Kuva 2.3 : Eräiden teollisuustoimialojen avoimuus Suomessa

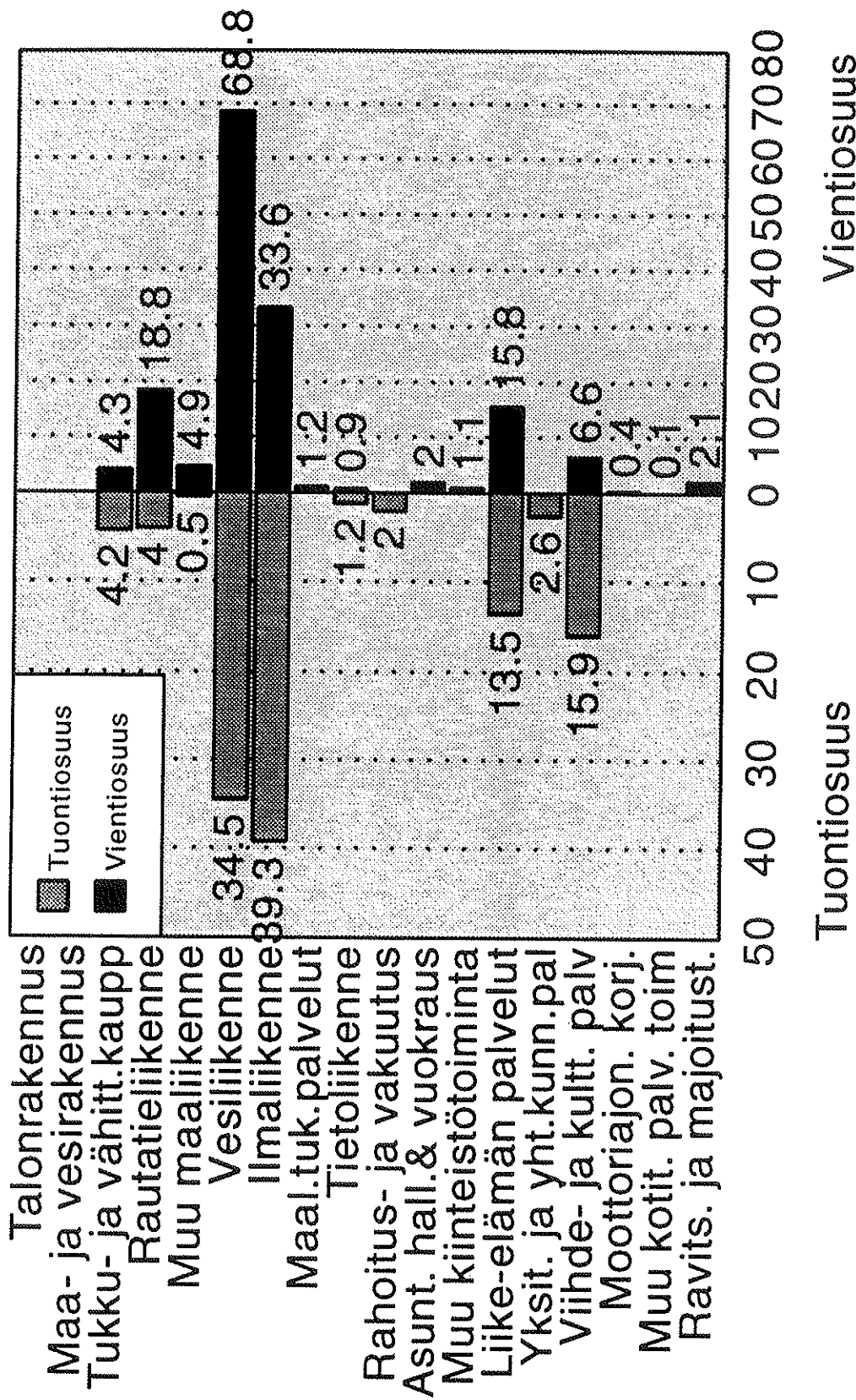
Tuonnin osuus kulutuksesta ja viennin osuus tuotannosta, %

Lähde: TK, Panos-tuotos -tutkimus 1985

Kuva 2.4 : Palvelu- ja rakennustoimialalojen avoimuus Suomessa

Tuonnin osuus kulutuksesta ja viennin osuus tuotannosta, %

Lähde: TK, Panos-tuotos -tutkimus 1985

Taulukko 2.1: Talouden avoimuus Suomessa päätoimialoittain: tuonnin osuus kulutuksesta ja viennin osuus tuotannosta, prosenttia

Toimiala	Tuonti- osuus	Vienti- osuus
Maatalous	12.5	11.1
Metsätalous	7.7	2.2
Kalastus ja metsästys	14.3	10.2
Tehdasteollisuus	0.5-93	1.8-86.5
Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	2.0	0.5
Rakennustoiminta	0	0
Palvelut	0-39.3	0-68.8
Yhteensä kaikki toimialat	16.3	17.4

Huom. toimialan tuontiosuus lasketaan seuraavasti:

$$\text{Tuontiosuus \%} = \frac{\text{Tuonti}}{\text{Tuotanto} + \text{Tuonti} - \text{Vienti}} \times 100$$

Metsätalous sisältää lähinnä raakapuun kauppaa. Rakennustoiminta sisältyy ulkomaankaupassa palvelutaseeseen (projektivientiin), josta syystä rakennustoiminnan ulkomaankauppa = 0.

Lähde: TK, Panos-tuotos -tutkimus 1985

Lopuksi kuva 2.4 osoittaa, että suljetuin talous vallitsee Suomessa rakennus- ja palvelualoilla. Lukuunottamatta vesi- ja ilmalikennettä vienti on erittäin vähäistä ja tuontakilpailu on lähes olematonta.

Yhteenvedona voidaan arvioida keskeisimmiksi suljetuiksi ja kilpailulta suojatuiksi yritystoiminnan aloiksi taulukon 2.2 esittämät toimialat. Kriteerinä on tällöin käytetty tuonnin osuutta kotimaisesta kulutuksesta ja viennin osuutta tuotannosta, jos niistä kumpikin jää alle koko talouden keskiarvojen.

Esim. vain tuontiosuuden kriteerin mukaisesti suurin osa metsäteollisuuden toimialoista olisi luokiteltava "tuontiherkäksi" alaksi. Kun vientiosuus on erittäin suuri, ne voidaan luokitella avoimen (kilpaillun) tuotannon aloiksi.

Taulukosta 2.2 voidaan havaita, että suljetut ja kilpailulta suojatut toimialat kattavat varsin laajan osan yritystoiminnasta. Laskettuna koko yritystoiminnan kotimaisesta kysynnästä ns. suljetun sektorin osuus markkinoista oli vuonna 1985 yhteensä 64 % ja ns. avoimen sektorin osuus oli vastaavasti 36 %.

Taulukko 2.2: Keskeisimmät suljetut ja kilpailulta suojatut yritystoiminnan toimialat Suomessa

Toimiala	Kulutus- osuus 1)	Tuonti- osuus 2)	Vienti- osuus 3)
Maa- ja metsät. kalastus	7.0		
- Maatalous	4.5	12.5	11.1
- Metsätalous	2.3	7.7	2.2
- Kalastus ja metsästys	0.2	14.3	10.2
Tehdasteollisuus	9.0		
- Teurastus ja lihajalost.	2.1	2.8	7.5
- Maidonjalostus	1.6	0.5	18.3
- Myllyt ja leipomot	1.0	2.9	1.8
- Sokeri ja makeiset	0.5	15.9	13.7
- Rehujen valmistus	0.7	7.9	9.5
- Juomien valmistus	0.5	6.7	9.5
- Tupakkateollisuus	0.1	6.6	8.2
- Graafinen tuotanto	1.2	0.9	2.8
- Kustannustoiminta	1.3	11.2	10.0
Sähkö, kaasu, lämpö, vesi	5.6		
- Sähkö, kaasu, lämpö	5.4	2.0	0.5
- Vesihuolto	0.2	0	0
Rakennustoiminta	10.3		
- Talonrakennus	7.9	0	0
- Maa- ja vesirakennus	2.4	0	0
Palveluiden tuotanto	32.0		
- Tukku- ja vähitt. kauppa	8.2	4.2	4.3
- Ravitsemus- ja majoit.	2.5	0	2.1
- Muu maaliikenne	2.9	0.5	4.9
- Maal. tukipalvelut	0.4	0	1.2
- Tietoliikenne	1.5	1.2	0.9
- Rahoitus- ja vakuutus	3.6	2.0	0
- Asunt. hall. ja vuokr.	5.0	0	2.0
- Muu kiint. toiminta	2.0	0	1.1
- Liike-elämän palvelut	3.3	13.5	15.8
- Yksit. ja yht.kunn. p.	1.1	2.6	0
- Viihde- ja kultt. palv.	0.9	15.9	6.6
- Moottoriajon. korjaus	0.6	0	0.4
- Muu kotit.palv. toim.	0.7	0	0.1
Suljettu sektori yhteensä	63.9		
Avoin sektori yhteensä	36.1		
Koko yritystoiminta yht.	100.0	16.3	17.4

1) Toimialalta peräisin olevien koti- ja ulkomaisten tuotteiden ja palveluiden osuus kotimaisesta kulutuksesta

2) Tuonnin osuus kotimaisesta kulutuksesta

3) Viennin osuus tuotannosta

Lähde: TK, Panos-tuotos -tutkimus 1985.

Samoin havaitaan, että palvelualojen osuus suljetun sektorin tuotannosta on noin kolmannes eli 32 % yrityssektorin kotimaisesta kysynnästä. Muita suuria suljetun sektorin aloja ovat maa- ja metsätalous (osuus kysynnästä 7 %), osia teollisuudesta (9 %), rakennustoiminta (10 %) sekä sähkö-, lämpö- ja vesihuolto (6%).

Jos jatkotutkimus halutaan keskittää Helsingin suljettuun sektoriin, varsin selvin perustein voidaan työ rajata koskemaan palveluelinkeinoja ja rakennustoimintaa. Suojattujen alojen tehdateollisuutta ei Helsingissä sanottavassa määrin enää ole. Maataloutta ei kaupungissa ole koskaan suuremmissa määrin ollutkaan. Palvelutuotanto ja rakentaminen ovat sen sijaan varsin keskeisiä elinkeinoja pääkaupungissa.

3. Helsingin elinkeinorakenteen kehitys

Tässä pääluvussa lähestytään Helsingin elinkeinorakennetta ja sen kehitystä kolmesta suunnasta. Alkulukuna 31 on katsaus kaupungin työpaikkojen ja toimialarakenteen kehitykseen.

Toisessa alaluvussa 32 on tutkielma Helsingissä vaikuttavasta teollisuudesta. Teollisuutta tarkastellaan pitkällä aikavälillä vuosina 1972-89 ja todetaan teollisuuden työvoiman puolittuneen tänä aikana. Teollisuus on edelleen alamäessä, lama runnoo sitä rumasti eikä ole mitään merkkejä teollisuuden uudesta noususta.

Luvussa 33 tarkastelun kohteena on Helsingin tuotannon alueellinen merkitys. Koska Helsinki on maan suurin paikkakunta talouden alalla, talouden alueellinen merkitys on suuri sekä ulospäin muuhun maahan että sisäänpäin tuloja hankkivana rahakoneena.

Perusongelmana muutoksia tarkasteltaessa on, että Helsinki on osa seutua ja että toimintojen alueellinen rakenne muuttuu urbaaneja alueita koskevien "lakien" mukaisesti. Siten ei ole mielekästä olettaa, että talousalueen keskuksen rakenne kehittyisi samoin kuin koko alueen tai koko kansantalouden rakenne. Tätä yleismaailmallista ilmiötä on vaikea ottaa kattavasti huomioon. Toinen tähän liittyvä tosiasia on, että Helsingin hyvinvointiin vaikuttaa koko seudun kehitys, ei ainoastaan kaupungin omien rajojen sisällä tapahtuvan yritystoiminnan muutos. Helsingin "luonnollinen" erikoistuminen palvelee koko alueen kehitystä.

31. Työpaikat ja toimialarakenne

Yleisenä piirteenä Helsingin työllisyyskehityksessä on työpaikkojen jatkuva lisääntyminen aina 80-luvun loppuun. Työpaikat lisääntyivät voimaikkaimmin kaupungissa 60-luvulla, laskivat lievästi 70/80-luvun vaihteessa. 80-luvulla tapahtui uusi pieni nousu.¹⁾ Vuonna 1988 oli Helsingissä 137 % työpaikkaomavaraisuus (TILK 1991) eli tilanne näyttää päällisin puolin hyvältä.

Pinnan alla ja tulevaisuutta tarkastellen tilanne on huonompi ja huolestuttavampi. Työpaikkoja ovat lisänneet ennen muuta julkinen sektori (kunta ja valtio), joiden ansiosta työpaikkojen määrä on lisääntynyt. Koko maan tasolla 90-luvun alussa julkishallinnon työpaikkoja lienee ollut yhteensä noin 700.000 (Helsingissä 80.000), joista noin 200.000 työpaikkaa luotiin 80-luvun aikana. Valtion ja kuntien säästötoimet merkitsevät vähintään loppua tälle kasvulle. Todennäköisesti julkisten menojen laihdutus tulee vähentämään 90-luvulla työpaikkoja oleellisesti nykyisestä, vaikka esim. Helsingin osuus koko maan valtion työpaikoista on laskenut 70- ja 80-luvuilla.

1) Tässä luvussa tarkastellaan Helsingin työpaikkoja, johon sisältyvät sekä yritystoiminnan, kunnan ja valtion työpaikat. Muissa luvuissa tarkastellaan sitä vastoin yritystoimintaa eri toimialoilla.

Tässä esitutkimuksessa tarkastellaan jäljempänä nimenomaan yritystoimintaa Helsingissä yritystilaston (YTR) tietojen perusteella. Vain yritystoimintaan ja sen päätoimipaikkoihin keskittyminen - ja ammatinharjoittajien puuttuminen tilastoista - antaa vajanaisen kuvan kaupungin työpaikkojen määrästä. Allaoleva laskelma osoittaa miten taulukon 3.1 kokonaistyöpaikat likimain jakaantuivat vuonna 1989 yritystoiminnan ja julkisen vallan työpaikkojen kesken:

Yritysten päätoimipaikat (toimipaikassa useampi kuin yksi työntekijä)		236.000 henkeä
Yritysten aputoimipaikat (pääkonttorit ym.)		23.000 henkeä

-----

1. Yritystilaston työpaikat yhteensä		259.000 henkeä
--------------------------------------	--	----------------

Itsenäiset ammatinharjoittajat	n.	20.000+henkeä
--------------------------------	----	---------------

-----

2. Yritystoiminnan työpaikat yhteensä	n.	280.000 henkeä
---------------------------------------	----	----------------

Hgin kaupungin työpaikat	n.	40.000 henkeä
--------------------------	----	---------------

Valtion työpaikat	n.	40.000 henkeä
-------------------	----	---------------

-----

3. Julkisen vallan työpaikat yhteensä	n.	80.000 henkeä
---------------------------------------	----	---------------

2+3 Helsingin työpaikat yhteensä	n.	360.000 henkeä
----------------------------------	----	----------------

=====
Kuten myöhemmin yritystoiminnan toimialoittaisesta tarkastelusta ja sen yhteenvedosta käy ilmi, yritystoiminnan työpaikat - ei yksin teollisuudessa - ovat olleet laskussa jo 80-luvulla. Yritystoiminta alkoi taantua Helsingissä useimmilla mittareilla mitattuna jo menneen nousukauden lihavina vuosina ja taantuma koski myös palvelualoja.

Nykyinen taloudellinen lama nopeuttaa jo 80-luvulla jatkunutta rakennemuutosta kaupungissa ja 90-luvun hidaskasvu merkinnee Helsingille ennen näkemätöntä kurjistumista, työpaikoilla mitattuna. Kun teollisuus on johtanut aikaisemmin työpaikkakatoa, nyt johtoon kipuavat palvelut.

Kuten johtopäätöksissä (luku 6) todetaan, luultavasti työpaikkojen lisääntyminen julkisten palveluiden piirissä on menneinä vuosina peittänyt alleen tosiasiallisen kuvan kaupungin yritystoiminnan tilasta. Tila on erittäin hälyttävä, eikä näköpiirissä ole muutosta parempaan.

Taulukko 3.1. Työpaikat Helsingissä toimialan mukaan vuosina 1950-1960-1970-1980-1988, 1000 henkeä (yritykset ja julkinen hallinto ml.)

Toimiala	1950	1960	1970	1980	1988
Maa- ja metsätalous	1.6	1.2	0.5	0.5	1.2
Teollisuus ml. kaivos-toiminta, energia ja vesi	65.7	81.6	79.4	54.7	47.9
Rakentaminen	15.2	25.9	24.9	17.8	26.6
Liikenne	18.2	21.9	25.0	29.2	32.1
Kauppa, ravits. ja majoi-tustoiminta	41.0	65.9	77.3	67.8	75.1
Rahoitus ja liike-elämän palvelut	10.8	16.1	32.4	42.9	70.4
Muut palvelutoimialat	44.2	53.8	87.2	101.0	109.2
Tuntematon	3.7	7.6	0.4	1.3	8.4
Yhteensä	200.4	274.0	327.0	315.2	371.0

Lähteet: Helsingin vuosikirja 1991/TILK; Lausamo (1977); Lankinen (1985).

32. Tehdasteollisuus

Helsingin teollisuuden kehitys on ollut parin vuosikymmenen aikana monen eri suuntaan vaikuttavan tekijän summa. Helsinki on valtakunnallisen kasvualueen - Uudenmaan läänin ja suppeammin Hyvinkäältä Kirkkonummeen ja Sipoosken ulottuvan Helsingin seudun - taloudellinen keskus, joka tuottaa neljänneksen Suomen bkt:sta (Susiluoto 1992). Kunnalliset rajat ovat käyneet ahtaiksi laajamittaiselle teollisuudelle. Kaavoitus, kiinteistöjen arvonnousu ja vuokrataso ovat tehneet teollisuuden kiinteistöjen vaihtoehtoisen käytön houkuttelevammaksi. Samalla Helsingin keskeinen sijainti kuljetuksen ja tietoliikenteen risteysasemana, koulutetun työvoiman saanti ja muu infrastruktuuri ovat vetäneet kaupunkiin suurimpien yritysten pääkonttoreita.

Jo 60-luvulla teollisuuden jalostusarvon kasvu oli Helsingissä puolet pienempää kuin koko maassa. Helsingin ympäristökunnissa (Espoo, Vantaa, Kauniainen) kasvu oli vastaavasti puolet suurempi kuin koko maassa (Lausamo 1977). Saman suuntainen kehitys jatkui 70-luvulla. Kun

teollisuuden työvoima muualla maassa nousi 10 %, työvoiman määrä laski melko tasaisesti Helsingissä (Lankinen 1985). 80-luvun alun Uusimaa ja Helsinki oli vahva taloudellisen kasvun keskus, ei kuitenkaan teollisuuden osalta. Kahden vuosikymmenen aikana 1972-1992 Helsinki menetti puolet tehdasteollisuuden työpaikoistaan.

321. Yhteenveto menneestä kehityksestä

Kuvassa 3.1 on esitetty tiivistetysti tehdasteollisuuden pitkän aikavälin kehitys Helsingissä **yritystilaston** lukujen perusteella. Määritelmien mukaisesti tilaston kattama tehdasteollisuus ei **sisällä** mm. kunnan, valtion ja valtion laitosten harjoittamaa teollista tuotantoa, joka ei ole yritystoimintaa.¹⁾

Liikevaihdolla mitattuna Helsingin tehdasteollisuus on viime vuosien luisua lukuunottamatta pysynyt likimain ennallaan. Tuotannon volyyymi on pysynyt samalla tasolla bruttoarvolla laskien. Liikevaihdon lasku jo ennen lamaa ja työllisyyden kehitys antavat olettaa, että liikevaihto pienenee yhä jatkossa. Pienenevä liikevaihto merkitsee myös seudun välituotepanosten kysynnän vähenemistä ts. heikentyvää kerrannaisvaikutusta, joka kerrannaisvaikutus on tosin tutkimusten mukaan pienempi kuin palvelualoilla.

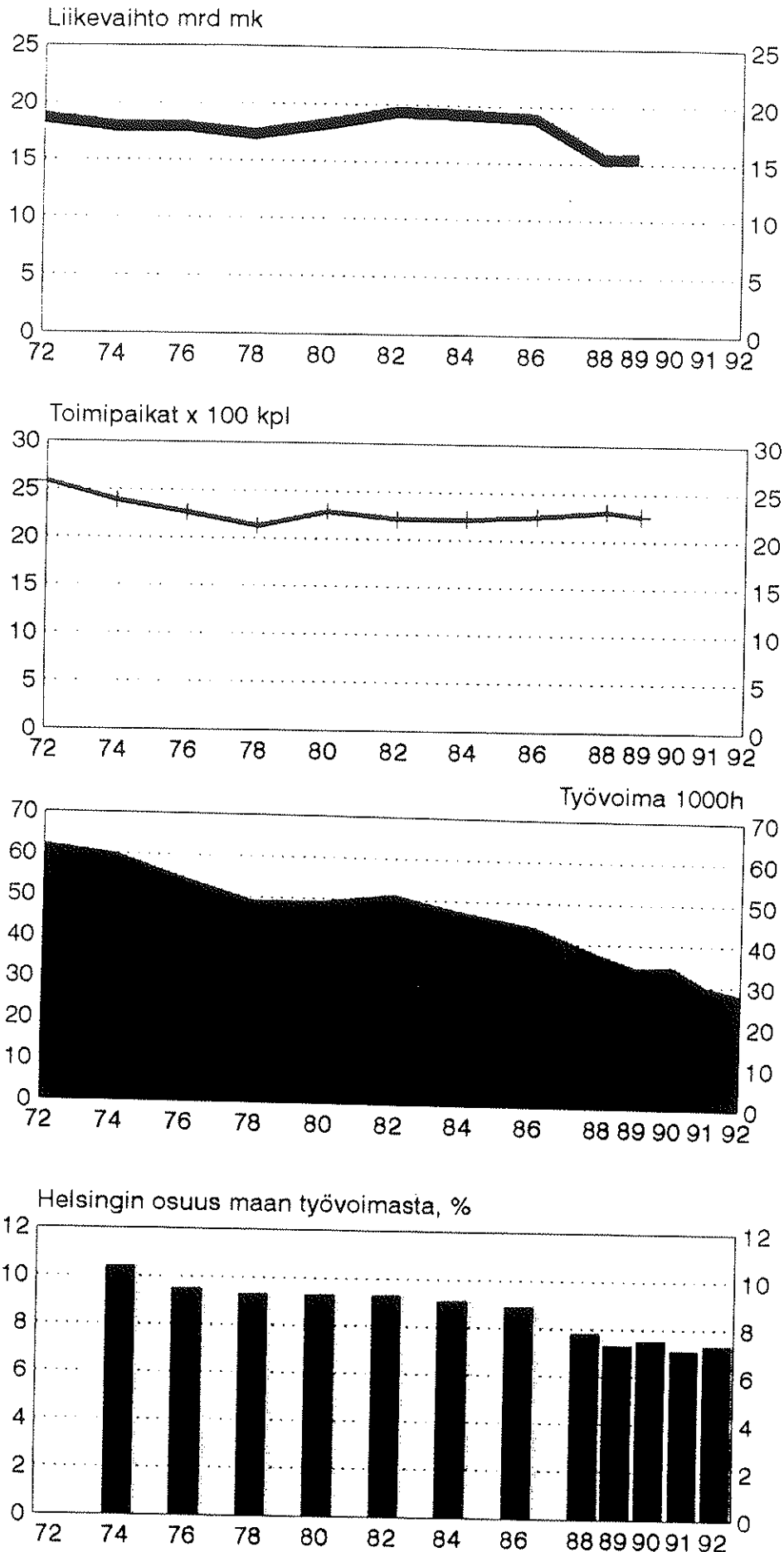
Toimipaikkojen määrän pysyvyys noin 2300 vaiheilla osoittaa, että Helsinki on yhä pkt-yritysten kiinnostuksen kohteena. Keskimääräinen toimipaikkakoko on kuitenkin dramaattisessa laskussa. 70-luvulla tehdasteollisuutta harjoitettiin keskimäärin 22-25 hengen toimipaikoilla, 80-luvun lopussa toimipaikkojen keskikoko oli kymmenen henkeä pienempi eli noin 15 henkeä. Kun suurteollisuus koko ajan vähenee, todellisuudessa kaupungin tyypillisiä teollisia yrityksiä tai toimipaikkoja ovat 3-6 hengen metalliverstaat ja kirjapainot.

Lamaa edeltänyt tehdasteollisuuden **työvoima** Helsingissä oli noin 35.000 henkeä. Kuten kuviosta 3.1.c. voidaan havaita, 70-luvun alun työvoiman määrä oli liki kaksinkertainen. Lama jyrkensi työvoiman vähentymistä edelleen ja ilmeisesti nopeutti odotettavissa olevaa rakennemuutosta. Työvoiman määrän lasku Helsingissä 90-luvulla noin 20.000 hengen tasolle on odotettavissa, jos voimakasta elinkeinopolitiikkaa mm. edullisella toimitilarakentamisella ja -vuokrauksella tai pkt-yritysten rahoituksella ei pystytä järjestämään.

Teollisuus ei voi huonosti vain Helsingissä vaan myös koko valtakunnassa. Helsinki on eräänlainen koekenttä, jossa muutokset tapahtuvat muuta maata aikaisemmin ja voimakkaammin. Tämän voi havaita tarkastelemalla kaupungin osuutta koko maan tehdasteollisuuden työvoimasta. Edelleen yritystilaston tietojen mukaan Helsingin **osuus koko maan tehdasteollisuuden työvoimasta** on ollut lievässä laskussa aina 70-luvun alusta. Kymmeneksi vuodeksi vakiintunut noin 9 % osuus työvoimasta lähti laskuun vasta Helsingin aluetalouden ja kansantalouden rynnätyessä ylikierroksille vuosikymmenen vaihtuessa.

1) Kuntien, valtion ja valtion laitosten harjoittama tehdasteollisuus sisältyy mm., kansantalouden tilinpitoon, teollisuustilastoon sekä työvoimatiedustelun lukuihin, joissa yksityistä yritystoimintaa ja julkista tuotantoa ei ole erotettu. Erona yritystilastossa on vuositasolla Helsingin tehdasteollisuudessa noin 10.000 henkeä vähemmän 70-luvun alussa ja ehkä 4.000 henkeä 90-luvun alussa.

Kuva 3.1 : Tehdasteollisuus Helsinki 1972-1992

Yritystoimintaan kuuluvan tehdasteollisuuden lisäksi menetyksiä on tapahtunut valtion, valtion laitosten ja kunnan teollisissa työpaikoissa. 70-luvun alussa julkisen vallan teollisia työpaikkoja oli noin 10.000 ja ne ovat vähentyneet 90-luvun alkuun noin 4.000 työpaikkaan yhtiöittämisen, liikelaitosuudistuksen ja muun karsimisen kautta. Osa työpaikoista on siirtynyt siten yritystoiminnan piiriin, jonka aikaisemmin esitetyt luvut kattavat.

Kehitys osoittaa, että Helsingin teollisuudella menee huonommin kuin koko maan tehdasteollisuudella. Mutta myös muilla vanhoilla teollisuupaikoilla on ongelmia. Esim. Tampere on menettänyt 15.000 teollisuuden työpaikkaa 15 vuoden aikana (SK 24.4.92). Helsingin ja sen seudun teollisuuden suhteellisen korkea vientiosuus antaa kuitenkin viitteitä nopeasta toipumisesta, kun laman jälkeen vienti alkaa vetää.

322 Mitä teollisuutta on menetetty?

Helsingin alueella olevan tehdasteollisuuden toimialoittainen supistuminen näkyy konkreettisesti kuvan 3.2 koosta ja jakaumasta. Tärkein teollisuudenala, metalliteollisuus - lähinnä konepajateollisuus - on supistunut 20 vuodessa liki puoleen. Toiseksi merkittävin toimiala, graafinen teollisuus eli kirjapainot ja kustantamot, on supistunut lievästi ja sen suhteellinen merkitys on noussut. Elintarviketeollisuudesta on kaksi kolmannesta jäljellä. Loppujen teollisuuden toimialojen työllisten määrä on supistunut liki kolmannekseen.

Voidaan liioittelematta sanoa, että Helsinki on enää konepajateollisuuden, painotalojen ja kustantamojen sekä elintarvikkeiden tuottaja. Aivan viime vuosien tiedot suuryritysten siirtymisestä kehyskuntiin osoittavat näidenkin ydinalojen tuotannon supistuvan ja kaupungin työllisyyden heikentyvän.

Mielenkiintoinen yksityiskohta on, että tehdasteollisuuden liikevaihto - noin 7-9 mmk toimipaikka kohden - on pysynyt 20 vuotta likimain samana (vuoden 1985 hinnoin laskien), kuten kuvassa 3.3 on esitetty. Samaan kuvaan on piirretty myös tehdasteollisuuden toimipaikkakoon romahdus työvoiman määrällä laskien. Liikevaihdon (kiinteähintaisen) pysyvyys samalla tasolla on työn tuottavuuden kasvun ansiota. Työvoima on vähentynyt noin 50 % vv. 1972-89 aikana ja tuottavuus on noussut samoin 50 % vuoden 1972 tasolta.

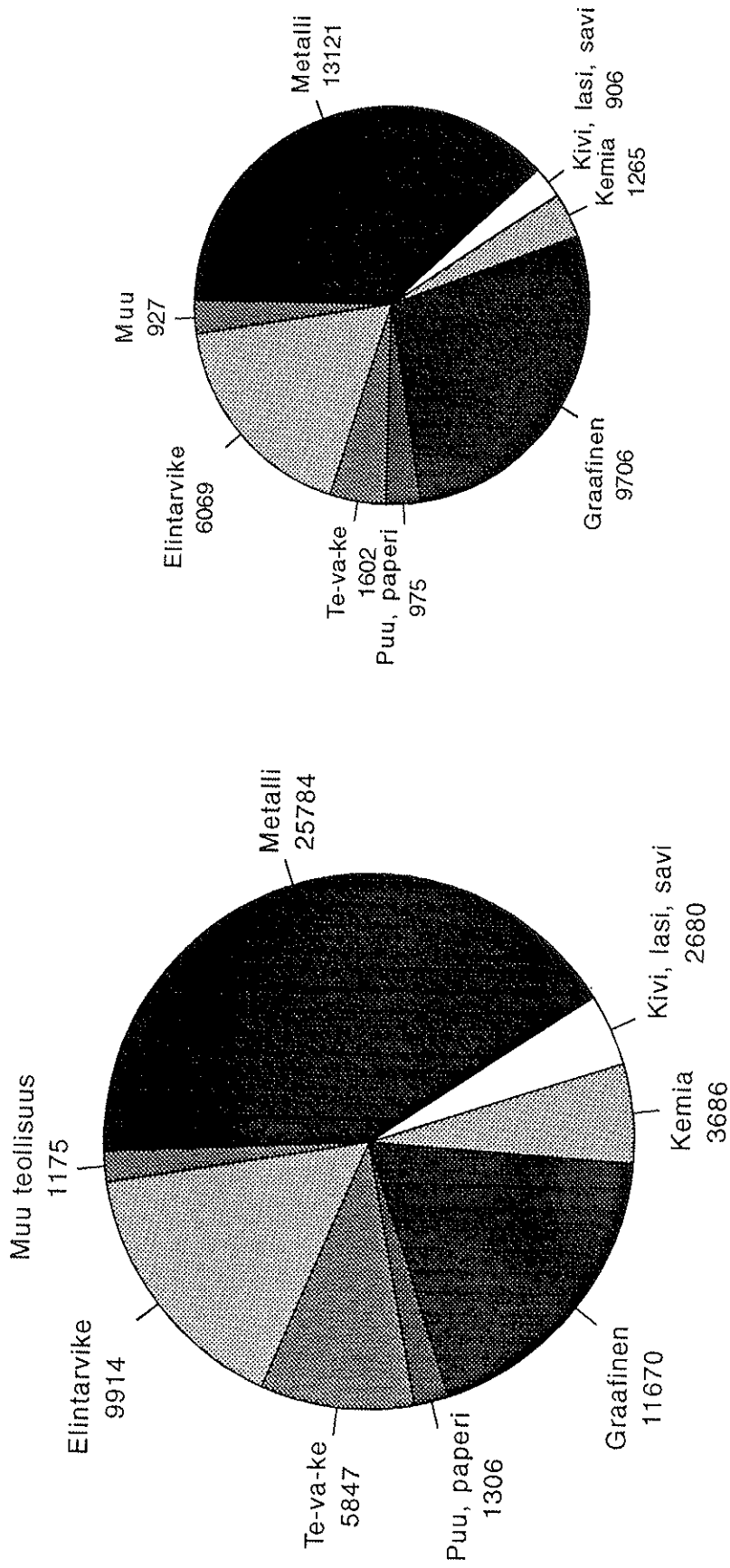
Em. lukuihin **eivät sisälly aputoimipaikkojen** (pääkonttorit, korjaamot) työntekijät Helsingissä. Teollisuuden 175 aputoimipaikkaa työllistivät 1989 noin 8.400 henkeä kaupungissa, mikä vastasi 25 % teollisten työpaikkojen määrästä. Vuoden 1990 jälkeinen kustannusten ja työvoiman karsiminen lienee eniten koskettanut juuri näitä ns. pääkonttorien työpaikkoja.

323 Kysymyksiä ja ongelmia

Voiko Helsinki elää hyvin ilman tehdasteollisuutta? Esimerkit muualta osoittavat, että eläminen onnistuu mutta elämisen laatu ja kasvuvauhti heikkenee. Antaako Helsinki pois parhaan elinkeinoelämän valittinsa, jota se pystysi itse hyödyntämään? Teollisuutta palveleva koulutus on seudulla maan parasta tasoa ja laajinta. Sama koskee tutkimustoimintaa, joka on käden ulottuvilla. Koulutettua työvoimaa on jatkossa myös tarjolla. Infrastruktuuri on jo rakennettu ja maan parhaat palvelut ovat lähellä.

Kuva 3.2: Tehdasteollisuus Helsingissä

Työvoima ja sen jakauma toimialoitain 1972 ja 1989

Vuoden 1972 teollisuus

Vuoden 1989 teollisuus

Lähde: TK, Yritystilastot

Helsinki on parhaiten ulkomailla tunnettu Suomen kaupunki ja tunnettuisuutta voidaan hyödyntää. Esim. Vaisala haluaa pitää imagosyistä Helsingissä postilokeron, vaikka sen tehdas sijaitsee Vantaalla. Jos helsinkiläinen nuori haluaa tehdastyöhön, täytyykö hänen jatkossa aina etsiä työtä naapurikunnasta? Millä teoilla ja millä kustannuksilla Helsinki saisi luotua itselleen teollisuustyöstävällisen maineen?

Sadan, kahdensadan viime vuoden aikana useimmat eurooppalaiset kaupungit ovat syntyneet teollisuuden tarvitseman työväestön majoittamiseksi lähelle tehtaita. Moderni aika ja yhteiskunta pystyi ratkaisemaan kuljetus- ja liikkumisongelmat, määrättyyn pisteeseen saakka. Useiden teoreetikkojen mukaan elinkeinoelämän rakennemuutokset merkitsevät alueellista erikoistumista, jossa standardivalmistus siirtyy pois ydinalueilta, ja jossa ainoastaan tutkimus- ja kehityspanosta vaativa suunnittelu ja innovointi yms. jää metropoleihin (Susiluoto, haastattelu). Postmoderni, liikkeessä oleva yhteiskunta ja talouselämä on luonut uudet ongelmat, jotka vaativat uudenlaisia ratkaisuja. Siksi kvantitatiivinen näkökulma teollisuuden ongelmiin ei ole riittävä.

324 Teollisuus palveluiden kuluttajana

Paitsi tavaratuottajana ja ulkomaankaupan tasapainon tuojana sekä työllistäjänä teollisuus luo alueloudessa kasvua palveluiden käyttäjänä. Koko Suomen teollisuutta koskevien lukujen perusteella voidaan nähdä paikallisen teollisuuden tärkeä vipuvaikutus. Teollisuuden bruttoarvosta laskien tuotanto kuluttaa hankintamenoihin 8 % energiaa, 44 % raaka-aineita ja tarvikkeita sekä 14 % muita ulkoa ostettuja palveluita (teollisuustilasto 1990, osa 1). Teollisuuden kysyntää lisäävät tämän päälle käyttöomaisuuden hankinta ja investoinnit. Energia, raaka-aineet ja palvelut ovat useimmiten paikallisten tukku- ja vähittäisliikkeiden toimittamia.

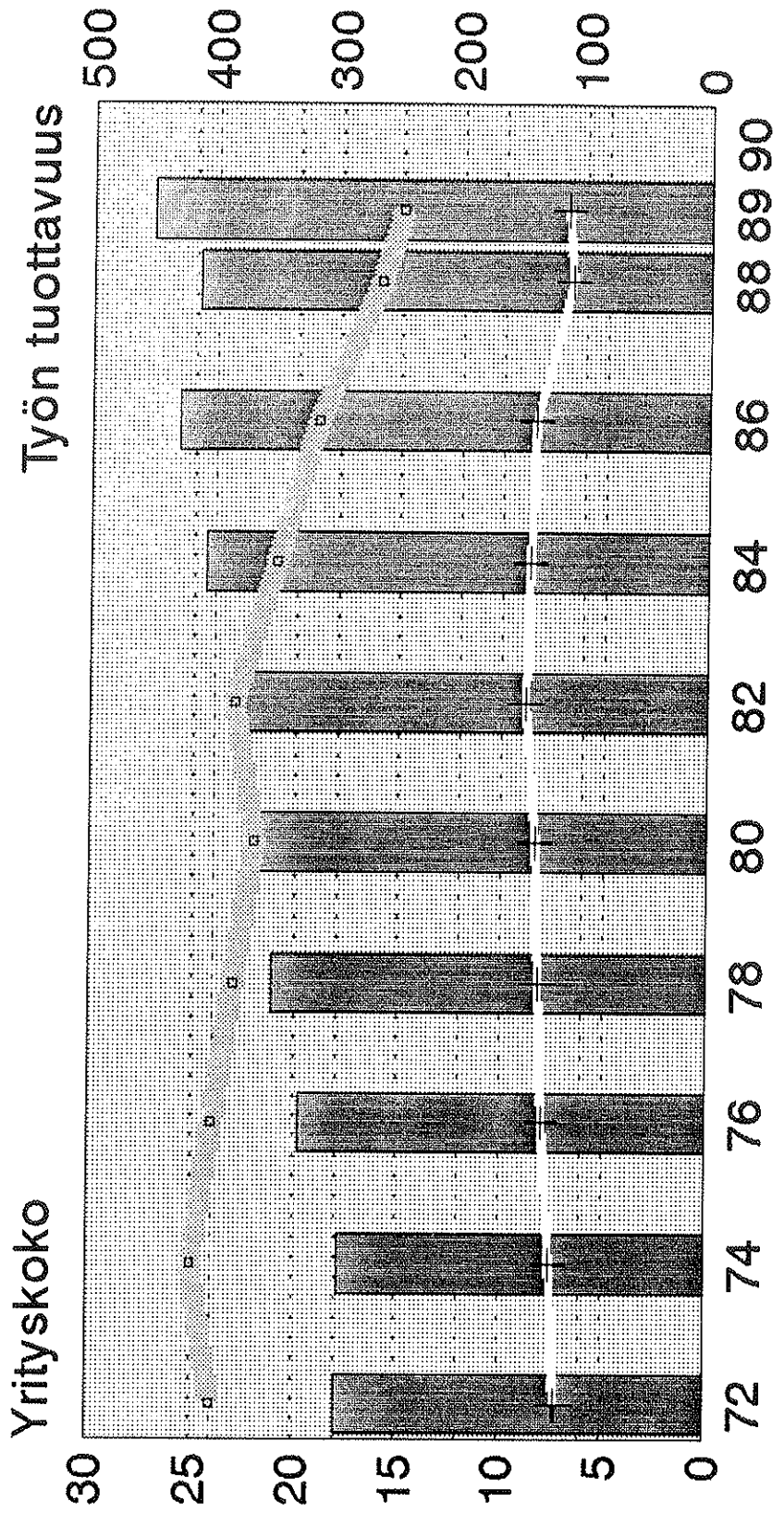
Mikäli Helsingin teollisuus vastaisi maan keskimäärää, se käytti energian, raaka-aineiden ja palveluiden ostoon vuoden 1989 noin 19.5 mrd mk:n tuotannon bruttoarvosta 13 mrd mk. Jos teollisuus suhteellisesti ja absoluuttisesti vähenee kaupungista, vähenevät myös nämä pääasiassa paikallisten liikkeiden kautta kiertävät palvelusektorin tulot. Jos teollisuus karkaa kaupungista, karkaavat myös monet yritysten ostamat palvelut ja palveluyritykset perässä. Eräillä jäljempänä käsitellyillä palvelualoilla on tällainen kehitys nähtävissä. Tällaista "kehitystä" ei kaupunki ja sen yritystalous pitemmän päälle kestä. Kysymys kuuluu, halutaanko kehitys kääntää toisen suuntaiseksi ja miten tähän voidaan vaikuttaa?

325 Teollisuuden vaikutus tulojen kasvuun

USAssa on havaittu **tuottavuuden kasvun** hidastuneen merkittävästi viimeisen 20 vuoden aikana, mikä on johtanut kansakunnan tulotason nousun hidastumiseen. Tilanne on seurausta erityisesti kasvun epätasapainosta. Kasvun tasapainottomuus näkyy ennen muuta resurssien siirrosta korkeaan tuottavuuden kasvuun yltäviltä sektoreilta (ennen muuta teollisuudelta) matalan tuottavuuden kasvun aloille (palveluihin). Kun ja jos palvelualoilla teknologisen muutoksen näköalat ovat huonot, se johtaa tuottavuuden kasvun pysyvään hidastumiseen heikentäen tulevaisuuden tulonmuodostusta (Bauer 1992).

Kuva 3.3 : Helsingin tehdasteollisuus

Tuotannon tunnuslukuja vv. 1972-1990

Henkeä per yritys + Liikev. per yritys mmk
  Tuottavuus 1000 mk 85p

Lähde: TK, yritystilasto

Samansuuntainen kehityskulku on tapahtumassa Suomessa ja eritoten Helsingissä: vähemmän teollisuutta ja enemmän palvelutuotantoa - hitaampi tuottavuuden kasvu taloudessa - hitaampi tulojen kasvu pitkällä aikavälillä.

Helsingin seudun arvonlisäyksestä tavaroiden osuus on noin 25 % ja palveluiden 75 % (koko maan vastaavat luvut 40 % ja 60%) (Susiluoto 1992). Jos ja kun laman aikana ja sen jälkeen palvelualojen kasvu hidastuu (tai kääntyy laskuun) ja teollisuuden kato jatkuu, jaettavaa tuotantoa syntyy vähemmän. Eräs tutkittava ongelma voisi siten olla miten Helsinki ja seutu voi saavuttaa tasapainoisen kasvun, jossa (uudella) teollisuudella on keskeinen rooli.

33. Helsingin tuotannon alueellinen merkitys

331 Yritystoiminta Helsingissä

Tämän alkuluvun tarkoituksena on kuvata ensinnä yritystoimintaa Helsingissä. Toiseksi kuvataan lyhyesti Helsingin osuutta maan taloudellisesta aktiviteetista ja kaupungin osuutta erityisesti ns. suljetun sektorin alojen tuottajana. Luku 33 on johdatusta seuraavaan päälukuun 4, jossa alustavien tulosten perusteella tarkastellaan palvelualojen kehitystä.

Helsingin yritysten taloudellisen aktiviteetin merkitys on varsin suuri sekä valtakunnallisesti että alueellisesti, kuten ilmenee taulukon 3.2 luvuista. Vertailukohtaksi Helsingille on otettu kymmenen suurinta yrittäjä-kuntaa sekä pääkaupunkiseutu (PK-seutu) ja Uudenmaan lääni.

Koko maan yritystoiminnasta¹⁾ Helsingissä on 14 % yrityksistä, jotka työllistävät 19 % maan työvoimasta ja aikaansaavat 18 % valtakunnan liikevaihdosta. Valtion liikelaitosuudistuksen ja kunnan toimintojen yhtiöittämisen myötä Helsingin markkinavetoinen yritystoiminta on vahvistunut. Vastapainona tälle vahvistumiselle on ollut yritysten, erityisesti teollisuuden siirtyminen ulos Helsingistä naapurikuntiin tai kauemmaksi, mikä on vähentänyt kaupungin työpaikkamäärää.

Helsingin asemaa taloudellisena keskittymänä tukevat PK-seudun kunnat Espoo ja Vantaa, jotka ovat nousujohteisesti maan taloudellisella ranking-listalla 4. ja 5. sijalla työvoiman määrällä mitattuna; liikevaihdon mukaan ne ovat jo 2. ja 3. sijalla. Ns. laajemmalle Helsingin seudulle, johon sisällytetään kehyskunnat Järvenpää ja Keravaa myöten, Helsinki muodostaa tärkeimmän työssäkäyntialueen.

Uudenmaan lääni mukaan lukien Helsinki-painotteinen talousalue vastaa runsaasta kolmanneksesta koko maan taloudellisesta tuotoksesta työllistettyjen ja liikevaihdon mukaan laskettuna. Läänin tasolla Helsinki yksin tuottaa melko tarkkaan puolet yritystoiminnan tuotoksesta.

1) Yritystoiminta ei tässä sisällä kuntien ja valtion tai näiden laitosten ja virastojen toimintaa, samoin luvut eivät myöskään sisällä perhemaatilatalouden harjoittajia ja suurta osaa yksityisistä ammatinharjoittajista.

Taulukko 3.2: Kymmenen Suomen suurinta kuntaa yritystoiminnan laajuudella mitattuna vuonna 1989 (1)

Kunta	Toimipaikkoja 1000 kpl	Henkilöstö 1000 h	Liikevaihto mrd mk
Helsinki	21.2	260.0	152.9
Tampere	6.5	66.6	41.8
Turku	5.7	61.9	37.7
Espoo	4.3	56.3	56.8
Vantaa	3.4	52.9	45.4
Lahti	3.2	34.0	18.6
Oulu	3.0	33.1	23.0
Jyväskylä	2.3	25.4	15.7
Pori	2.6	24.3	15.2
Kuopio	2.3	24.0	15.4
Yht. koko maa	154.7	1381.8	850.4
Siitä			
- PK-seutu (2)	28.9	369.2	255.1
- Uudenmaan l.	41.2	468.3	316.0
Alueiden osuudet koko maan luvuista, %			
- Helsinki	13.7	18.8	18.0
- PK-seutu (2)	18.7	26.7	30.0
- Uudenmaan l.	26.6	33.9	37.2
(1) ml. aputoimipaikat			
(2) Helsinki, Espoo, Vantaa			

Lähde: TK, Yritystilasto

332 Helsingin vienti

Kaksijakoisen aluemallin mukaan talous voidaan jakaa basic-sektoriin ja non-basic -sektoriin (Hewings 1977). Basic käsittää silloin tuotantotoiminnan, joka vie tuotteitaan ulkomaille tai muualle maahan ja joka siten on talouden dynaaminen, kasvua luova osa. Non-basic sektori puolestaan aikaansaa tuotantoa väestön kulutuksen tarpeisiin ja toimittamalla välituotteita vientisektorille.

Taulukko 3.3: Helsingin tehdasteollisuuden vienti ulkomaille vuosina 1975-1989, mmk (käyvin hinnoin) ja prosenttia tuotannosta

Vuosi	Tuotanto br-arvo Mrd mk	Vienti Yhteensä Mrd mk	Vienti: Kone- pajateollisuus Mrd mk	Vienti/ Tuotanto %
1975	7.7	0.856	0.641	11.1
1980	12.0	2.2	1.7	18.3
1985	18.7	5.0	2.4	26.8
1988	19.3	4.6	2.4	23.9
1989	19.5	..	..	..

Lähde: Susiluoto/TILK

Helsingin kaupungin alueen yritystoiminnan viennistä on tietoja vain teollisuudesta, joka tosin vastaa pääosasta vientiä. Tarkemmat tiedot muilta toimialoilta koskevat Helsingin seutua.

Teollisuuden tuotanto ja vienti lisääntyivät Helsingissä aina vuoteen 1985, jolloin 19 mrd mk:n bruttotuotannosta kertyi vientituloja 5 mrd mk. Sen jälkeen tuotannon arvo on reaalisesti laskenut, samoin kuin viennin osuus tuotannosta (taulukko 3.3).

Teollisuuden tuotannon ja viennin näivettyminen on paljolti seurausta konepajateollisuuden (TOL 38) kutistumisesta. Telakkatyöpaikkoja on poistunut ja moni muu pienempi paja - kenties alihankkija - on tehnyt niille seuraa, kuten luvusta 32 voitiin lukea.

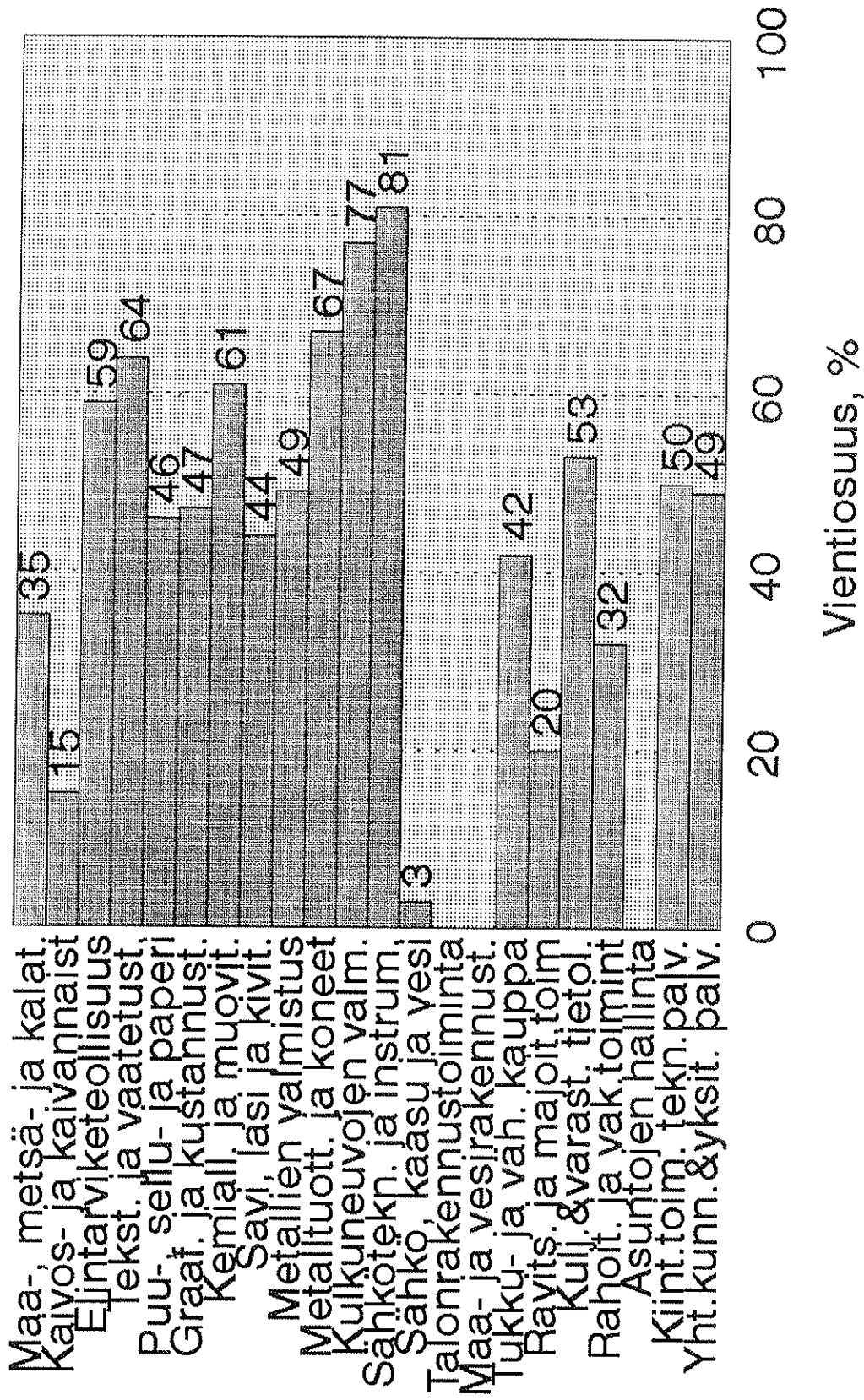
Helsingin osuus seudun teollisuuden viennistä (9.4 mrd mk vuonna 1985) on noin puolet. Ajanjaksolla 1980-85 seudun vienti kasvoi reaalisesti 10.2 % vuosittain (koko maa 6.2 %) ja vuosina 1985-89 enää 2.6 % vuodessa (koko maa 2.9). Vienti - ja samalla talouden dynaaminen basic -sektori - on harvojen työntekijöiden harteilla. Helsingin seudulla 9 % työllisistä vastasi 50 prosentista viennistä, Susiluodon mukaan, ja koko maassa keskittyminen on vieläkin jyrkempää.

Kuvassa 3.4 on kuvattu toimittain Helsingin seudun yrittäjätoiminnan tuottamien tavaroiden ja palveluiden vienti seudun ulkopuolelle (ulkomaille ja muualle maahan). Kokonaisuudessaan seudun tuotannosta oli vuonna 1985 viennin osuus 43 %, josta kotimaisen viennin osuus oli 31 % ja ulkomaanviennin 12 %. Vv. 1980-85 seudun vientiosuus nousi 3 prosenttiyksikköä eli varsin merkittävästi. Luultavasti seudun vientiosuus on sittemmin laskenut ainakin saman verran.

Helsingin seudun yritystoiminnan kasvu ruokkii paitsi paikallista kulutusta myös tuontia. Vuoden 1985 tietojen mukaan 51 prosenttia seudun yrittäjäsektorin välituotekäytöstä tuotiin muualta Suomesta tai ulkomailta.

Kuva 3.4 : Helsingin seudun yritysten alueellinen merkitys

Vienti muualle Suomeen tai ulkomaille, % vuosien 1980 ja 1985 keskim. tuotannosta

Lähde: Susiluoto/TILK

333 Pääkonttorit Helsingin humussa

Aputoimipaikat, pääosin pääkonttorit, työllistivät Helsingissä 23.181 henkeä vuonna 1989. Pääkaupungin osuus maan aputoimipaikoista oli 40 % työvoimalla laskien. Myös kaupungin yritysten työpaikoista aputoimipaikat olivat merkittäviä, sillä joka kymmenes työntekijä avasi aamuisin konsernin pääkonttorin oven.

Toimialoittain aputoimipaikkojen merkitys vaihtelee suuresti (kuva 3.4). Eniten pääkonttoriväellä oli merkitystä Helsingin tietoliikenteessä, jossa työskenteli 28 % kokonaistyövoimasta. Vastaava merkitys pääkonttoreilla on tehdasteollisuudessa, jossa 25 % työvoimasta oli yritysjohdon palveluksessa.

Laman tullen työvoiman ja kulujen supistaminen on ulottunut pääkonttoreihin ja tämä erityisesti tulee olemaan Helsingin ongelma. Aikaisemmin "tyrinyt johtaja työnnettiin sivuhuoneeseen ja hänelle maksettiin vanhaa kuukausipalkkaa, kunnes hän huomasi erota. Nyt kaikki tarpeettomat henkilöt saavat pääkonttorista lähteä", kuvasi tilannetta erään valtion omistaman suuren teollisuusyrityksen johtaja. Liikelaitokseksi muuttunut PTL on perustanut oman "outplacement" osaston, jonne telelaitoksesta vähennettävät henkilöt on väliaikaisesti palkkaa nauttien siirretty. Mahdollisuuksien rajoissa on, että pääkonttorit kevenevät kolmanneksella lähivuosien aikana.

Taulukko 3.4: Aputoimipaikat (pääkonttorit) Helsingissä 1989: toimipaikkojen lukumäärä ja työvoima toimialoittain ja osuus toimialan koko työvoimasta, prosenttia

Toimialat	Lkm	Työvoima	Osuus, %
Teollisuus	175	8.386	24.5
Energia ja vesihuolto	7	591	68.7
Rakentaminen	18	557	2.0
Kauppa	146	4.815	8.8
Majoitus ja ravitsemus	34	551	4.2
Kuljetus	41	2.184	12.5
Tietoliikenne	42	2.330	27.7
Rahoitus ja vakuutus	8	1.591	6.0
Kiinteistö, puht., vuokraus	15	193	1.6
Tekn. palvelut ja palvelut liike-elämälle	20	763	2.9
Koulutus ja tutkimus	9	243	12.1
Terveys- ja sos.palvelut	6	54	1.4
Virkistys ja kulttuuri	11	743	10.1
Muut palvelut	3	6	0.4
Yhteensä	543	23.181	9.8

Lähde: Yritystilasto

334 Palveluyritykset

Maan ja talousalueen keskuksena Helsingin elinkeinoelämä poikkeaa muiden kuntien ja muun maan taloudesta. Vertailulukemaksi vahvojen ja heikkojen paikallisten toimialojen erottelulle voidaan ottaa Helsingin yritysten osuus koko maan työvoimasta. Ns. varsinaisissa toimipaikoissa (pääkonttorit yms. pl.) Helsingin työvoimaosuus oli keskimäärin (kaikki toimialat laskien) 17 % vuonna 1989, juuri ennen lamaa. Vaihtelu tämän keskimääräisen työvoimaosuuden kahta puolta on suuri.

Aikaisemmin mainittiin teollisuuden väistyminen kaupungin rajojen taa ja nyt pääkaupungin osuus maan teollisuudesta on vain 7 % varsinaisten toimipaikkojen henkilöstömäärällä mitattuna. Helsingissä teollisuus työllisti **vähemmän** henkilöitä kuin kauppa. Yritystilaston mukaan kaikissa muissa suuremmissa kunnissa teollisuus oli kauppaa suurempi työllistäjä.

Rahoitus- ja vakuutustoiminnassa Helsingin osuus koko maan työvoimasta on sen sijaan keskimäärää tuntuvasti korkeampi eli yli 38 %. Samoin yli 38 % toimialan tekninen palvelu ja palveluliike-elämälle henkilöstöstä työskentelee pääkaupungissa.

Virkistys- ja kulttuuripalveluista on jopa 49 % keskittynyt Helsinkiin työvoiman määrällä mitattuna. Järjestö- ja uskonnollisen toiminnan työntekijöistä peräti 82 % lobbaili ja saarnasi vallan keskuksessa, Helsingissä.

Lähellä, vain hieman yli Helsingin yritystoiminnan työvoimaosuuden keskimäärää olivat toimialat rakentaminen, kauppa, majoitus ja ravitsemustoiminta, kuljetus, tietoliikenne. Nämä ovat tyypillisesti alueelliseen tuotantoon ja kulutukseen nojautuvia. Jäljempänä luvun 4 toimialatarkastelussa Helsingin osuus koko maan työvoimasta on eräs keskeinen mittari.

4. Alustavia tuloksia suljetun sektorin kehityksestä

41. Rakennustoiminta

Helsingin rakennustoiminnan käsitteleminen lyhyesti ja tyhjentävästi on varsin ylivoimainen tehtävä. Seuraavassa tarkastellaan pääasiassa vain rakentamisen resurssiperustaa ja rakennusyri-tyksiä pääasiassa 80-luvulla eräiden tunnuslukujen valossa. Samalla nähdään millainen on kaupungin rakentamisen asema muuhun maahan verrattuna. Resurssipohjaista tarkastelua täy- dentää katsaus kaupungin rakennusaineteollisuuteen. Luvun alkuun liittyy rakentamisen tuotok- sen tarkastelu, joka johdattelee itse aiheeseen.

411 Tuotos: mitä on rakennettu?

Tarkastelu vuosilta 1970-90 osoittaa, että talonrakentamisesta on ollut asuntojen rakentamista noin 40 %, vaikka joihinkin vuosiin perustuva poikkileikkaustarkastelu ja rakennettujen kuuti- oiden yhteenlaskeminen saattaa olla harhauttavaa (kuva 4.1).

Teollisuus- ja varastotilojen osuus rakentamisesta on vaihdellut neljänneksen kahta puolta. Vielä voimakkaammin on vaihdellut toimisto- ja myymälätilojen rakentaminen, joita on ollut noin viidennes Helsingin talonrakentamisesta.

Vuoden 1986 jälkeen pilviin syöksyneiden kiinteistöjen hinnat ja niiden myöhempi romahtami- nen on yleisesti tunnettua. Tapahtuneelle ja sen syille on annettu monta selitystä ja tämä on yksi niistä.

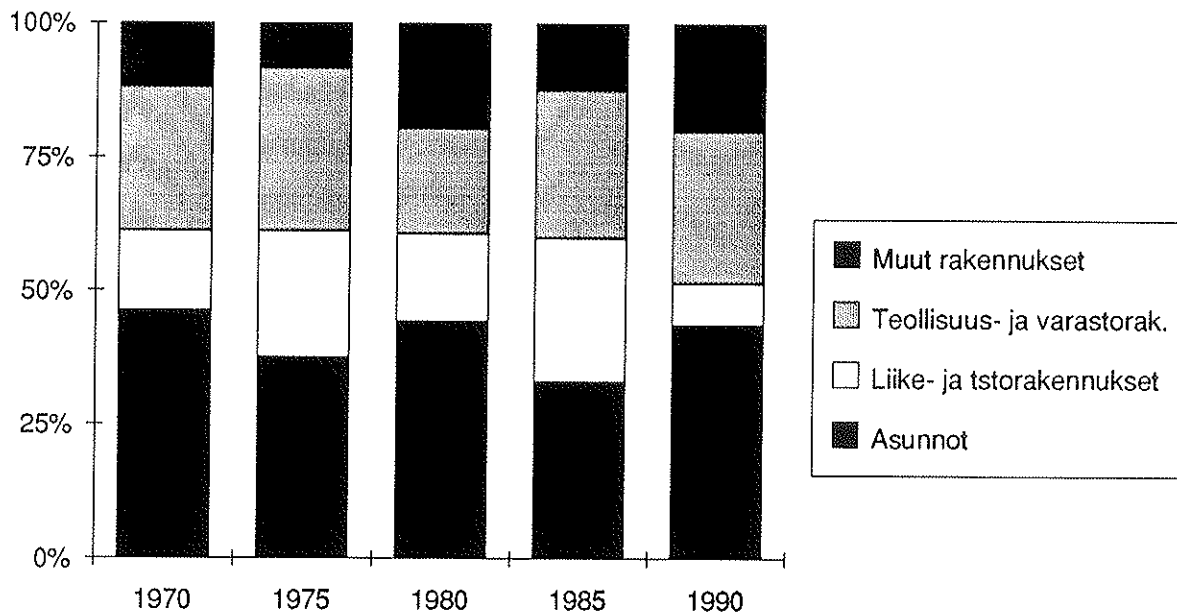
Pankit tarjosivat avokätisesti runsaita asuntoluottoja asunnon ostajille. Samaan aikaan pankit rahoittivat yhtä runsaskätisesti rakennusliikkeitä ja kiinteistösijoittajia. Kiinteistökauppaa ja asuntovälitystä hallitsivat yhtäkaikki suurelta osin pankkien välitysliikkeet, jotka vedättivät yleisesti ja yhtäläisesti hintoja ylöspäin. Sekä rahan myynti nousevalla korolla, kiinteistökauppa että taseita paisuttava kiinteistöjen arvonnousu oli pankkien edun mukaista, niin kauan kuin nousua jatkui. Loppu on paremmin tunnettua: nyt kaikki saavat maksaa laskua kiinteistöjen ja pankkien arvon alenemisesta.

Toimistorakentamisessa vallitsivat toiset lainalaisuudet kuin asuntomarkkinoilla ja lähtöpiste tälle joudutaan hakemaan 60-luvulta (Arrakoski, haastattelu). 60-luvun lopulla ja 70-luvun alkaessa Helsingin kantakaupungin asunnot alkoivat piilossa konttorisoitua, koska kaupungin alueella ei ollut riittävästi tiloja toimistojen tarpeeseen. Piilokonttoreihin ei osattu reagoida kunnan päättävissä elimissä. Jos kunta olisi reagoinut kaavoittamalla rakentamatonta maata konttorien rakentamisen tarpeisiin, toimistotilojen tarpeiden luoma paine olisi kenties voitu purkaa ja ohjata keskustan ulkopuolelle. Samalla olisi ehkä voitu säästää asunnot asuntoina sekä estää tai vaimentaa konttoreiden hintojen ja vuokratason nousu yli eurotason.

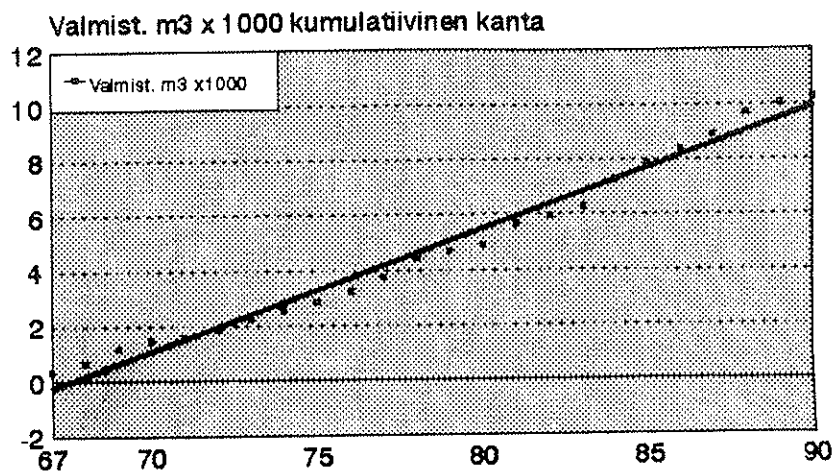
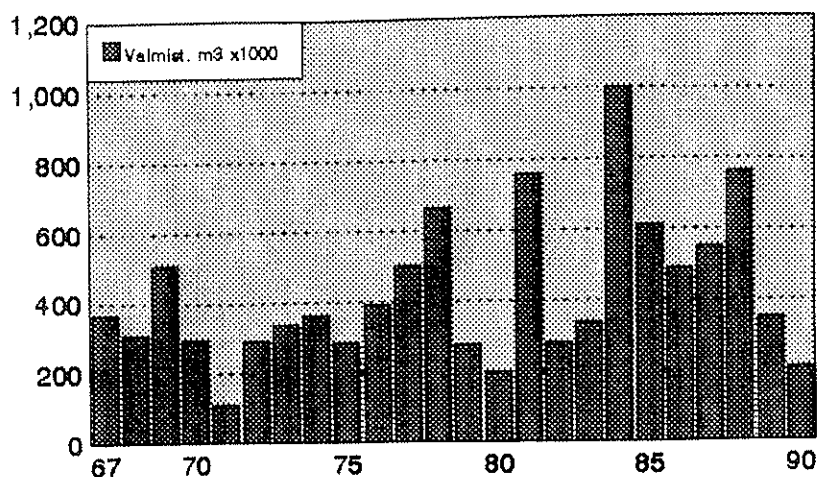
Kuva 4.1 rakentamisesta tukee edellä esitettyä näkemystä. Toimistorakentaminen oli melko vaimaava vuosikymmenen 60/70 vaihteessa ja kannan kasvu liki pysähtyi 1971. Myöhempi rakentaminen kasvoi hyvin voimakkaasti ja johti yhä suurempiin syklisiin vaihteluihin. Itse toimistorakentamisen kumulatiivinen kanta vuodesta 1967 kasvoi melkein lineaarisesti vuoteen 1990, jolloin trendi alkoi lyödä yli: tarjonta ylitti jo kysynnän, kun toimistotyöpaikat alkoivat vähetä ja nouseva hintataso pakotti monet yritykset naapurikuntiin.

Kuva 4.1 : Rakentaminen Helsingissä 1970-1990

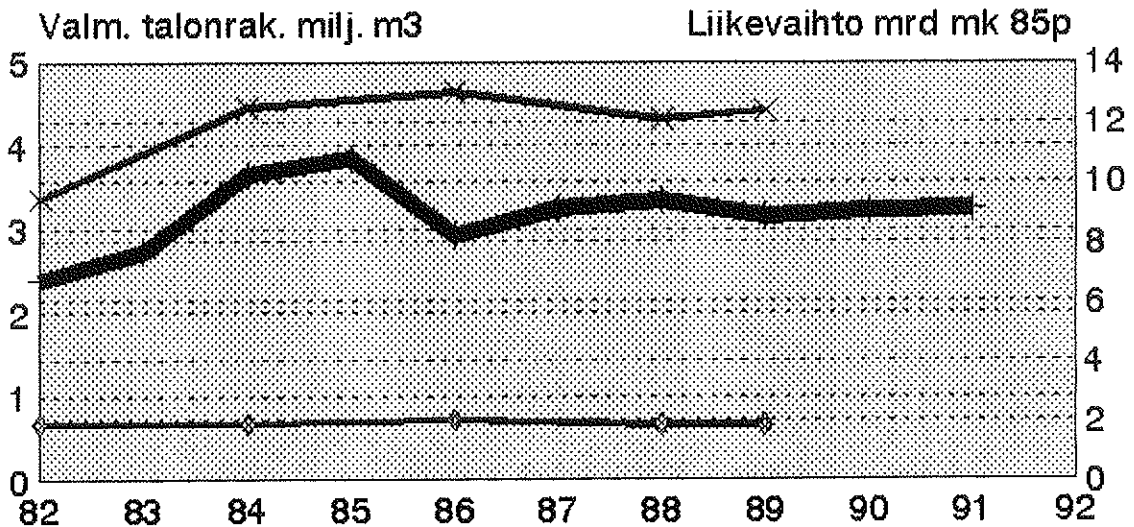
Valmistuneiden rakennuskuutioiden jakauma

Toimistorakentaminen Helsingissä 1967-1990

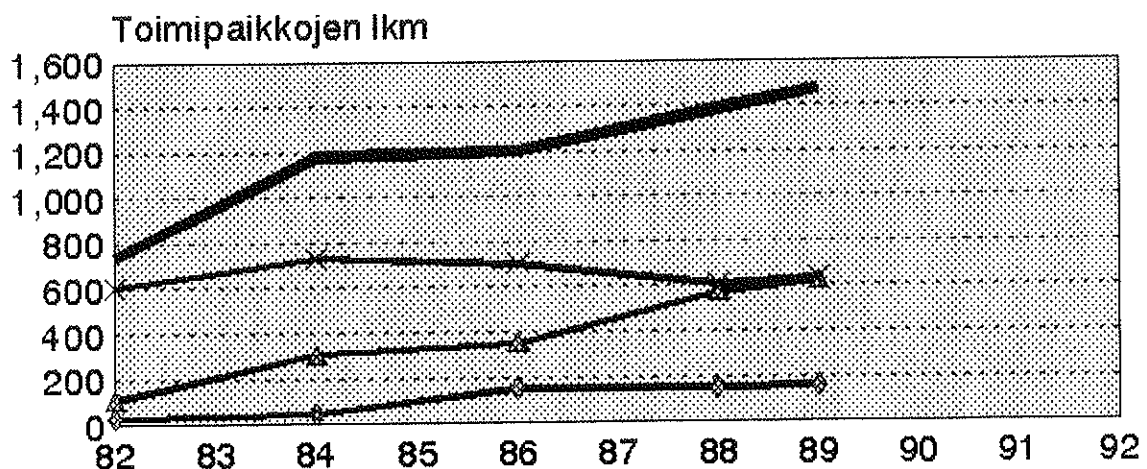

Kuva 4.2 : Rakennustoiminta Helsinki 1982-1992

+ Valmist. m3 × Talonrak. L-vaihto ◆ MV-rak, L-vaihto

TK, Yritystilasto ja rakennustilasto
a:350-380/1

— Toimipaikat yht. × Sivu- ja alaurakat, tp
◆ MV-rakenn. tp ▲ Varsin talorak. tp

TK, Yritystilasto

Naapurikunnissa Espoossa ja Vantaalla - ja huomattavasti kauempana - teollisuus- ja liikerakentaminen alkoi ilmeisesti myöhemmin. Kun se myös jatkui kauemmin, tuloksena on Helsinkiäkin enemmän tyhjää tilaa laman koittaessa. Kevään 1992 tietojen mukaan Helsingissä oli 8 % liiketiloista tyhjiillään (KL 6.4.92) ja Helsingin seudulla jopa 20 % (KL 1.6.92).

412 Panokset: rakennustoiminta Helsingissä

Kuvassa 4.2 on esitetty **rakentamisen volyymia** Helsingissä. Numerot osoittavat, että 80-luvulla ei kaupungissa vallinnut mitään nousujohteista rakennusboomia, jos sitä mitataan valmistuneiden talonrakennusten kuutioilla. Rakentamisen volyymi on ollut niin tasaista ja jatkuvaa kuin parhaimmillaan voisi resurssien käytön kannalta toivoa. Kuvan lähtötaso vuonna 1982, jolloin Helsingissä vallitsi rakentamista hillitsevä investointivero, on ollut tarkastelujakson huonoin vuosi.

Myös toinen mittari, rakennusyrietysten **liikevaihto**, on ollut talonrakentamisen ja mv-rakentamisen osalta samaten erittäin tasainen. Liikevaihdossa ei näy rakennusalan tyypillistä voimakasta suhdannevaihtelua. Talonrakennus- ja mvr-yritykset ovat keränneet tasaisen liikevaihdon koko 80-luvun lopun.

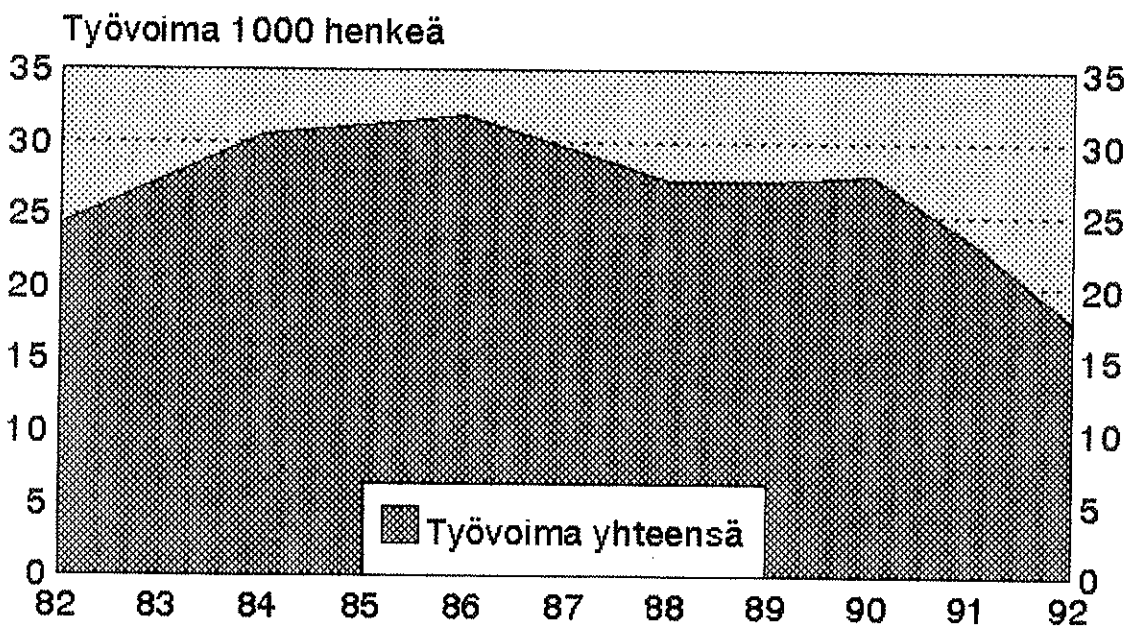
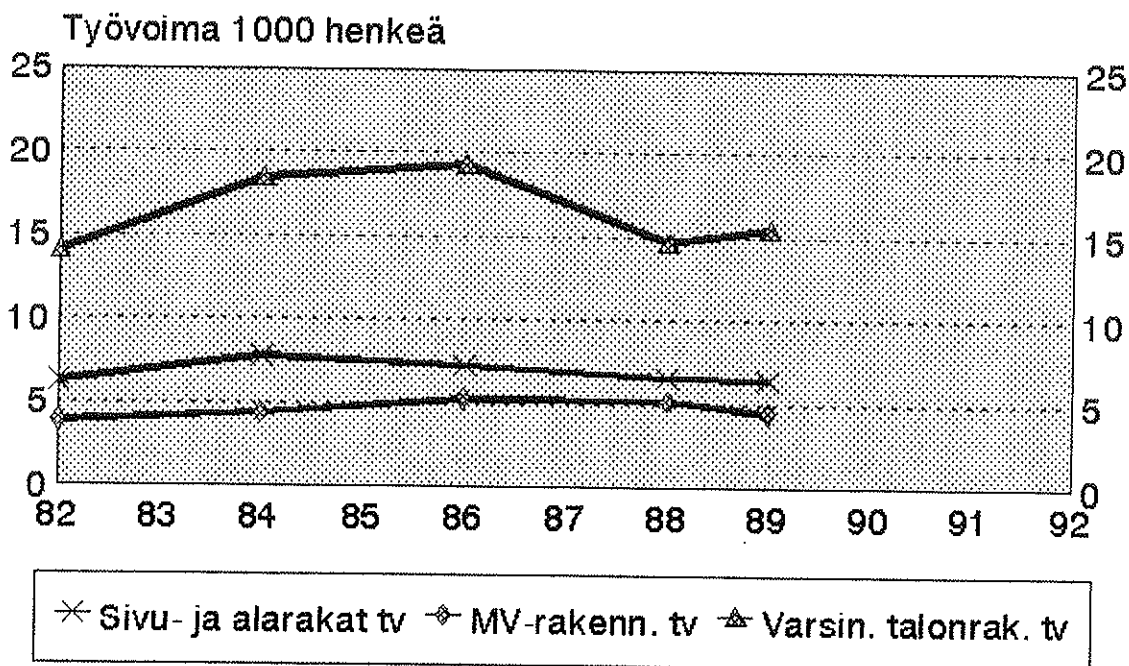
Rakennusyrietysten **toimipaikkojen määrä** osoittaa suurempaa vaihtelua (kuva 4.2 alaruutu). Nouseva trendi lienee osoitus rakennusosalalla vallineesta nousseesta hintatasosta 80-luvun lopussa. Erityisesti lisääntyivät varsinaisen talonrakennuksen toimipaikat, joita oli vuonna 1989 yhteensä 624 eli 6-kertainen määrä vuoteen 1982 verrattuna.

Helsingiläisten rakennusyrietysten **työvoima** oli tarkastelujaksolla suurimmillaan vuonna 1985, jolloin myös talonrakentaminen kaupungissa oli vilkkainta (kuva 4.3). Suurin alatoimiala, varsinainen talonrakennustoiminta on vähentänyt jyrkästi väkeään vuoden 1985 jälkeen. Sivu- ja alaurakoiden sekä mv-rakentamisen työvoima on ollut pysyvintä. Koko alan työllisten määrä on merkittävästi laskenut jo ennen lamaa. Parhaimmillaan (1985) noin 33.000 henkeä (ilman pääkonttoreita) työllistäneet rakennusyrietykset ovat vuoteen 1992 mennessä puolittaneet työväkensä. Varsinainen laskukausi on vasta edessä keskeneräisten rakennusten valmistuttua ja liian kapasiteetin purku tapahtunee runsailla irtisanomisilla.

Aikaisemmin todettiin Helsingin rakentamisen volyymien pysyneen suurimman osan 80-lukua erittäin tasaisena. Lisäksi **Helsingin osuus rakentamisesta** on ollut selvässä laskussa. Tämä todistaa varsinaisen rakennusboomin vallinneen muualla kuin pääkaupungissa, vastoin ehkä yleisiä luuloja (kuva 4.4). Pääkaupunki johti vain hintojen karkaamisessa. Helsingin osuus koko maan talonrakentamisen kuutioista oli keväällä 1992 noin 6 %, kaksi prosenttiyksikköä alempana kuin 1984.

Vaikka omaa kaupunkia ei raivoisasti rakennettu, helsinkiläiset rakennusyrietykset ovat silti valtakunnallisesti merkittäviä ja rakentavat muuta Suomea. Parhaimmillaan (1982) kaupungin rakennusyrietykset työllistivät koko maan rakennustyövoimasta yli 26 % (ilman pääkonttoreiden henkilökuntaa). Sittemmin kaupungin yritysten merkitys on vähentynyt samalla kuin rakentamisen painopiste on ollut maakunnissa. Helsingiläisten rakennusfirmojen työvoimaosuus on "enää" noin 17 %, mikä sekin on 3-kertainen verrattuna kaupungin osuuteen maan rakennusvolyyymista.

Kuva 4.3 : Rakennustoiminta Helsinki 1982-1992

413 Rakennusaineteollisuuden alasajo

Resurssipuolelta rakennusyhtiöitä tarkasteltaessa rakentamiseen kuuluu myös rakennusaineteollisuus (TOL 22), joka toimittaa paikallisesti tai alueellisesti materiaalin työmaalle.

Helsingin rakennusaineteollisuuden (savi-, lasi- ja kivit tuotteet) pitemmän aikavälin graafinen kuva muistuttaa Herttoniemen hyppyrimäkeä. Tuotannon arvo ei ole kovin korkea, kuten ei hyppyrimäkikään. Menneet parikymmentä vuotta ovat rapauttaneet teollisuuden kuten myös kaupungin ainoan kunnan hyppyrin.

Alan teollisuuden liikevaihto on 20 vuoden aikana puolittunut ja ala valmisti rakennusaineita vuonna 1989 noin 460 mmk arvosta. Vielä jyrkemmin on vähentynyt työvoima tehtaissa, jotka työllistivät samana vuonna kolmanneksen vuoden 1972 työvoimasta (kuva 4.5).

Yritysten sulautuminen ja tuotannon alasajo ovat johtaneet laajaan tehtaiden (toimipaikkojen) lopettamiseen. 20 vuoden aikana on ehditty lopettaa puolet rakennusaineteollisuuden toimipaikoista Helsingissä, joita oli vuonna 1989 enää 31 jäljellä. Osa tehtaista on siirtynyt kaupungin ulkopuolelle, suurempi osa pois pääkaupunkiseudulta, josta hyvän työllisyystilanteen vallitessa yritykset eivät ole saaneet pysyvää, ammattitaitoista ja riittävän halpaa työvoimaa.

Helsingin seudun rakennusaineteollisuudelle on tyypillistä, että Kehä kolmosen eteläpuolella toimii enää yksi (1) betonielementtitehdas (Hakan Laatulementti), joka sekin lopetettaneen lähiaikoina. Kaikki muut helsinkiläisyriitysten omistamat tai tänne tuotteita myyvät elementtitehtaat toimivat kauempana. Lohjan ja Partekin rakennusaineteollisuuden yhtyminen sekä rakentamisen huonot näkymät vähentänevät teollisuutta ja työllisyyttä tuntuvasti nykyisestä. Varsinainen teollisuuden alasajo on alkanut.

Valtakunnallisen ja poliittisen vaikuttamisen keskuksena Helsingissä on perinteisesti koko maassa ja ulkomailla operoivien rakennusyriitysten pääkonttoreita, vaikka itse rakennustoiminta on tyypillisesti paikallista ja tytäryhtiöt ovat maakunnallisissa aluekeskuksissa.

Yritystilaston mukaan Helsingissä oli vuonna 1989 yhtenä 18 rakennusyriityksen aputoimipaikkaa (yleensä pääkonttoreita), jotka työllistivät yhteensä 557 henkeä. Myös näiden yritysten elämään ja työllisyyteen nykyinen lama sekä Partek-Lohja fuusio jättää jäljet.

414 Rakentamisen näköaloja

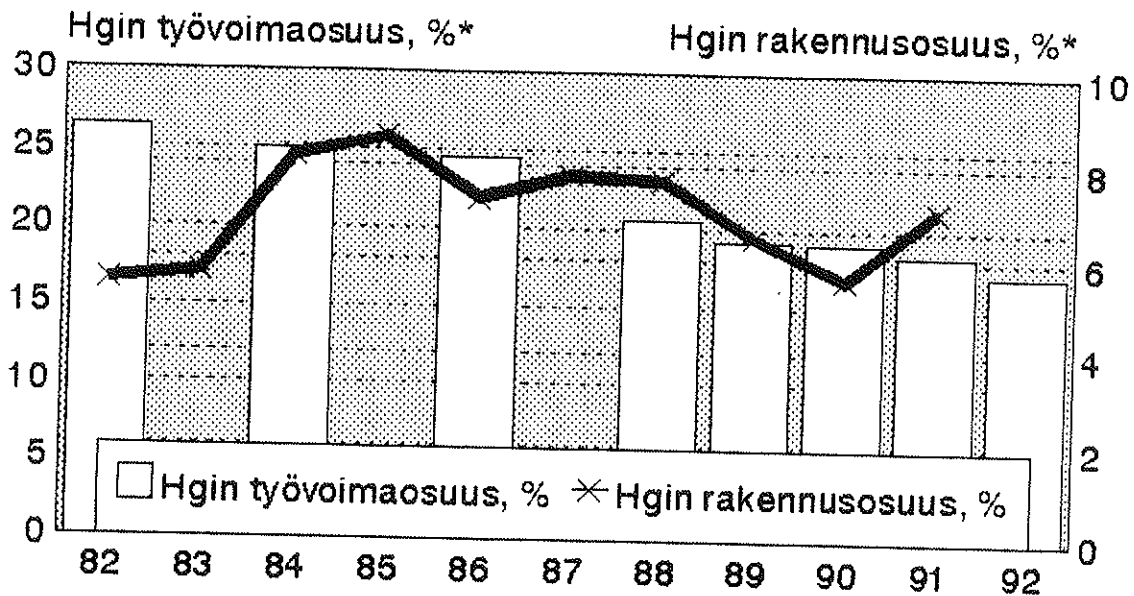
Kiinteistöjen hintojen ja vuokratason raju putoaminen on ilmeisesti jossain määrin suosinut Helsinkiä. Useat poissiirtyneet palveluyriitykset ovat palanneet kaupunkiin naapurikunnista paremmille liikepaikoille ja lähemmäksi asiakkaita. Hintatason putoaminen on ollut Helsingin seudun kunnissa vielä rajumpaa. Myös Helsingin toimistokiinteistöjen hinnat alkavat olla viime tietojen mukaan vihdoon eurotasoa tai sen alla.

Asuntojen tarve on Helsingissä jatkuvasti suuri ja ilmeisesti talonrakentamisen nousu alkaa lievällä asuntorakentamisen elpymisellä.

Toimisto-, teollisuus- ja myymälärakentamisen näköalat ovat lähivuosina Helsingissä erittäin lohduttomat. Kaupungille tyypillinen pk-teollisuus voi huonosti, kokee konkurssseja ja tuskin pystyy lähivuosina laajentumaan. Palvelualojen työvoiman vähentyminen jatkuu ehkä koko 90-luvun. Tyhjillään olevat kiinteistöt vastaavat ehkä parin vuoden rakentamisen volyyymiä, vanhojen hyvien aikojen rakentamisen tasoon verrattuna. Kun elpyminen lamasta tapahtuu teollisuus- ja vientivetoisesti, palvelualoihin keskittynyt Helsinki pääsee uuteen nousuun vasta huomattavalla viiveellä.

Surkeimmassa asemassa lienevät ympäristökuntien liikerakentamisen näkymät. Näiden alueiden hintojen nousu oli seurausta Helsingin hintatason seuraamisesta, vaikka itse rakentaminen oli osittain aidosti kysyntäjohteista. Missään vaiheessa kehyskuntien raakamaasta ei ole voinut olla pulaa, eikä tule olemaan jatkossakaan, joten kiinteistöjen arvo määräytynee nyttemmin lähinnä vallitsevien (nykyisten) rakennuskustannusten mukaan. Missä tyhjien kiinteistöjen tuottojen odotusarvo eli toiveet vuokratuotoista ovat vähäisimmät, kiinteistöjen hinta pysynee tai painuu alle (nykyisten) rakennuskustannusten.

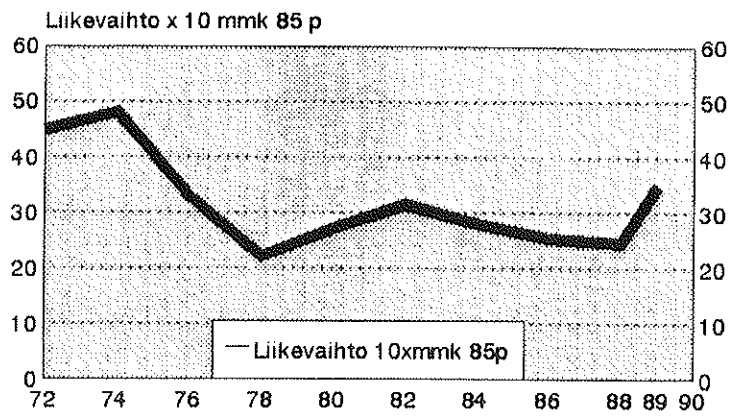
Kuva 4.4 : Rakennustoiminta Helsinki 1982-1992

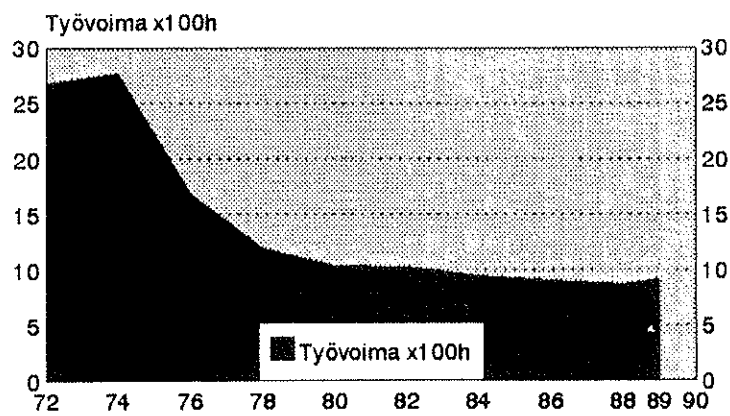
TK, Yritystilasto, työvoimatutkimus, rakennustilasto
a:rak350-4

*Osuus koko maan työvoimasta ja rakenn.m3:stä

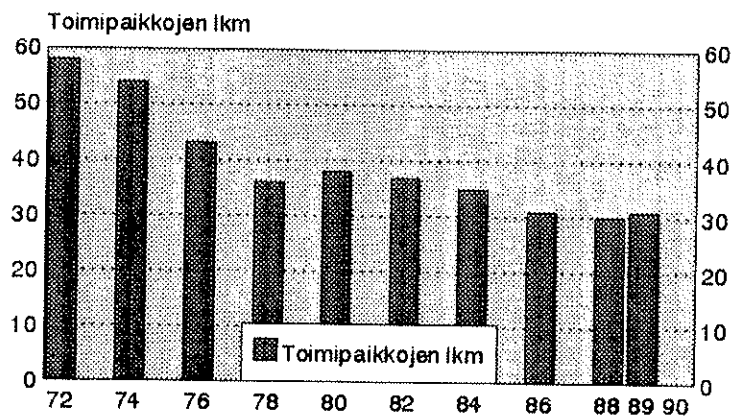
Kuva 4.5 : Rakennusaineteollisuus Helsinki 1972-1990

Lähde: Yritystilasto

Lähde: Yritystilasto

Lähde: Yritystilasto

Markkinoiden kilpailuolosuhteita muuttavat ETA-sopimukseen sisältyvä klausuuli julkisten hankintojen kilpailuttamisesta ja tiedoksi saattamisesta EY/ETA-maissa. Vaikka kv. kilpailuttaminen koskeekin vain suurehkoja urakoita, ulkomaisia yrityksiä kiinnostanee kunnallisista töistä eniten juuri Helsingin kaupungin rakennusurakat. Helsingissä urakat ovat keskimäärin muita kuntia suurempia ja niitä on enemmän.

Kunnan veromarkkojen käytön kannalta kilpailulla - ja oletettavasti alemmalla hinnalla - on myönteinen vaikutus. Mutta kun samalla ulkomaisella, esim. kreikkalaisella työvoimalla on vapaa ja rajoittamaton oikeus töihin, urakat saattavat entisestään supistaa suomalaisen rakennusalan työtilaisuuksia. Tästä on eläviä esimerkkejä. EY-maissa ja Sveitsissä on jo yleinen käytäntö, että ns. suorittavat likaiset työt (rakentaminen, siivous, puhtaanapito ym.) ovat melkein puhtaasti eteläeurooppalaisten siirtotyöläisten hommia. Vuoden 1993 alusta saadaan tottua Helsingissäkin siihen, että kunnan työntekijöinä on yhä useampi ulkomaalainen.

42. Kauppa ja jakelu

Kauppa ja jakelu (TOL 41-45) työllistivät Helsingissä ennen lamaa noin 55.000 henkeä, jotka työskentelivät 8.212 toimipaikassa ja aikaansaivat 84 mrd markan liikevaihdon.

Tukkukaupalla on kaupungissa työvoimalla mitaten keskeisin merkitys. Tukkukaupan osuus - agentuuritoiminta ml - työvoimasta on noin 52 %. Vähittäiskaupan osuus on 37 % ja omana toimialana käsiteltävän autokaupan (autojen myynti, korjaus ja huolto) osuus on 12 % (taulukko 4.1).

Taulukko 4.1: Kauppa ja jakelu Helsingissä vuonna 1989: toimipaikkojen ja henkilökunnan lkm ja liikevaihto mrd mk sekä Helsingin osuus koko maan työvoimasta.

Toimiala	Toimi- paikkoja	Työvoima 1000 h	Hgin osuus	Liikevaihto mrd mk
Tukkukauppa	2623	25.8	32 %	52.8*
- Jäte ja romu	32	0.178	12 %	0.42
Agentuuritoiminta	542	2.4	45 %	1.75
Vähittäiskauppa	4249	20.1	16 %	15.0
- kotit. esineiden korjaus ja huolto	156	0.341	17 %	0.085
Autokauppa	798	6.5	15 %	14.2
Yhteensä	8212	54.8	21 %	83.7

* Ilman hiilen ja nestemäisten polttoaineiden kauppaa

Lähde: TK, Yritystilasto

Helsingin kauppa palvelee laajempaa talousaluetta ja osaksi koko maata välittäen maahantuotuja kulutustavaroita jakeluverkoston kautta ja myyden koneita ja raaka-aineita valtakunnallisesti. Osa kaupungin tavaroista kulkeutuu seudun kotitalouksiin ostos- ja työmatkojen kauppakasseissa, vaikka Espoon ja Vantaan uusien ostoskeskusten nousun myötä keskustan vaikutus vähenee. Helsingin jakelun keskeistä luonnetta osoittaa, että ulkomaankaupan tuonnista 50 % tavaroiden arvolla mitattuna tulee Helsingin sataman kautta, elintarvikkeista jopa 73 %.

Parhaiten valtakunnallinen tai seudullinen vaikutus näkyy agentuuritoiminnassa. 45 % maan agentuuritoiminnasta on keskittynyt Helsinkiin työvoiman määrällä mitattuna. Myös tukkukaupan osuus on merkittävä, 32 % maan tukkukaupasta toimii kaupungin alueella ja sähkö- ja kodinkonekaupasta jopa 40 % ja noin kolmannes yleistukkukaupasta, tekstiilitukusta sekä koneiden kaupasta toimii Helsingistä käsin.

Jäljemmissä luvuissa tarkastellaan tarkemmin kaupan eri toimialoja ja niiden kehitystä Helsingissä vv. 1972-1992, johon perustuen pyritään esittämään kehitystrendejä sekä esittämään alustavia johtopäätöksiä näköpiirissä olevista muutoksista. Toimialoittaisessa tarkastelussa kiinnitetään huomiota seuraaviin muuttujiin:

- liikevaihdon kehitys
- toimipaikkojen määrä
- työvoima toimialalla ja alatoimialoilla
- Helsingin osuus toimialan työllisten määrästä

421 Tukkukauppa ja agentuuritoiminta

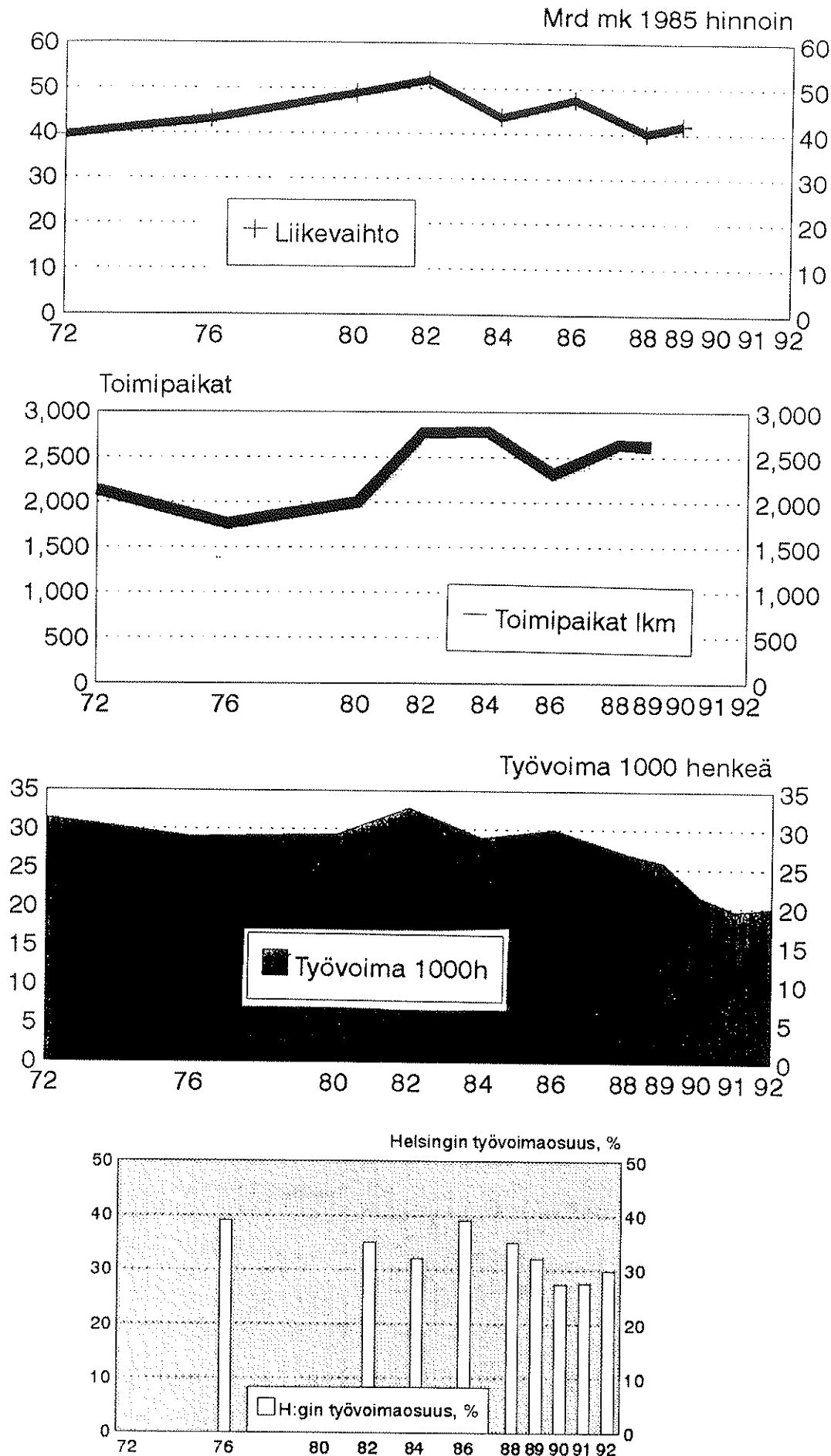
Pitkällä aikavälillä Suomen kaupan myynnin volyymi on seurannut bruttokansantuotteen volyymin kehitystä, ja sama koskee tukkukauppaa ja agentuuritoimintaa (TOL 41-42). Kauppa on samalla ollut talouden hyvinvoinnin indikaattori, jonka myynnin ja työvoiman kehitys on herkästi ja voimakkaasti heijastanut suhdanteiden kehitystä.

Helsingin tukkukaupan kehitys on kuitenkin ollut poikkeava ja osin vastasyklinen muun maan kehitykselle. Syynä lienee ollut tukkukaupan keskittyminen Helsinkiin 70-luvun lopulla sekä talousalueen voimakas kasvu vuoteen 1982. Samat syyt, eli tukkukaupan siirtyminen naapurikuntiin, keskittyminen ja Helsingin talouden, erityisesti teollisuuden kehityksen heikkeneminen lienevät vaikuttaneet tukkukaupan alamäkeen vuodesta 1982 lähtien.

Kuvassa 4.6 on esitetty ylimmässä ruudussa kaupungin tukkukaupan **liikevaihdon** kehitys kiintein hinnoin. Neljänneksellä noussut liikevaihto vv. 1972-1982 on 80-luvun loppuun mennessä luvennut, vaikka talous kasvoi samaan aikaan erittäin voimakkaasti. Lama lienee syössyt Helsingin tukkukaupan liikevaihdon jyrkkään laskuun.

Toimipaikkojen määrä on hyvä indikaattori - yhden vuoden viiveellä - kaupan tuotannon vaihteluille ja odotuksille. Vuoden 1977 taantumien jälkeen liikepaikkojen määrä lisääntyi nopeasti noin tuhannella. Liikevaihdon kääntyessä laskuun toimipaikkojen määrä ei enää kasvanut ja oli 80-luvun lopun lievässä laskussa. Pari viime vuotta lienee karsinut runsaasti tukkukaupan keskimäärin noin 10 hengen toimipaikkoja.

Kuva 4.6: Tukkukauppa ja agentuuritoiminta Helsinki 1972-1992

Työvoiman määrä, kuvassa 4.6, osoittaa ehkä parhaiten Helsingin tukkukaupan kehittyneen toisin kuin muualla maassa. Koko maan tukkukaupan työvoimamäärä kasvoi jyrkästi vuodesta 1969 aina vuoteen 1975, kääntyi sen jälkeen lievään laskuun vuoteen 1979 ja siitä taas nousuun, jota kesti vuoteen 1984. Helsingin tukkukaupan työvoiman kehityksessä ei tätä vuoristorataa ole havaittavissa. Päinvastoin, työvoiman määrä pysyi melko tasaisena aina 80-luvun alkuun, josta väheneminen alkoi. Viime vuosien työllisyystutkimuksen tiedot 1991-92 osoittavat laskun jatkuneen ja ehkä jo pysähtyneen.

Alatoimialojen työvoimakehityksen tarkastelu vuodesta 1982 lähtien osoittaa, että suurin työnantaja on ollut kone- ja investointitavaratukku, seuraavana ns. muu tukkukauppa (lääke, lab.tavarat, urheiluvälineet, huonekalut, paperi ja kirjat, kellot, kamerat, kukat yms.). Työvoiman vähenemiseen vaikuttivat 80-luvun alussa eniten rauta- ja rakennustarviketukku sekä yleistuk- kukauppa. Rautatukusta katosi Helsingissä vv. 1982-86 noin 4000 työpaikkaa ja yleistukusta vv. 1982-89 noin 3000 työpaikkaa. Pahiten lamasta lienee kärsinyt konetukku ja ns. muu tukkukaup- pa, joiden myynti on laskenut ehkä puoleen lamaa edeltäneeltä tasolta.

Helsingin tukkukaupan **osuus koko maan työvoimasta** (kuva 4.6 alaruutu) osoittaa suhteellisen tilanteen vuodesta 1982. 70-luvun loppupuolella saavutettu liki 40 % prosenttiosuus on huvennut vuoteen 1990 yli 10 prosenttiyksikköä, vaikka ylikuumentunut talous veti Helsingin tukun hetkellisesti uuteen nousuun. Samalla on huvennut parhaista vuosista noin 10.000 alan työpaik- kaa, joita voi olla vaikea korvata.

EY-integraation vaikutuksia

EY-maiden taloudessa kauppa on keskeisessä asemassa. Yritysten lukumäärästä kaupan osuus vaihtelee 20-30 % välillä ja sen kansantuoteosuus yritystoiminnan tuotannosta on noin 11-18 %. Kokonaistyöllisyydestä kaupan osuus on keskimäärin 15 %.

Tukkukaupalla on keskeinen rooli ulkomaankaupan tuonnissa, kuten teollisuudella on viennissä. Tästä syystä EY-maiden 600 000 tukkukauppaa ulottavat toimintansa yhä laajemmin ulkomaille solmien toimitussopimuksia muiden maiden tuottajien kanssa taatakseen itselleen kilpailukyisiä tuotteita valikoiman ja hinnan suhteen (EC 1992).

Tukkukauppa on hitaasti laajentunut EY-maissa vuoden 1986 jälkeen, joskin sen sisällä vallitsee kaksi erisuuntaista trendiä. Maataloustuotteiden ja ruokakaupan myynti on supistumassa, kun taas muu kauppa - erityisesti myynti teollisuudelle ja muille yrityksille - on ollut nousussa.

Merkittävät muutokset rakenteessa ja toiminnassa odottavat kuitenkin tukkureita. Vuoden 1992 jälkeen tukkurit voivat ylittää kansalliset rajat etsiessään itselleen uusia markkinoita.

Suomen kauppa on 80-luvulla voimakkaasti keskittynyt läpikäydessään omaa rakennemuutos- taan. Keskittyminen ei ole koskenut pelkästään keskusliikkeitä, vaan yleensä jakelukauppaa. Raumolinin mukaan jakelukaupan keskittyminen on edennyt Suomessa pidemmälle kuin EY- maissa. Suurten keskittymien rakentaminen on osa suomalaisen jakelukaupan suuryritysten valmistautumista euroyhdyntymisen asettamiin uusiin haasteisiin. Tyypillistä näille yrityksille onkin defensiivinen, puolustusellinen eurostrategia (Raumolin 1990).

422 Vähittäiskauppa

Vähittäiskauppa (TOL 43-44) on uinut Helsingissä monella tapaa vastavirtaan muihin palvelulinkeinoihin nähden. Liikevaihto on hiljalleen noussut, samoin kuin työvoiman määrä sekä pääkaupungin asema alueen kaupallisena keskuksena on vahvistunut. Tämä on saavutettu osittain massiivisilla rakennusinvestoinneilla uusiin kauppakeskuksiin.

Vähittäiskauppa saavutti vuonna 1989 yhteensä 15 mrd markan **liikevaihdon**, jossa on 70-luvun puolivälistä lähes viidennes reaalista kasvua (kuva 4.7). Eniten on kasvanut ns. muu vähittäiskauppa eli kestokulutustavaroiden (ml alkoholi ja apteekit) kauppa.

Toimipaikkojen määrä on vähentynyt vv. 1972-89 noin 2.000 kaupalla ja nyt vähittäiskaupan toimipaikkoja on runsaat 4.000. Toimipaikkojen määrä väheni jyrkästi 70-luvun alussa ja kääntyi sitten hitaaseen ja pysyvään laskuun. Samalla toimipaikkojen keskikoko on noussut. Kauppojen lukumäärän vähentyminen on koskenut eniten muuta vähittäiskauppaa, josta on 20 vuoden aikana huvennut 1200 toimipaikkaa. Päivittäistavarakauppoja on puolestaan nyt 500 vähemmän.

Taulukko 4.2: Vähittäiskauppa Helsingissä 1989

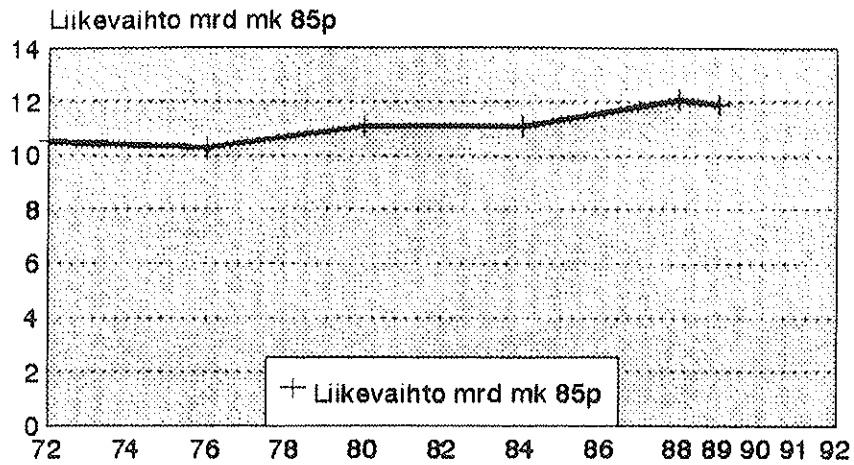
	Toimi- paikkoja	Työvoima 1000 h	Hgin osuus	Liikevaihto mrd mk
Tavaratalot	18	3.8	20.6 %	2.6
Päivittäistavarakauppa	1175	5.3	12.0 %	4.1
Muu vähittäiskauppa	2900	10.6	15.0 %	8.2
Kotitalousesineiden korj.	156	0.341	17.4 %	0.085
Yhteensä	4249	20.0	15.7	15.0

Lähde: TK, Yritystilasto

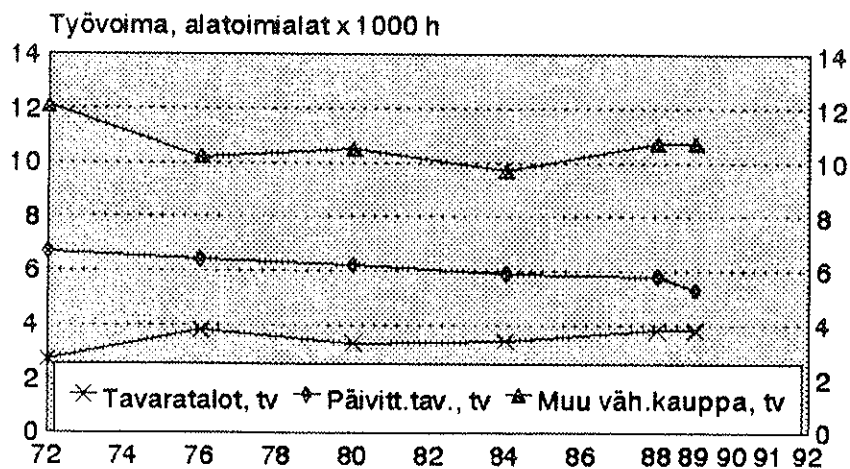
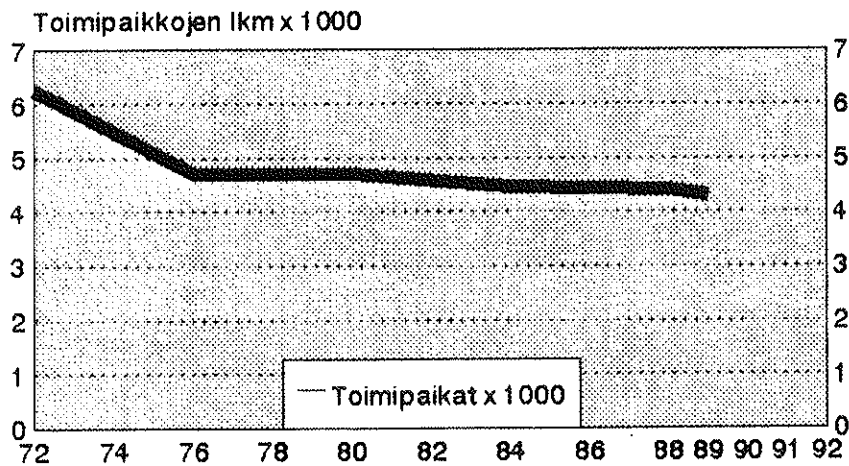
Työvoiman määrän kehitys on ollut kaupungin vähittäiskaupassa suotuisa. Työllisten määrä on laskenut vain lievästi 70-luvun alun tasolta ja 80-luvun aikana henkilöstömäärä uudelleen nousi. Uutta työvoimaa ovat imeneet muun vähittäistavaroiden myymälät, jotka työllistävät puolet vähittäiskaupan työvoimasta. Myös tavaratalokaupan työvoima on hieman noussut vuosikymmenen aikana.

Vähittäiskaupan menestys Helsingissä on samalla merkinnyt, että **työvoimaosuus** koko maahan verrattuna on noussut. Ilmeisesti työmatkaliikenne, runsaat valikoimat, ostosmarkat lähikunnista kauppakeskuksiin, postimyyni sekä verovapaa kauppa ulkomaille ovat menestyksen takana.

Kuva 4.7 : Vähittäiskauppa Helsinki 1972-1992

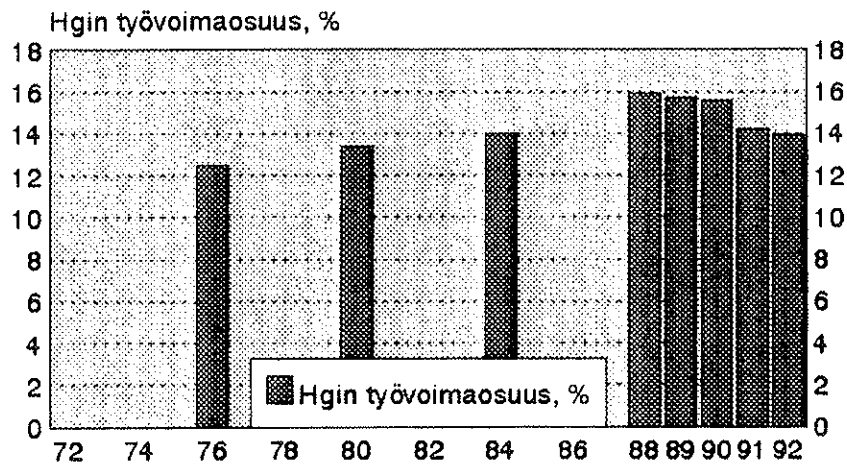
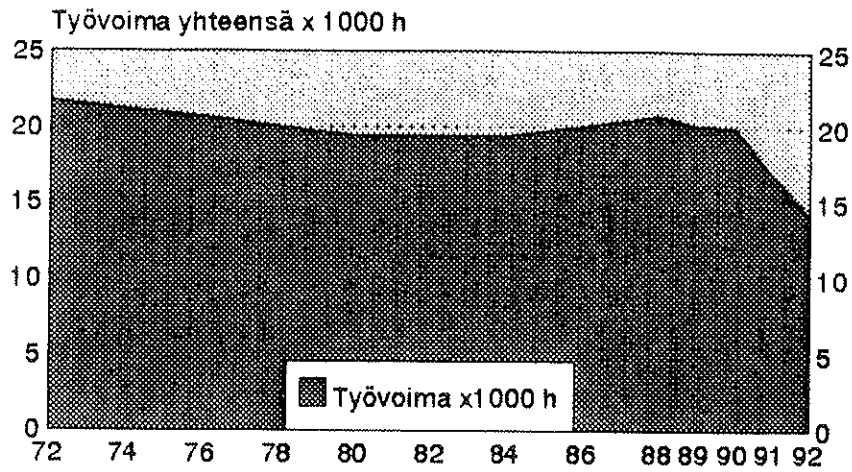
Lähde: TK, Yritystilasto

Lähde: TK, Yritystilasto

Kuva 4.8 : Vähittäiskauppa

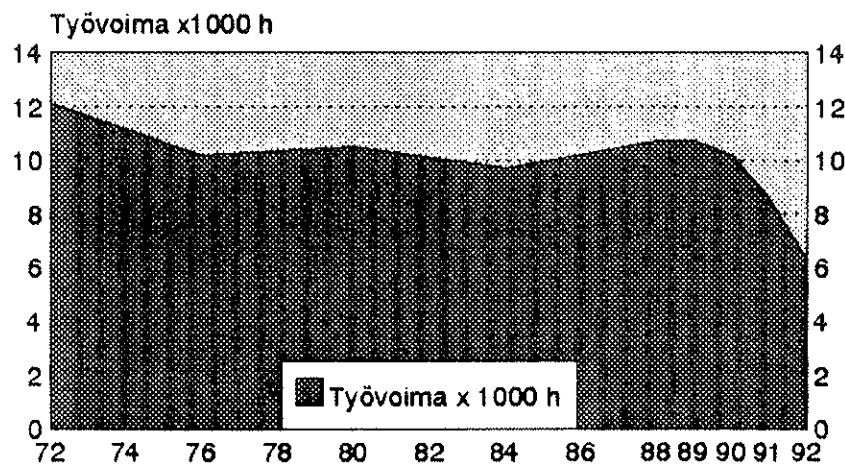
Helsinki 1972-1992

Lähde: TK, Yritystilasto

Muu vähittäiskauppa

Helsinki 1972-1992

Lähde: TK, Yritystilasto ja työllisyystiedustelu

Helsingin osuus koko maan vähittäiskaupasta työvoimalla mitattuna (16 %) oli korkeimmillaan 1988, kun osuus esim 1976 oli 12.5 %. Uusien kilpailevien kauppakeskusten syntyminen Espooseen ja Vantaalle ovat saaneet Helsingin kauppojen markkinaosuuden viime vuosina laskuun. Kun kauppa käy nyt laman vuoksi tavallista huonommin, siitä ovat kärsineet ehkä eniten juuri Helsingin kaupat.

Laman merkitys Helsingin vähittäiskaupan työllisyyteen on ollut erittäin suuri. Kokonaistyövoima lienee vähentynyt kahdessa vuodessa 5.000 hengellä eli neljänneksellä työvoimatutkimuksen mukaan ja lasku todennäköisesti jatkuu.

Eniten lamasta on kärsinyt ns. muu vähittäiskauppa, kestokulutustavaroiden kauppa, joka takavuosina kasvoi nopeimmin. Kestävien tavaroiden myynti on erityisen herkkä tulotason muutoksille. Näyttää siltä, että 4/5 työvoiman vähennyksistä koskee juuri ns. muuta vähittäiskauppaa.

Arvioita EY-integraation vaikutuksesta

EY-maissa toimii noin 3 milj. vähittäiskauppaa. Ala on vaihtelevasti keskittynyt. Erityisesti Pohjois-Euroopassa elintarvikealan keskittyminen on merkittävää: kymmenen johtavaa ketjua hallitsee jopa 85 % markkinoista (EC 1992).

Yleisenä kehityssuuntana on ollut - samoin kuin Suomessa - kauppojen keskikoon kasvu, pienten ketjujen häviäminen, uuden teknologian käyttöönotto sekä osapäiväisen naistyövoiman lisääntyminen.

Yhteismarkkinoiden synty pakottaa EY:n arvion mukaan suurimmat eurooppalaiset ketjut investoimaan lisää naapurimaihin, ei vain pohjoisesta etelään kuten menneinä vuosina, vaan ristiin vauraimmissa maissa. Kauppaketjujen yhtyminen leviää elintarvikealalta urheilutarvikkeisiin ja kulutuselektronikkaan. Pienet itsenäiset kaupat ovat vastavuoroisesti ryhmittymässä vapaaehtoisin ketjuihin, yhteishankintoihin, osuuskunniksi ja franchise-sopimuksiin.

Em. yleiseurooppalaiset trendit koskettavat myös Suomen vähittäiskauppaa, vaikka tutkimusten mukaan kaupan tehokkuus on melko hyvä. Resurssien käytön kannalta kauppa Suomessa ei ole tehottomampaa kuin vertailumaissa (Ruotsi, Norja, Saksa). Kauppa on kilpailukykyinen erityisesti päivittäistavaroiden osalta (Partanen 1991), vaikka kotimainen hintataso on tunnetusti reilusti EY:n tasoa korkeampi.

Ulkomaisia kauppaketjuja saattaa tulla Helsingin-Tampereen-Turun "kauhun kolmioon", muualla ostovoima ei juuri riitä. Entry saattaa tapahtua ostamalla jokin neljästä kotimaisesta kauppaketjusta, mikä avaisi tien todelliselle kilpailulle (KL 2.7.1992).

423 Autokauppa

Uudessa toimialaluokituksessa moottoriajoneuvojen ja näiden osien kauppa, korjaus ja huolto on omana toimialana (TOL 45) ml. tukku- ja vähittäiskauppa. Koko kaupan sektorista auto-kaupan osuus on työvoimalla mitaten 12 prosenttia ja liikevaihdosta enemmän, noin 17 %.

Yleinen kehityssuunta autokaupan liikevaihdolla on ollut tasaisuus vuodesta 1972 lähtien. Vain viimeiset vuodet 1988-89 nostivat kaupan volyymia hetkellisesti totutulta tasolta (kuva 4.9). Helsingin kehitys on siten poikennut muun maan nousevasta myynnin suunnasta.

Autokaupan **toimipaikkoja** on kaupunkiin tullut kolmannes lisää tarkastelujakson aikana. Toimiapaikkojen keskikoko on oleellisesti pienentynyt. Samaan aikaan autokauppa on laajasti siirtynyt Helsingin keskustasta ulos Kehä ykkösen ja kolmosen väliselle alueen halvempiin liikepaikkoihin, huonekaluhallien ja markettien seuraksi.

Helsingiläisten autokauppojen **työvoiman määrä** on supistunut merkittävästi. Vuoden 1972 työvoima oli 10.000 henkeä ja vuoden 1989 enää 6.500 henkeä, josta työvoima on edelleen vähentynyt 1.000 hengellä vuoden 1992 alkuun. Pääasiassa ovat työvoimaansa Helsingin alueella vähentäneet tukkukauppa ja korjaamot, kun vähittäiskaupan ja huoltamoiden väki on pysynyt ennallaan (kuvat 4.9 ja 4.10).

Taulukko 4.3: Autokauppa Helsingissä vuonna 1989

	Toimi- paikat	Työvoima henkeä	Hgin osuus	Liikevaihto mrd mk
Tukkukauppa	138	2.090	41.8	8.07
Vähittäiskauppa ja osat	327	1.668		4.83
Huoltamot	105	794		0.820
Korjaus	228	1.970		0.453
Yhteensä	798	6.522	14.8	14.18

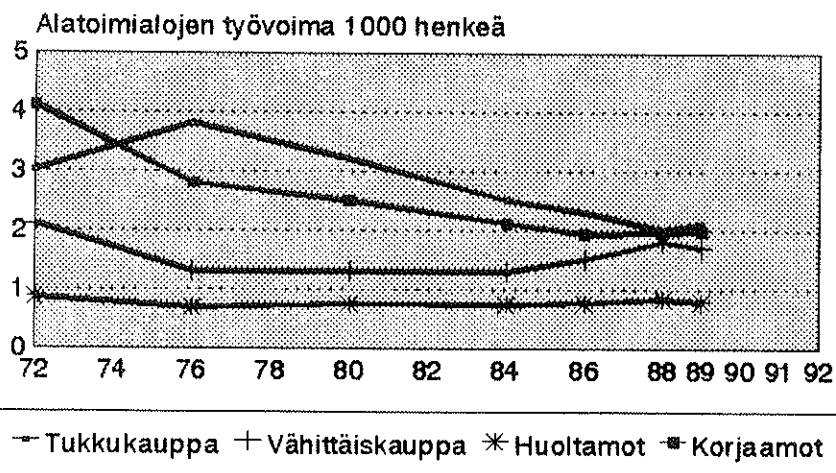
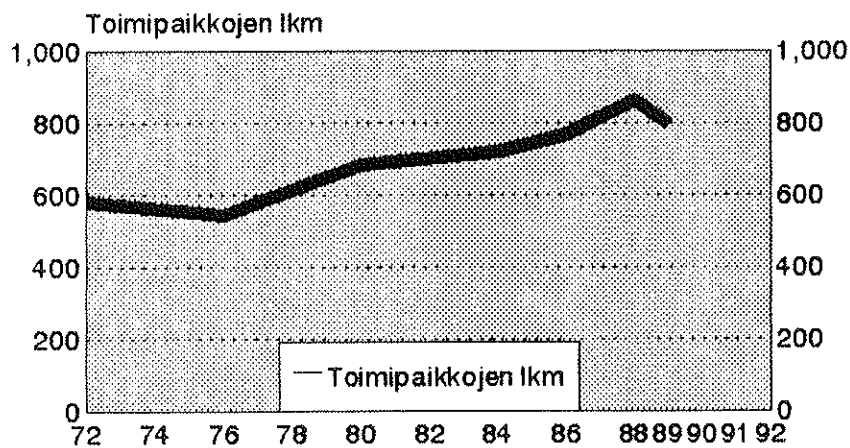
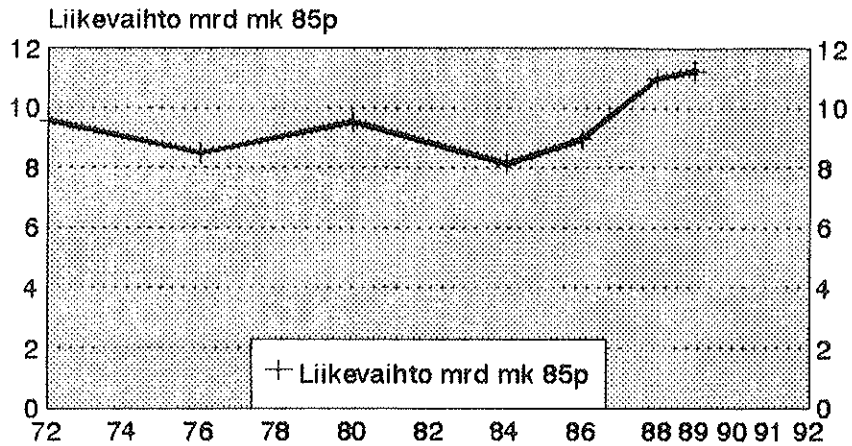
Lähde: TK, Yritystilasto

Lähinnä tukkukaupan - ja luultavasti sataman - ansiosta Helsinki on ollut merkittävä autokaupan keskus. Nyt pääkaupungin autokaupan **osuus koko maan työvoimasta** on jopa alempi kuin yritystoiminnan keskimäärin, vuonna 1989 noin 15 % ja 1992 noin 10 %. Autotukkukaupasta Helsingin osuus oli 1989 edelleen 42 % oltuaan kuitenkin esim. vielä 1982 noin 59 %.

Pääkaupungin ostovoiman väheneminen on nopeuttanut autokaupan rationalisointia, lopettanut suuren joukon pieniä yrityksiä, ja ehkä myös siirtymää ulos kaupungista. Eri kaupan toimialoista juuri autokauppa on kärsinyt eniten lamasta eivätkä lähivuosien näkymät ole lohdullisia. Henkilöautojen myynnin odotetaan pysyvän tänä ja ehkä seuraava vuonna 75.000 yksikön tasolla, puolet pienempänä kuin mihin viime vuosina totuttiin.

Kuva 4.9 : Autokauppa

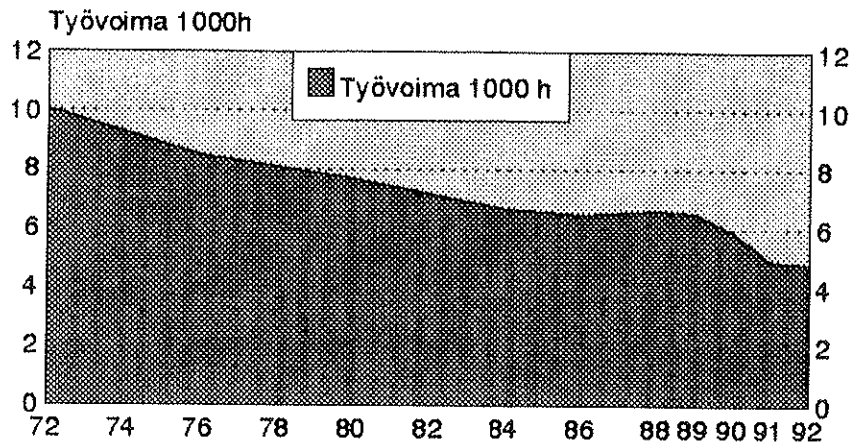
Helsinki 1972-1992

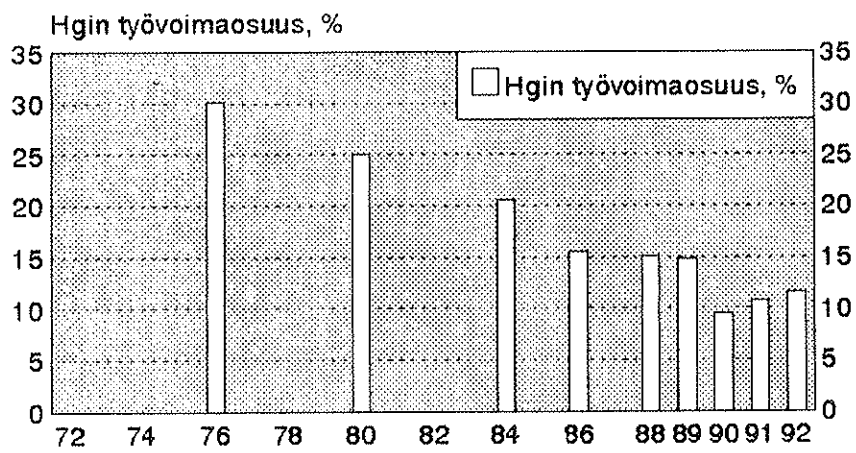
Lähde: TK, Yritystilasto

Kuva 4.10 : Autokauppa

Helsinki 1972-1992

Lähde: TK, Yritystilasto ja työvoimatutkimus

Lähde: TK, Yritystilasto

424 Kaupan investoinnit

Investoinnit uusiin kauppapaikkoihin ovat olleet Helsingissä varsin mittavia 70-luvulta lähtien. Ehkä ne ovat olleet liiallisiakin liikevaihdon kehitykseen ja katemarkkoihin nähden, vaikka investoinneilla ja myynnin kehityksellä on alueellisessa kilpailutilanteessa suuri merkitys. Helsingissä ja lähikunnissa on rakenteilla yhä useita uusia kalliilla rahalla tehtyjä kauppakeskuk-
sia, jotka valmistuvat huonoimpaan mahdolliseen aikaan.

Kuvassa 4.11 on esitetty kaupan liikepaikkojen rakentamista Helsinkiin ja kauppapaikkojen kumulatiivinen rakennuskanta vuosina 1967-1992. Rakennetut kuutiot sisältävät paitsi myymälätilat myös ravintola- ja hotellirakennukset.¹⁾

Kaupan investoinneissa Helsinkiin on havaittavissa kaksi pitkää suhdannekaarta, jotka myötäilevät kansantalouden kokonaistuotannon ja kaupan myynnin kehitystä. Ensimmäinen kaari alkaa 60-luvun lopulla ja päättyy vuoden 1977 taantumaan, jolloin kaupan myyntivolyymien kasvu pysähtyi. Uusi kasvuaalto alkaa vuoden 1982 jälkeen ja päättyi nykyiseen lamaan.

20 vuoden aikana kauppa rakensi uusia tiloja noin 4.5 milj. m³ verran eli 3-4 kertaa vuoden 1970 vallinneen rakennuskannan verran. Rakennuskannan suurin kasvu ajoittui jaksoittain tarkasteltuna ajalle 1970-75, jolloin valmistui 1.5 milj.m³ uutta tilaa eli yhtä paljon kuin seuraavana kymmenvuotisjaksona 1975-85. Näiden vuosien suurrakentaminen kaksinkertaisti kaupan toimitilat jakson alku-tasoon verrattuna.

Lamaa edeltäneenä nousukauden aikana 1985-90 Helsinkiin valmistui "vain" noin 1 milj.m³ uutta tilaa kaupalle, kun kauppapaikkojen rakentamisen painopiste siirtyi luultavimmin naapurikuntiin Vantaalle ja Espooseen. Tiukan talouden aikana kalliilla rakennuskustannuksilla ja kalliilla rahalla rakennettujen liiketilojen hinta kostautuu. Ilmeisesti useat suuret keskuksat vaihtavat vapaaehtoisesti tai konkurssien kautta omistajaa, jotta ne pystyvät kilpailemaan tavaroiden hintatasoon vaikuttavalla vuokratasolla.

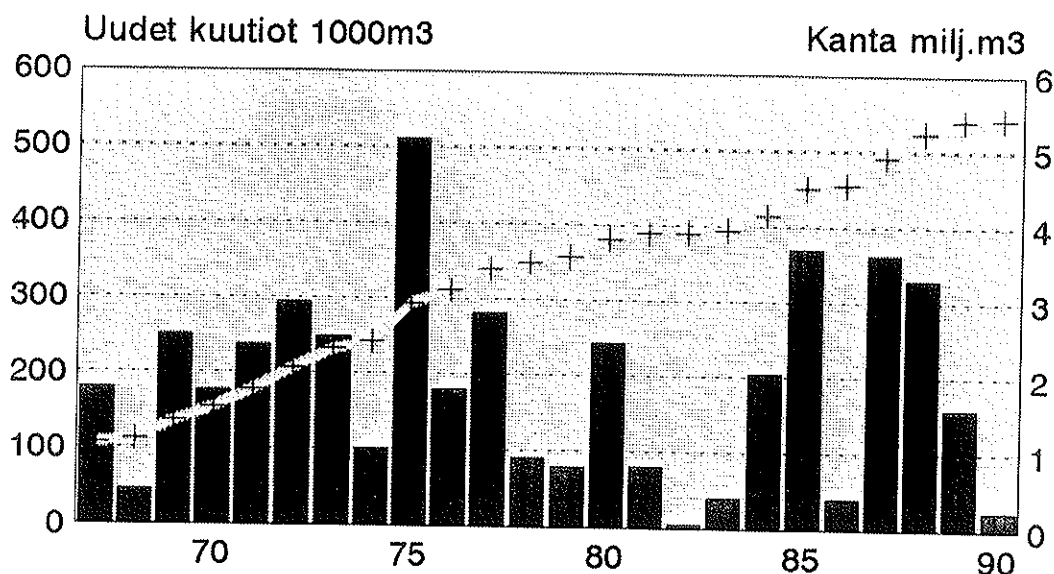
43. Ravitsemus- ja majoitustoiminta

Ravitsemus- ja majoitustoiminta työllisti ennen lamaa (1989) Helsingissä noin 13.000 henkeä. Hotelli- ja ravintolatoimen liikevaihto oli vastaavasti 4.2 mrd mk. Hotellit tarjoavat vierailleen useimmiten myös ravintolatoiminnan, joten liikepaikkojen kokonaismäärä, noin 1230 toimipaikkaa kuvastaa siten myös kaikkien Helsingin liikevaihtoverovelvollisten ruoka- ja anniskelupaikkojen määrää.

1) Rakennuskannan estimaatti on saatu kertomalla, perusvuoden, 1972 yritystilastossa ilmoitetut myymäläneliöt viidellä (5) ja ketjuttamalla rakennetut uudet kuutiot kumulatiiviseksi sarjaksi. Lähtötaso on hieman liian matala (vuoden 1972 ravintolat ja hotellit puuttuvat) ja päätetaso on hieman liian korkea (myymälöitä on poistettu käytöstä), mutta kantaa kuvaa-
va sarja antaa suuripiirteisen kuvan kauppapaikkojen rakentamisesta ja investoinneista.

Kuva 4.11 : Myymälätilat Helsingissä 1967-1990

Myymälä, ravintola- ja hotellirakennukset

■ Rakennetut kuutiot + Kumulaatiivinen kanta

Lähde: TILK/Tilastokeskus

Pitkä nousukausi ei takaa taloudellista menestystä tulevaisuudessa, pikemminkin päin vastoin. Uusiin hotelleihin on investoitu tuntuvasti ja käyttöasteet laskevat. Majoitus- ja ravitsemustoiminnan luottokannasta on devalvaation kalliiksi tekemiä valuuttavelkoja 40 %, joita markkatoja saava toimiala vaivoin pystyy maksamaan pois.¹⁾

431 Ravitsemustoiminta

Ravitsemustoiminta on kahdesta rinnakkaisesta elinkeinosta suurempi liikevaihdolla ja työvoimalla mitattuna. Vuoden 1989 **liikevaihto** kohosi 3.3 mrd markkaan. Pääkaupungin ravintolatoimi lähti loivaan nousuun 70-luvun lopulla ja kaksinkertaistui (kiintein hinnoin laskien) 90-luvun alkuun mennessä, kuten kuvan 4.12 ylätaulussa on esitetty. Laman vaikutuksesta liikevaihdon kasvu on pysähtynyt ja putosi viime vuonna reaalisesti 10 % (HS. 2.6.1992).

Uusien anniskelupaikkojen perustaminen on sekä syy että seuraus liikevaihdon kasvuun. Vajaassa kymmenessä vuodessa **toimipaikkojen**, ravintoloiden määrä kasvoi puolella, noin 800 ravintolasta yhteensä 1.200 ravitsemuspaikkaan. Pienten anniskelupaikkojen määrää lienee yhä kasvussa, vaikka täsmälliset luvut puuttuvat. Kokonaisuutena Helsingissä myydään aktiivisesti noin sataa ravintolaa, kun huonot ajat ovat kiihdyttäneet omistajuuden kiertoa.

1) Devalvaatio rökitti palvelualaa. HS 28.5.1992.

Anniskelupaikkojen **työvoima** on 90-luvun alkaessa samalla tasolla kuin 20 vuotta aikaisemmin. 70-luvulla työllisten määrä väheni parilla tuhannella, mutta 80-luvun kasvu palautti työllisten määrän noin 10.000 henkeen. Parina viime vuonna työvoima on selvästi supistunut, mutta supistuminen lienee jo pysähtynyt.

Liikematkailun ja turismin vaikutuksesta Helsingin ravintolatoiminta on ollut valtakunnallisesti hyvin laajaa. Helsingin merkitys - ja sen väheneminen - näkyy kuvan 4.13 alimmasta taulusta, jossa on **pääkaupungin osuus koko maan työvoimasta**. 70-luvun alussa Helsinkiin oli keskitynyt 37 % maan ravintoloista työvoimamäärällä mitaten. Helsingin osuuden väheneminen saattaa olla suuri siunaus, kun myynnin määrä ja käyttöaste laskee.

Matkailuelinkeinon laajeneminen muualla Suomessa ja naapurikunnissa on vähentänyt tasaisesti pääkaupungin osuutta noin 25 prosenttiin 15 vuoden aikana. Aivan viime vuoden työllisyysluvut osoittavat, että Helsingin ravintolat ovat pystyneet työllistämään muuta maata paremmin alan työvoimaa.

Myös Helsingin työvoimaosuuden väliaikainen nousu taloudellisen taantuman aikaan vuonna 1982 osoittanee, että Helsingin ravintolat ovat **vähemmän suhdanneherkkiä** kuin ravintolatoimi maassa kokonaisuutena.

432 Majoitustoiminta

Majoitustoiminnan **liikevaihto** kohosi Helsingissä 90-luvun alkaessa liki yhteen (1) mrd markkaan. Aikasarja vuodesta 1982 kertoo liikevaihdon kasvun olleen varsin hitaan, vaikka majoituskapasiteetti on tuntuvasti noussut (kuva 4.12 ylätaulu).

Toimipaikkoja oli Helsingin majoitustoiminnassa vuonna 1989 yhteensä 53, missä oli edelliseen vuoteen verrattuna viiden (5) ja vuoteen 1984 verrattuna 8 majoitusliikkeen lisäys.

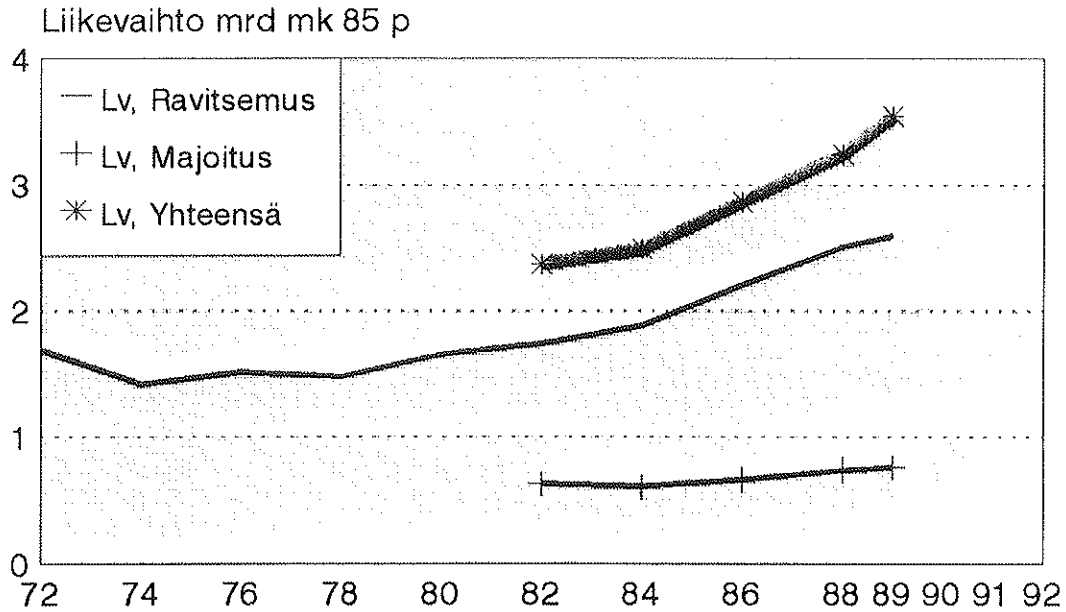
Vv. 1985-90 Helsingin hotellihuoneiden lukumäärä nousi 700:lla noin 5000:een. Vuoteiden määrä lisääntyi sama aikana 900:lla yhteensä 9100:aan. Hotellien kapasiteetin käyttöasteen ovat lama ja lisätilat pudottaneet alle 40 prosenttiin.

Majoituskapasiteetin noususta huolimatta **työvoiman määrä** ei ole helsinkiläispaikoissa juuri muuttunut 80-luvun alusta. Työllisiä oli vuoden 1989 lopussa yhteensä noin 2800 henkeä.

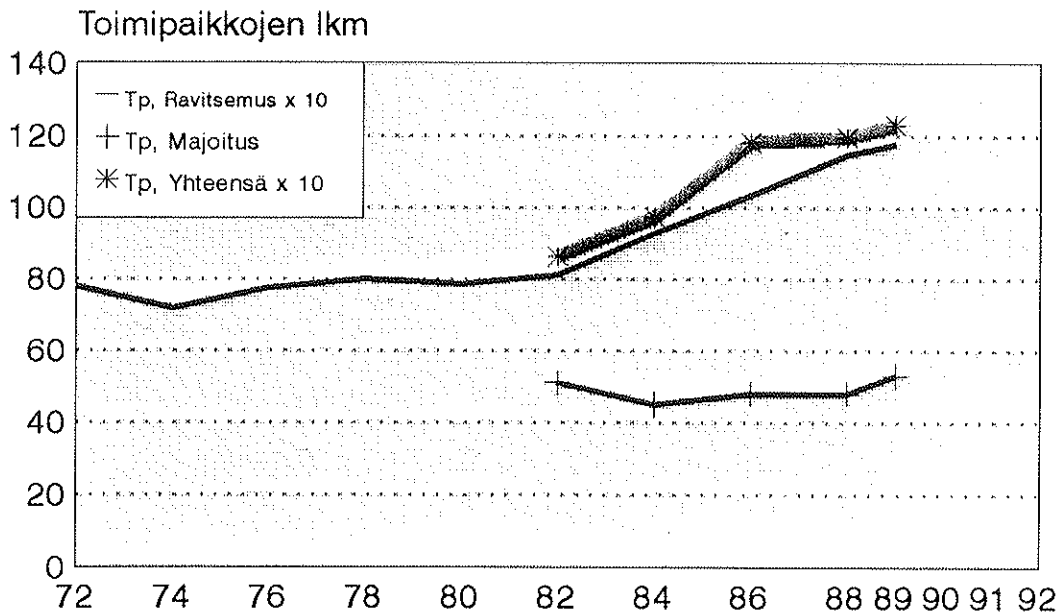
Majoitustoiminnassa **Helsingin osuus maan työvoimasta** on vähentynyt. Nyt kaupungin majoitusyritysten osuus on noin 15 % työvoimasta, 5 prosenttiyksikköä vähemmän kuin kymmenen vuotta aikaisemmin, kun matkailuinvestointien painopiste on ollut pääkaupungin ulkopuolella.

Kylmät numerot osoittavat Helsingin merkityksen vähentyneen majoitus- ja ravitsemustoiminnan kapasiteetilla mitaten. Onko se merkinnyt kaupungin vetovoiman vähenemistä eurooppalaisena pääkaupunkina ja matkailukohteena? Todennäköisesti ei; parempi selitys lienee, että Lappi ja muu Suomi ovat yli-investoineet elinkeinoon, jonka kannattavuus pysyy vielä pitkään heikkona (HS 2.6.1992).

Kuva 4.12 : Ravitsemus- ja majoitustoiminta Helsinki 1972-1992

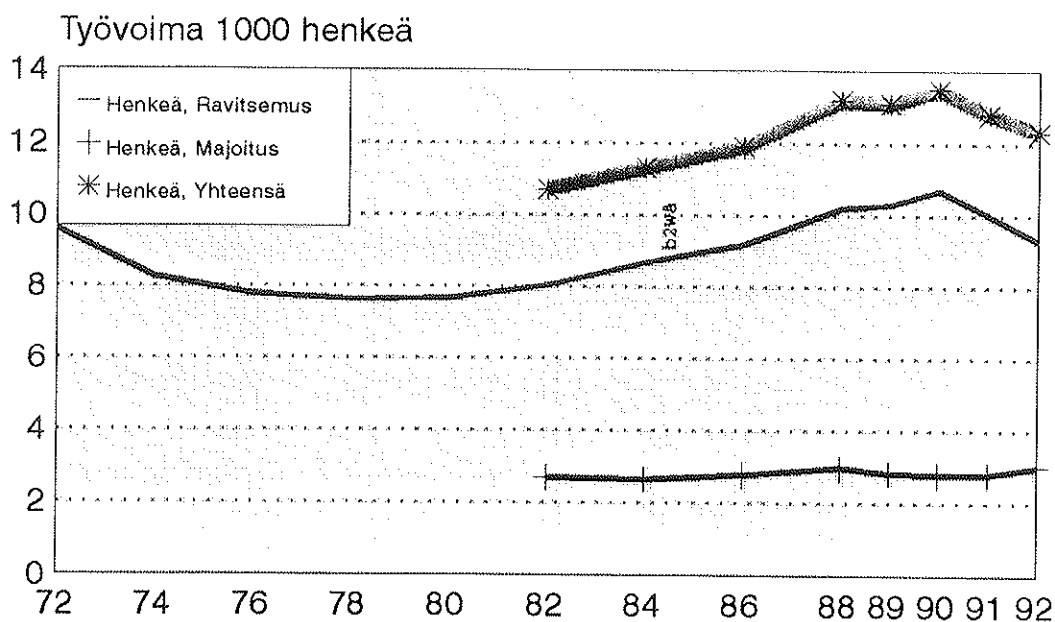

Lähde: TK, Yritystilasto

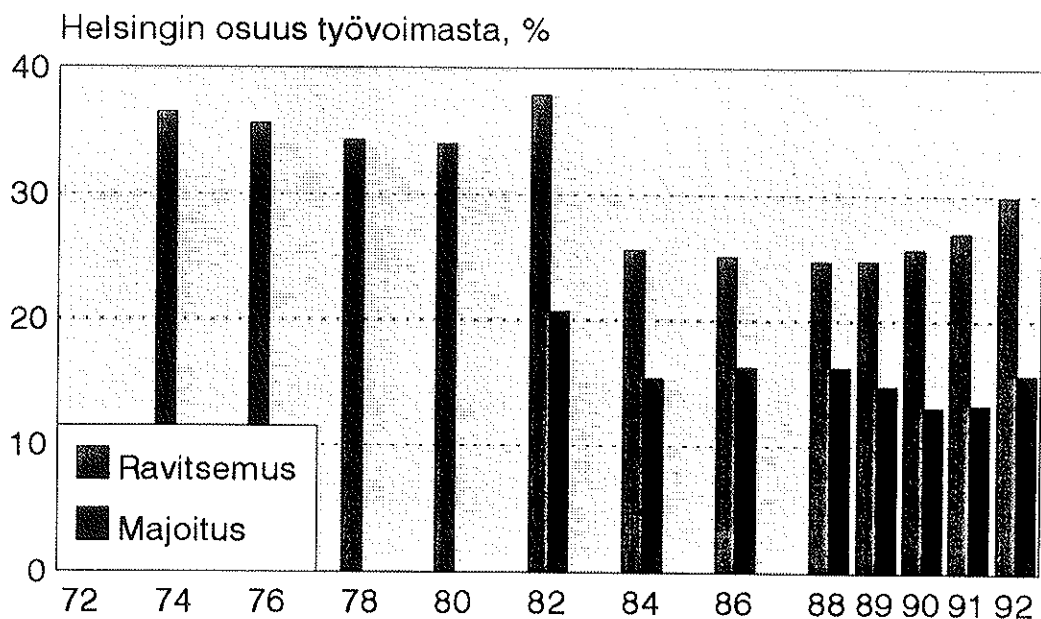

Lähde: TK, Yritystilasto

Kuva 4.13 : Ravitsemus- ja majoitustoiminta Helsinki 1972-1992

Lähde: TK, Yritystilasto ja työvoimatutkimus; arviot

Lähde: TK, yritystilasto ja työvoimatutkimus

44. Kuljetus ja tietoliikenne

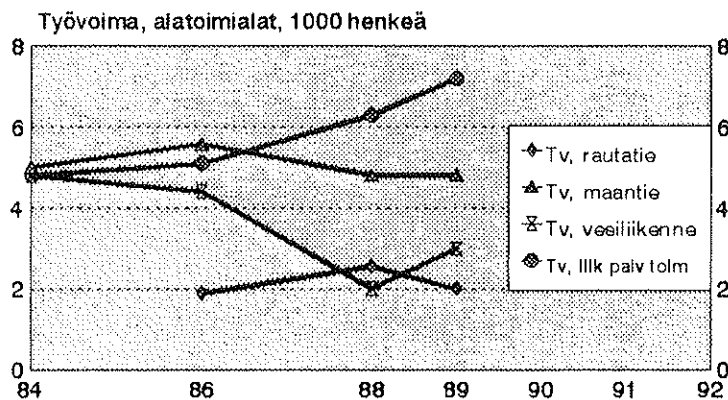
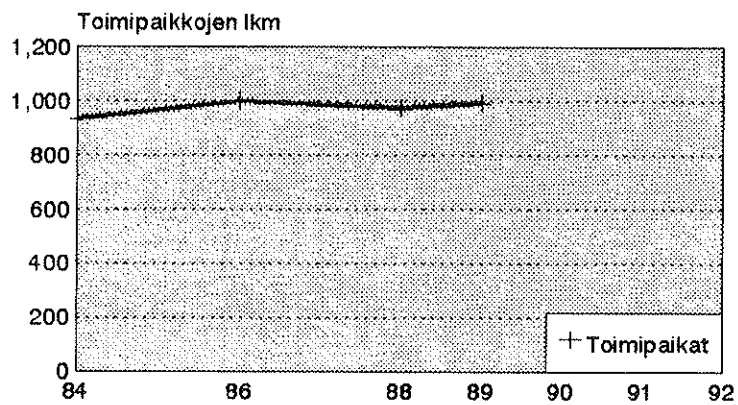
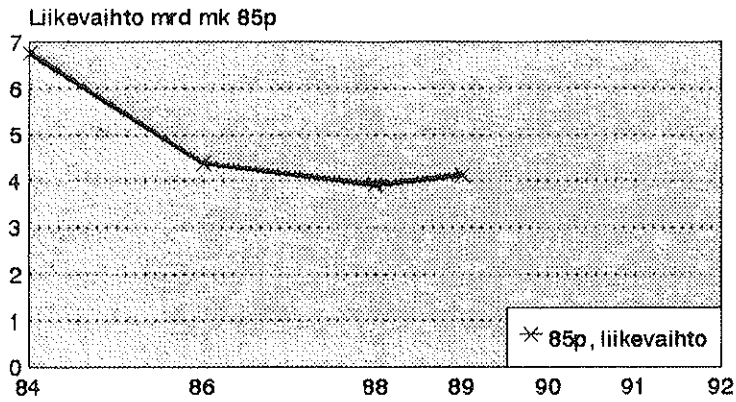
Kuljetus ja tietoliikenne muodostaa suuren ja heterogeenisen päätoimialan (TOL 5) ja yritysyryppään, joka jakautuu useaan hyvin erilaiseen alatoimialaan. Yhdessä liikennöitiin Helsingissä vuonna 1989 noin 26.000 hengen voimin. Tarkemman kuvan muodostamiseksi jäljempänä käsitellään erikseen kuljetusta ja tietoliikennettä, joiden yhteenveto ja erittely näkyy allaolevassa taulukossa 4.4.

Taulukko 4.4: Kuljetuksen ja tietoliikenteen yritystoiminta Helsingissä 1989

	Toimi- paikkoja	Työvoima 1000 h	Hgin osuus	Liikevaihto mrd mk
Rautatieliikenne	13	2.0	17.9 %	-
Tieliikenne	653	4.8	12.0 %	1.26
- linja-autot	19	1.2		0.33
- taksit	310	0.86		0.18
- tav. kuljetus -	324	2.8		0.75
Vesiliikenne	43	2.8	29.5 %	1.78
- meri-henkilök.	13	1.7		0.93
- meri-tavarank.	18	1.2		0.83
Ilmaliikenne	25	0.39	8.9 %	0.13
Liikennettä palveleva toiminta	260	7.2	41.4 %	2.0
- matkatoimistot	110	2.4		0.62
- huolinta & rahtaus	77	2.3		0.55
- kulj. välitys ja terminaalit	26	0.83		0.28
- ahtaus	6	0.66		0.19
Kuljetus yhteensä	994	17.4	21.1 %	5.29
Postiliikenne	77	4.3	16.9 %	-
Teleliikenne	84	4.1	23.8 %	1.22
- puhelin	71	3.9		1.2
Tietoliikenne	161	8.4	19.7 %	..

Lähde: TK, Yritystilasto

Kuva 4.14 : Kuljetus ja varastointi Helsinki 1984-1992

Lähde: TK, Yritystilasto

441 Kuljetus

Kuljetusyrietykset(TOL 51-56) pitävät Helsingin liikkeessä erilukuisalla kalustolla ja noin 20.000 hengen voimin (ml. ammatinharjoittajat) keräten runsaan 5 mrd markan liikevaihdon, kuten yllä voidaan nähdä. Osa liikenteestä palvelee alueellista ja valtakunnallista tarvetta ja helsinkiläisten omiin tarpeisiin nähden kuljetusyrietysten toiminta on ylisuuri, vaikka YTR:n ja taulukon 4.4 luvuista puuttuvat alalle tyypilliset itsenäiset (autoliikenteen) ammatinharjoittajat. Mukana tilastossa ovat kaupungin omat liikenneyrietykset.

Liikenneyrietysten **liikevaihto** on 80-luvulla ja kiintein hinnoin laskien ollut laskussa. Suurin pudotus vuosikymmenen vaihteessa johtuu ilmaliikenteen supistumisesta, kun Ilmailulaitos muutti Helsinki-Vantaan lentokentälle. Helsingistä muutto vei mukanaan parin miljardin markan liikevaihdon ja kolmisensataa työpaikkaa, puolet alan työvoimasta (kuva 4.14 ylätaulu).

Toimipaikkojen määrä näyttää pysyneen liki 1.000 vaiheilla, vaikka ne luonteeltaan ja kooltaan ovat hyvin erilaisia. 2/3 kuljetuksen toimipaikoista on tieliikenteen toimipisteitä.

Tieliikenne onkin **työvoiman määrällä** mitaten työllistäjänä merkittävin noin 5.000 hengellä. Vesiliikenne on supistunut 80-luvun alusta puoleen alusten ulosliputuksen seurauksena. Rautatieliikenne sinnittelee yhä parintuhannen hengen työvoimalla. Liikennettä palveleva toiminta, kaikkia kuljetusmuotoja tukeva alatoimiala, oli 80-luvun voimakkaassa kasvussa. Sen kaksi tasavahvaa yrietystoiminnan lohkoa ovat matkatoimistot sekä huolinta ja rahtaus (kuva 4.14 alataulu).

Eri yrietystoiminnan muotojen erisuuntaisesta kehityksestä huolimatta kuljetuksen kokonaistyövoima pysyi Helsingissä liki samana koko 80-luvun. Erityinen ansio tästä oli liikennettä palvelevalla toiminnalla ja siinä matkatoimistoilla, joiden laajeneminen kompensoi menetyksiä muualla. Nykyinen lama on tuntuvasti vähentänyt kuljetuksia ja kuljetustarvetta, sekä tavaraliikennettä että henkilöliikennettä. Suuria vaikeuksia on kokenut myös matkatoimistoala, joka myy tulojoustoltaan erityisen herkkiä tuotteita, lomamatkoja etelään.

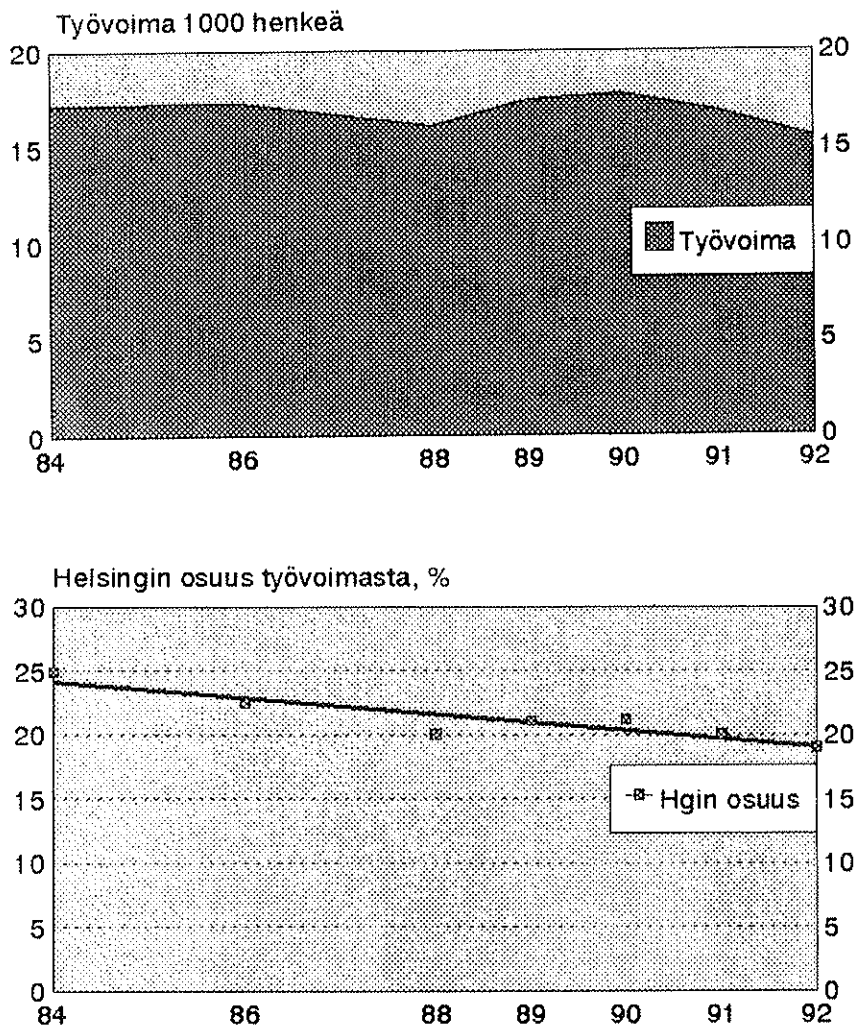
Helsingin työvoimaosuus koko maan kuljetustoiminnan työllisten määrään verrattuna näyttää vähentyneen 80-luvulla tasaisesti ja jatkuvasti. Kun 1984 Helsingin osuus oli vielä 25 % kokonaistyövoimasta, se saavuttanee tänä vuonna (1992) noin 19 % tason. Lama tuntuu jouduttaneen liikennepalveluiden suhteellista supistumista, joka olisi tapahtunut pitemmällä aikavälillä ehkä muutenkin.

Eri toimialoista kuljetus on ehkä ollut eniten markkinavoimien riepotelevana jo ennen lamaa ja jatkoa seuraa ETA-sopimuksen myötä. Tavanrankuljetuksessa on tehty mittavia kalustoinvestointeja, kun ajoneuvoyhdistelmät ovat kasvaneet. Laman tullessa ja teollisuuden viennin vetäessä heikosti suuri osa kalustosta on jouten ja maksamatta. Kotimaisen kilpailun vapauttaminen liikenteessä, kolmansien maiden harjoittama kabotaasi(nouto)kuljetuksen lisääntyminen myllyttää samoin voimakkaasti kuljetusmarkkinoita.

EY-maiden liikennöitsijöiden tulevan toiminnan laajuus ja sen vaikutus Suomen kuljetuksiin on vain arvailujen varassa. Varmaa on ainoastaan, että se vaikuttaa. Suomalaisen ajoneuvokaluston ulosliputusta vaikeuttaa puolestaan tšekäläinen suurempi yhdistelmien koko, joka ei sovellu Euroopan teille.

Laman pitkittyminen ajaa ahtaalle myös matkailuun liittyvän kuljetuksen, erityisesti ilma- ja vesiliikenteen sekä näitä tukevat palvelut. Verovapaan myynnin loppuminen autolautoilla 90-luvun loppupuolella vie tältä elinkeinolta parhaan myyntivaltin, samoin kuin turismista elävältä Ahvenanmaalta.

Kuva 4.15 Kuljetus ja varastointi Helsinki 1984-1992

Lähde: TK, Yritystilasto, työvoimatutkimus, arviot

442 Tietoliikenne

Yritystilaston tietoliikennettä (TOL 57-58) koskevat tiedot ovat varsin puutteelliset ja aikasarjat lyhyet. Tämän numeroaineiston perusteella tehtävä analyysi on epävarmalla pohjalla. Palvelu-alojen tarkastelun kannalta puute on ilmeinen. Juuri telepalvelut ovat laajentuneet 80-luvulla voimakkaasti ja laajentuvat edelleen. Valtion Tele muokkaa itsestään liikelaitosta, suurelta osin Helsingistä käsin, ja kilpailu tällä suljetulla toimialalla on vasta alkamassa.

Tässä lyhyt yritystoiminnan katsaus:

- Tietoliikenteen (postin ja teleliikenteen) työllisten määrä Helsingissä oli vuonna 1989 noin 8.400 henkeä, jotka työskentelivät n. 160 toimipaikassa.
- Postin henkilöstömäärä näyttää pysyneen vv. 1986-1989 noin 4.300 vaiheilla; toimipaikkojen määrässä (77 kpl) ei ole juuri muutoksia.
- Teleliikenteen työllisten määrä, 4.100 henkeä on kasvanut 60 % vuodesta 1984. Suunnilleen samaan vauhtia on lisääntynyt teleliikenteen (kiintein hinnoin laskien) liikevaihto, joka nousi vuonna 1989 noin 12 mrd markkaan. Noin 95 % teleliikenteen henkilökunnasta työskentelee puhelinliikenteen parissa.
- Helsingin osuus maan tietoliikenteestä, henkilökunnan määrällä laskien, on 20 %.

Tietoliikenteessä ei tähän mennessä ole Suomessa ollut vapaata kilpailua, kun valtion Telellä on ollut monopoli kaukoverkossa, ulkomaanliikenteessä sekä TV-ohjelmien välityksessä. 30 alueellisella toimilupa(puhelin)laitoksella on puolestaan ollut monopoli omalla alueellaan. Nyt tilanne on muuttumassa ja todellinen kilpailu alkaa, osin uusien telepalveluiden ansiosta.

Helsingin Puhelinyhdistystä on menneinä vuosina kutsuttu pankiksi, vakavaraisuuden ja rahoitusaseman, varmojen tulojen ja alueellisen monopolin vuoksi. Sama määre on sopinut näihin aikoihin asti valtion Teleen, joka asemaansa hyväksi käyttäen on perinyt ylihintaa palveluistaan ja tulouttanut tuntuvia summia valtion kassaan. Jossain päin Suomea, mm Turussa kunta omistaa (ja on myymässä) paikallisen puhelinyrityksen, joka sidos myös on ehkäissyt kilpailun. Sopupelin tuloksena kuluttajalla on huippuluokan palvelut, joista maksetaan liikaa, ja vaihtoehdot vähissä.

Lähivuosina tilanne on toinen, vaikka ulkolaisia ei operaattoreiksi tulisikaan. Suomeen on rakenteilla uusi, rinnakkainen kaukoverkko yli maan alueellisten puhelinlaitosten käyttöön. Uudet matkapuhelimet tuovat tälle alalle aitoa kilpailua ja vaihtoehdon. Valtion Tele rakentaa vastavetona itsestään valtakunnallista operaattoria, joka tarjoaa palveluitaan nykyisten haja-asutusalueiden lisäksi taajamissa.

Uusi puhelintekniikka toimii aikaisempaa pienemmällä miehityksellä, mikä antaa - ja on kymmenien vuosien aikana antanut - mahdollisuuksia kustannussäästöihin. Kilpailun vallitessa kustannukset pyritään karsimaan kovemmalla kädellä ja tosissaan. Tuloksena ja tiedossa on tuntuvia henkilövähennyksiä telelaitoksista. Kun valtion Telen tuloutusvelvollisuus vähenee tai lakkaa, virtaviivaistettu organisaatio työntää ulos tuhansia työntekijöitä. Valtion Telella on jo "outplacement" osastoja, jotka on miehitetty "turhalla" työvoimalla ja joissa toimihenkilöt odottavat siirtoa ulos yrityksestä.

Kun Helsingissä on 24 % maan tietoliikenteen palveluista, varsinaisten toimipaikkojen työvoimalla mitaten, koskettavat nämä muutokset tuntuvalta tavalla myös pääkaupunkia. Kun lisäksi tietoliikenteen pääkonttorien väestä 52 % käy työssä Helsingissä, arviolta useampi tuhat henkeä odottaa lähivuosina irtisanomista. Irtisanomiset eivät merkinne pitempiä aikaista työttömyyttä, koska uudet yritykset tarvitsevat työvoimaa ja tietoliikennepalvelut kasvavat jatkossakin.

45. Rahoitus- ja vakuutustoiminta

Rahoitus- ja vakuutustoimintaan (TOL 61-62) liittyvä yritystoiminta on Helsingissä erittäin laajaa, vaikka pääkonttorit jätetään tarkastelun ulkopuolelle. Suuryritysten rahoituspalvelut hoidetaan monesti Helsingistä käsin ja sama koskee vakuutuspalveluja. Alueellisesti hajaantunutta on talletuspankkitoiminta, joskin näidenkin konttoriverkosto on kilpailu- yms. syistä ollut Helsingissä melko tiheä.

451 Rahoitustoiminta

Rahoitustoiminnassa ei liiketoiminnan laajuutta tavanomaisesti mitata liikevaihdolla. Usein ilmoitettavalla taseen loppusummalla ei ole tässä tarkastelussa merkitystä. Joudumme siten tyytymään tietoihin toimipaikoista ja henkilökunnan määrästä.

Suomen Pankki mukaanlukien Helsingin rahalaitokset kätkivät sisäänsä 20.000 henkeä noin 580 toimipisteessä vuonna 1989. Pankkiyritysten pääkonttoreissa työskenteli samaan aikaan runsaat tuhat henkeä.

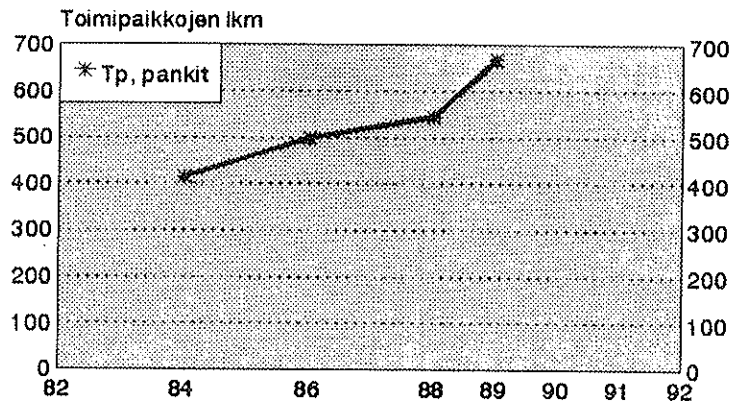
Toimipaikkojen määrällä mitaten rahoitustoiminta oli huomattava kasvua 80-luvulla. Rahalaitosten erilaisten toimipaikkojen lukumäärä nousi vuosina 1984-1989 yli 50% päätyen 580 konttoriin ja muunlaiseen toimistoon. Varsinaisten rahoituslaitosten, talletuspankkien luku ei sen sijaan samana aikana juurikaan noussut. Nousua tapahtui muissa toiminnoissa, joissa pienten, noin kymmenen hengen toimipaikkojen lukumäärä kolminkertaistui viiden vuoden aikana.

Taulukko 4.5: Rahoitustoiminta Helsingissä vuonna 1989

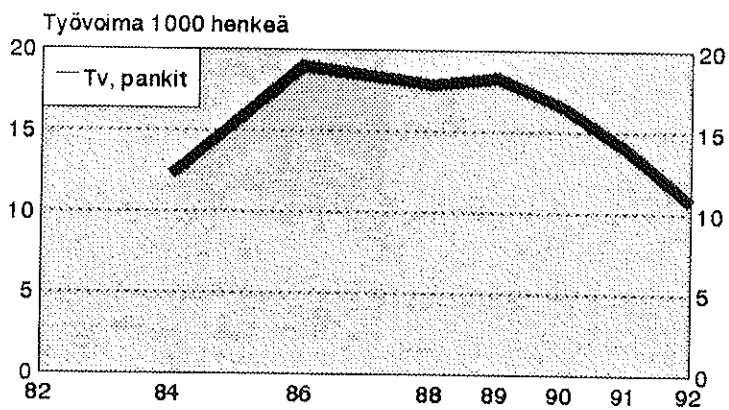
	Toimi- paikat	Työvoima 1000 henkeä
Talletuspankit	352	16.0
Muut rahalaitokset	228	2.33
Keskuspankki	3	1.7
Kaikki yhteensä	580	20.0

Lähde: Yritystilasto

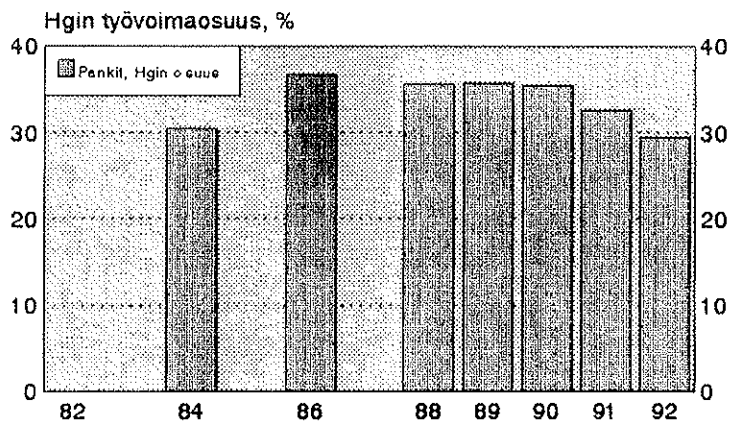
Kuva 4.16: Rahoitustoiminta Helsinki 1982-92

Lähde: TK, Yritystilasto, työvoimatutkimus ja arviot

Lähde: TK, Yritystilasto, työvoimatutkimus ja arviot

Lähde: TK, Yritystilasto, työvoimatutkimus ja arviot

Pankkien **työvoiman** määrä nousi voimakkaasti 80-luvun puolivälissä, kun rahamarkkinat Suomessa vapautuivat ja kasinotalous kukoisti. Tätä taustaa vasten pankkien alasajo näyttää yhtä rajulta. Arvion mukaan rahoituslaitosten työvoiman määrä tulee samalla tasolle, josta nousu 1984 alkoi. Pankkien työvoiman supistukset tullevat tuskin pysähtymään tähän vuoteen, sillä niiden henkilöstö- ja konttoriverkko on yhä ylimitoitettu. Pankit myyvät tai yhtiöittävät laajoja atk-osastojaan ja ostavat palveluja ulkoa.

Vertailukohta rahoituslaitosten tulevalle koolle voidaan hakea läheltä pohjoismaista. Koko Norjassa, Suomea vastaavassa harvaan asutussa maassa, on vain 26.000 toimihenkilöä eli vain vähän enemmän kuin Helsingissä oli parhaimmillaan.

Helsingin rahoituslaitostoiminnan **osuus koko maan työvoimasta** on yhä varsin mittava, vaikka se on jo supistumassa alle 30 prosentin. Kuvan 4.16 alataulu osoittaa myös, että maan pankkitoiminnan kasvu ja voimakas lasku keskittyi paljolti Helsinkiin. Vuosien 1984-86 aikana Helsingin osuus pankkien työvoimasta nousi rajusti, 6 prosenttiyksikköä ja laskee arvion mukaan 1992 jälleen vanhalle tasolle.

Palvelujen vapautuminen ETA-sopimuksen (ja mahdollisesti GATT:in) tuloksena koskettaa myös rahoituslaitoksia. Kiinnostavimpia asiakkaita lienevät ulkomaisten yritysten näkökulmasta kansainvälisesti toimivat suuryritykset. Talletuspankkitoiminta jäänee suurelta osin kotimaisten yritysten käsiin.

452 Vakuutustoiminta

Vakuutustoiminta on ollut perinteisesti vielä Helsinki-keskeisempää kuin rahoitustoiminta. Pääkonttoreista johdetaan kiinteästi kotimaan ja ulkomaan vakuutustoimintaa sekä hallitaan vakuutustuloilla hankittuja sijoituskiinteistöjä.

Taulukko 4.6: Vakuutustoiminta Helsingissä vuonna 1989

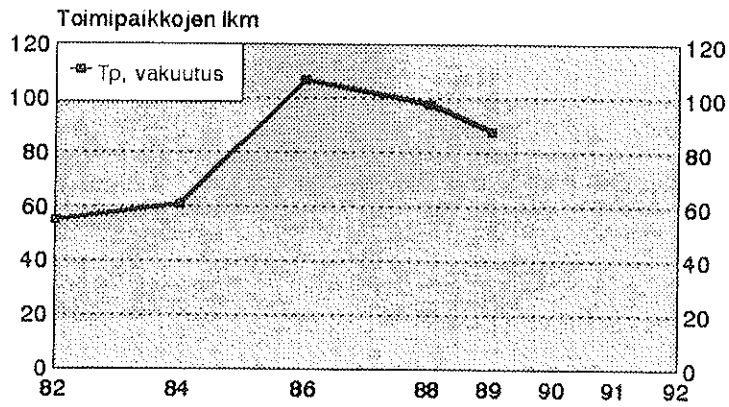
	Toimi- paikkoja	Työvoima 1000 henkeä
Eläkevakuutuslaitokset	25	2.0
Henkivakuutusyhtiöt	11	0.53
Vahinkovakuutusyhtiöt	52	4.2
Yhteensä	88	6.7

Lähde: Yritystilasto

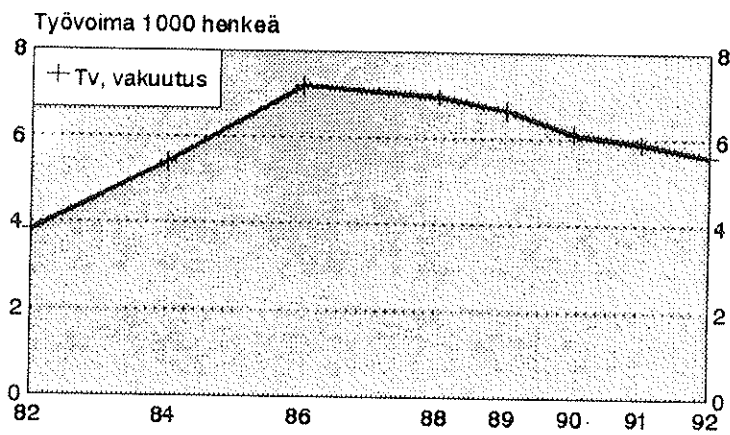
Vakuutustoiminta koki rahalaitoksiin verrattavan kasvun 80-luvun alkupuolella, jolloin **toimipaikat**, konttoriverkosto kasvoi Helsingissä kaksinkertaiseksi. Parhaimmillaan vakuutusyhtiöillä oli kaupungissa 107 toimipaikkaa, joskin selvä supistuminen on alkanut saman vuosikymmenen loppupuolella (kuva 4.17).

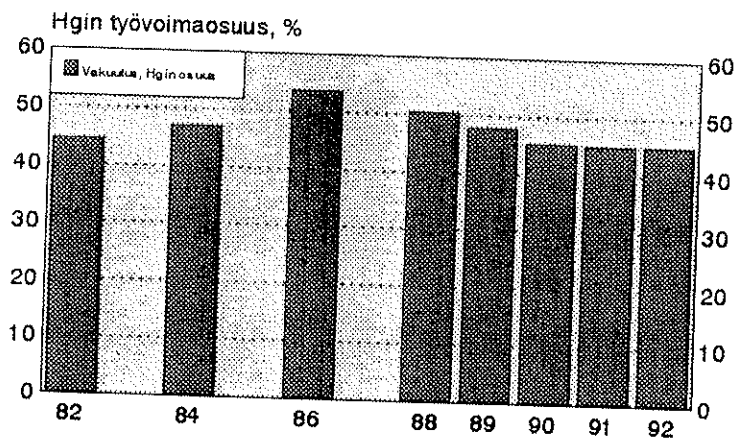
Kuva 4.17 : Vakuutustoiminta
Helsinki 1982-92

Lähde: TK, Yritystilasto, työvoimatutkimus ja arviot

Lähde: TK, Yritystilasto, työvoimatutkimus ja arviot

Lähde: TK, Yritystilasto, työvoimatutkimus ja arviot

Konttorien lisääntyminen ja vähentyminen on ollut suoraan verrannollinen vakuutusyhtiöiden **työvoiman määrän** muutoksiin. Noin 7.000 henkeen nousseen työvoiman alasajo alkoi jo 1986 ja näyttää jatkuvan trendimaisesti useita vuosia. Lamalla ei näytä olevan sanottavaa merkitystä työvoiman supistumiseen.

Suomen vakuutustoiminnan sijoittuminen pääkaupunkiin näkyy selvästi kuvan 4.17 alataulusta. Helsingin **osuus vakuutusalan työvoimasta** on ollut suurimmillaan vuonna 1986, 53 %, johon se saman vuosikymmenen aikana kohosi. Osuus on ollut pitkään laskussa ja mahdollisesti päädytään noin 45 prosenttiin, kymmenen vuotta aikaisemmin vallinneelle tasolle.

46. Kiinteistö-, puhtaus- ja vuokrauspalvelut

Toimiala sisältää seuraavaa yritystoimintaa:

- asuntojen ja kiinteistöjen vuokrauksen ja kaupan
- talojen isännöinnin ja huollon
- siivouksen, ympäristöhuollon, jätekäsittelyn, pesulat
- koneiden ja laitteiden vuokrauksen

Kyseessä on siten ns. keräilyerä ja pääasiassa yrityspalveluhin kuuluvaa toimintaa, joka voidaan jakaa kolmeen osaan ja tarkastella kolmena eri kokonaisuutena. Toimialaa koskevat vanhemmat aikasarjat on muokattu yhtenäisiksi, vuoden 1988 toimialaluokituksen mukaisiksi.

Kokonaisuutena kiinteistö-, puhtaus- ja vuokraustoiminta tuotti Helsingissä vuonna 1989 yhteensä 3.9 mrd mk liikevaihdon sekä työllisti 12.200 henkeä 1.160 toimipaikassa.

461 Kiinteistöpalvelut

Kiinteistöpalvelut ovat **liikevaihdolla** mitaten toimialan merkittävin osa. Nykyiselle tasolle liikevaihto on kasvanut varsin nopeasti (kuva 4.18 ylin taulu). 80-luvun aikana liikevaihto on kolminkertaistunut.

Alan kasvu on ollut suurelta osin näennäinen. Pankit, kunnat yms. ovat yhtiöittäneet kiinteistöbisneksen, jolloin uudet yritykset on luettu toimialaan kuuluviksi. Tältä osin liikevaihdon kasvu sisältää kuumana käyneen huoneisto- ja kiinteistökaupan. Osa kasvusta on ollut "aitoa", kun uudet ja vanhemmat talot ovat siirtäneet huoltonsa erillisille huoltoyhtiöille.

Kasvu näkyy myös **toimipaikkojen** määrän voimakkaana lisäyksenä. 700 toimipaikkaa **työllisti** noin 4.000 henkeä (1989). Vuosikymmenen alun tasoon verrattuna kiinteistöpalvelut kaksinkertaistivat työvoiman määrän.

462 Puhtauspalvelut

Liikevaihdolla mitaten puhtauspalvelut ovat laajentuneet myös tuntuvasti, joskin tasaisemmin kuin kiinteistöpalvelut. Kiinteähintainen liikevaihto on vuosikymmenessä kaksinkertaistunut, kun **toimipaikkojen** määrä näyttää vakiintuneen 300 liikepaikan tasolle. Näistä toimipaikoista noin 100 on pesuloita.

Tasaisempi kasvu on tulosta puhtauspalveluiden tuotannon työvaltaisuudesta. **Työllisten määrä** on noussut vuoden 1982 3.000 hengen tasolta runsaaseen 7.000 henkeen, mikä vastaa noin 70 % päätoimialan työllisten määrästä.

463 Koneiden ja kaluston vuokraus

Koneiden ja laitteiden (suurelta osin rakennuskoneiden) vuokraus ei ole ollut kasvua sitten 70-luvun alun, josta lähtien yritykset ovat olleet yritysrekisterin tilastoissa. Osasyynä lienee yritysten siirtyminen Kehä kolmosen tuntumaan, ulos Helsingistä.

Helsingiläisten vuokrausyritysten **liikevaihto** on 80-luvulla ollut pääasiassa laskusuunnassa. Vuoden 1989 noin 620 mmk:n liikevaihdon keräsi 170 **toimipaikkaa**. Uusien yritysten perustaminen on melko joustavaa ja on riippuvainen rakentamisen suhdanteista. Toimipaikkojen määrä on hiljalleen noussut, mutta laman merkit, niiden lopettaminen, eivät näy vielä käytettävissä olevissa tilastoissa.

Työllisten määrä on vuokrauspalveluissa pysynyt 80-luvun likimain samana, noin 400-500 hengen tasolla.

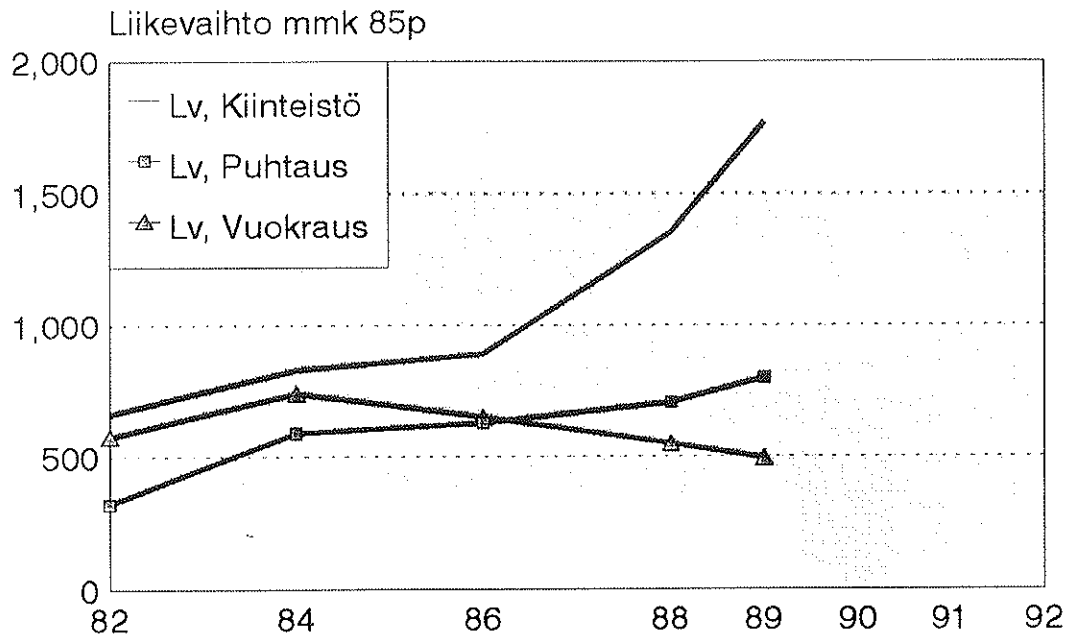
Yhteenvedo: Kiinteistö-, puhtaus- ja vuokrauspalvelut

Koko toimialaa arvioiden työllisten määrä on kasvanut kaksinkertaiseksi vuosien 1982 ja 1989 välillä, yhteensä noin 12.000 henkeen. Työvoiman lisääntyminen on seurausta ensisijaisesti siivouksen ja ympäristöhuollon laajentumisesta. Helsingin asukasluku ja kiinteistömassan kasvu, samoin kuin ostopalveluihin siirtyminen on luonut alalle kasvuedellytykset.

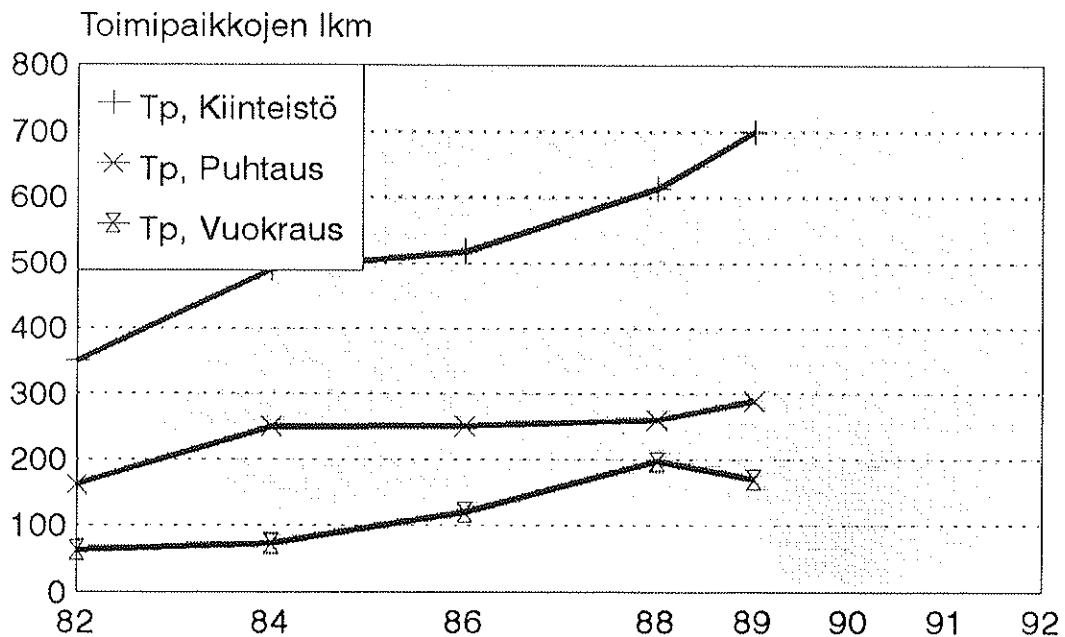
Helsingin osuus koko maan työvoimasta kiinteistö-, puhtaus- ja vuokraustoiminnassa on vähentynyt koko 80-luvun (kuva 4.19). Vuodesta 1982 Helsingin osuus tämän toimialan palveluista on vähentynyt liki 10 prosenttiyksikköä.

Onko siirtymä tulosta liiketoiminnan Helsinki-keskeisyyden vähenemisestä? Onko yritystoimintaa siirtynyt kaupungin rajan yli? Onko maakuntien elinkeinoelämä laajentunut rajusti tällä toimialalla? Näitä kysymyksiä ei tässä esitutkimuksessa ole voitu selvittää.

Kuva 4. 18: Kiinteistö-, puhtaus- ja vuokrauspalvelut Helsinki 1982-1992

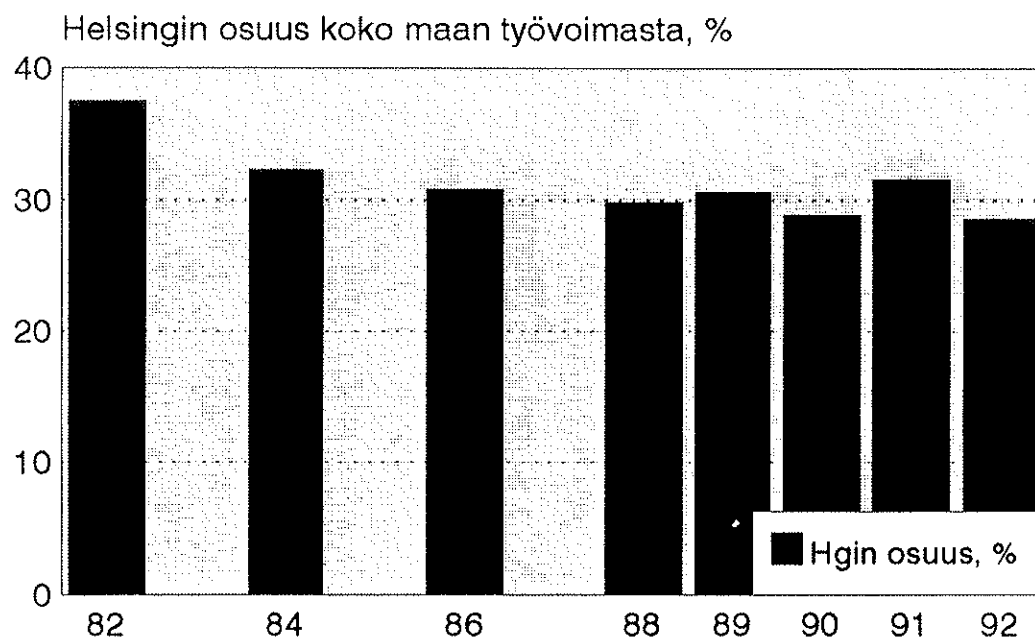
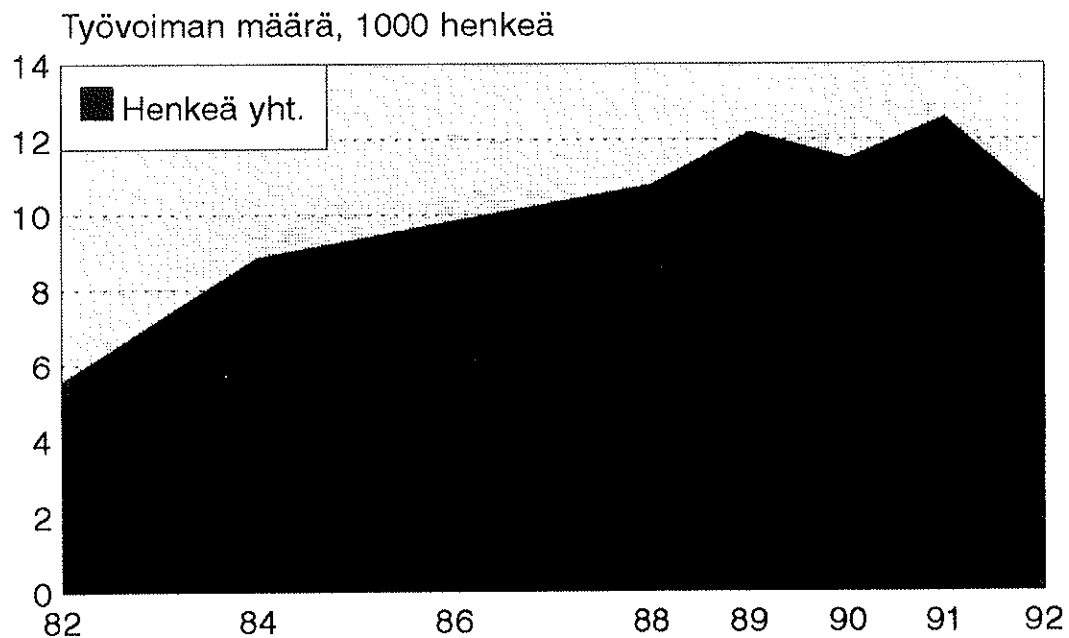
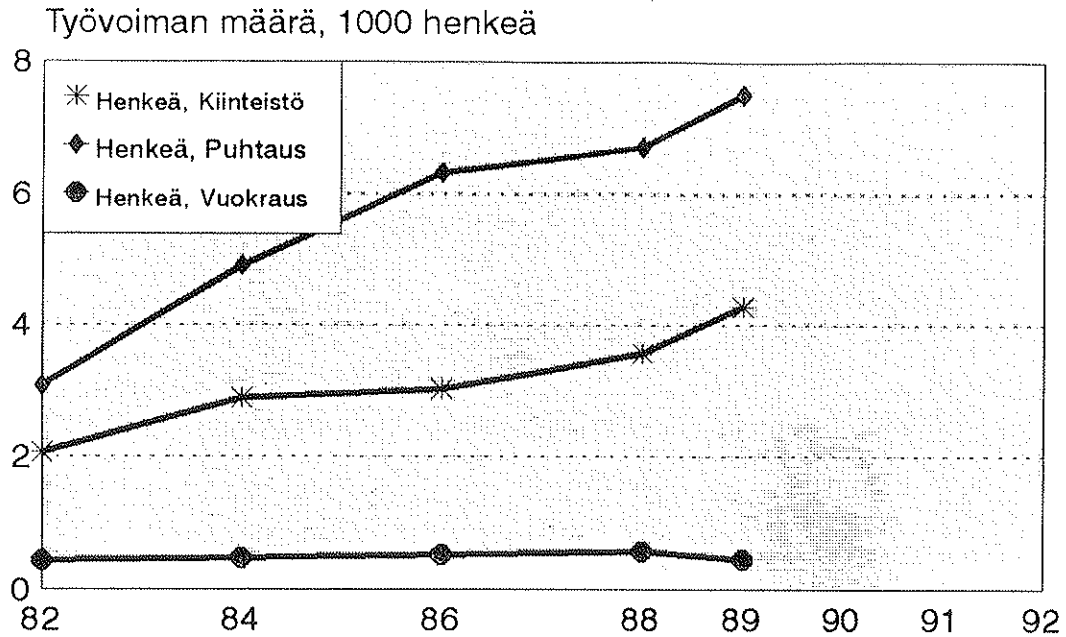

Lähde: TK, Yritystilasto ja arviot

Lähde: TK, Yritystilasto ja arviot

Kuva 4. 19: Kiinteistö-, puhtaus- ja vuokrauspalvelut Helsinki 1982-1992

Lähde: TK, Yritystilasto, työvoimatutkimus ja arviot

47. Tekniset palvelut, palvelut liike-elämälle

471 Yleiskatsaus

Toimiala (TOL 71-73) sisältää seuraavia palveluja ja yrityksiä:

- tekniset palvelut, kuten rakennussuunnittelun ja muun teknisen suunnittelun,
- tietojenkäsittelypalvelut
- palvelut liike-elämälle, kuten kirjanpito- ja markkinointipalvelut, lakitoimistot, liikkeenjohdon konsultoinnin
- muut palvelut, kuten uutisvälityksen, konekirjoitus-, monistus- ja postitusyritykset, vartiointiyritykset.

Kyseessä on myös ns. tilastollinen kaatoryhmä, jolle yhteistä ovat palveluiden markkinointi toisille yrityksille. Kokonaisuutena toimiala on erittäin suuri, suurimpia Helsingissä kaikilla mittareilla. Alan liikevaihto nousi yritystilaston (YTR) mukaan 1989 vajaaseen 10 mrd markkaan ja sen 2800 valkokaulustoimipaikkaa työllistivät 26.000 henkeä. Kun YTR:sta puuttuvat itsenäiset ammatinharjoittajat - juuri tyypillisiä tälle toimialalle - , todellinen toimipaikkojen ja työvoiman määrää nousee Helsingissä vielä 2000:lla.

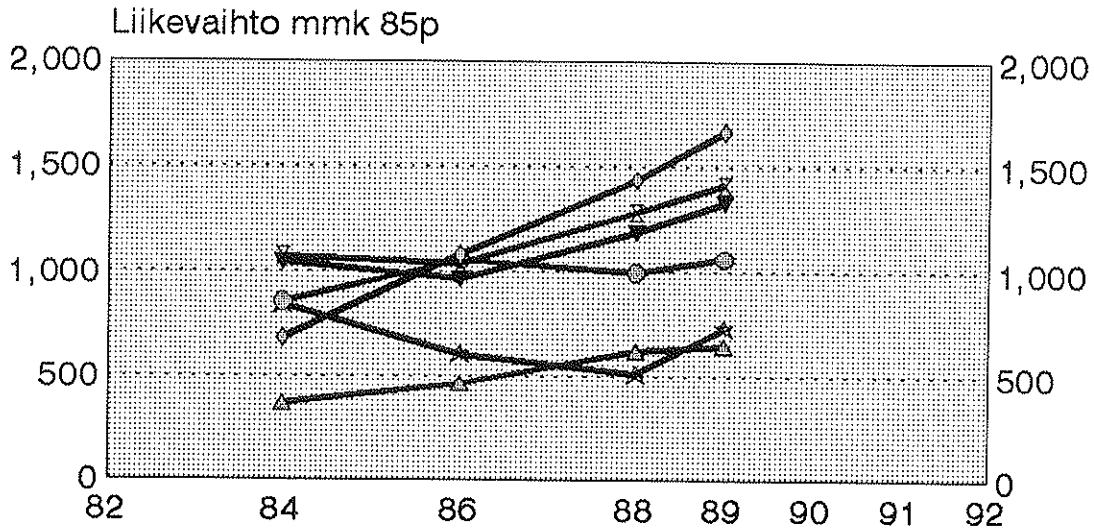
Taulukko 4.7: Tekniset palvelut ja palvelut liike-elämälle, alatoimialojen tietoja Helsingistä vuodelta 1989

	Liikevaihto mmk	Toimipaikkoja lkm	Työvoima 1000 h
Tekninen palvelu	2590	748	7.3
- rakennussuunnittelu	1672	564	5.1
- muu tekninen suunnittelu	918	184	2.2
Tietojenkäsittely	2100	397	4.3
Liikkeenhoito, laki ja markkinointi	3325	1310	7.4
- Markkinointi/mainos	1779	497	4.0
- laki	426	134	0.76
- kirjanpito	387	252	1.2
- lj. konsultointi	733	427	1.5
Muut palvelut	1337	322	5.9
- uutisvälistys	177	25	0.33
- vartioimis	133	16	1.2
- työnvälitys	233	40	2.2
- konekirj., monistus, postitus, kuriiri	246	75	1.0
- muut palvelut yhteensä	548	166	1.3
Yhteensä	9760	2816	25.8

Lähde: TK, Yritystilasto

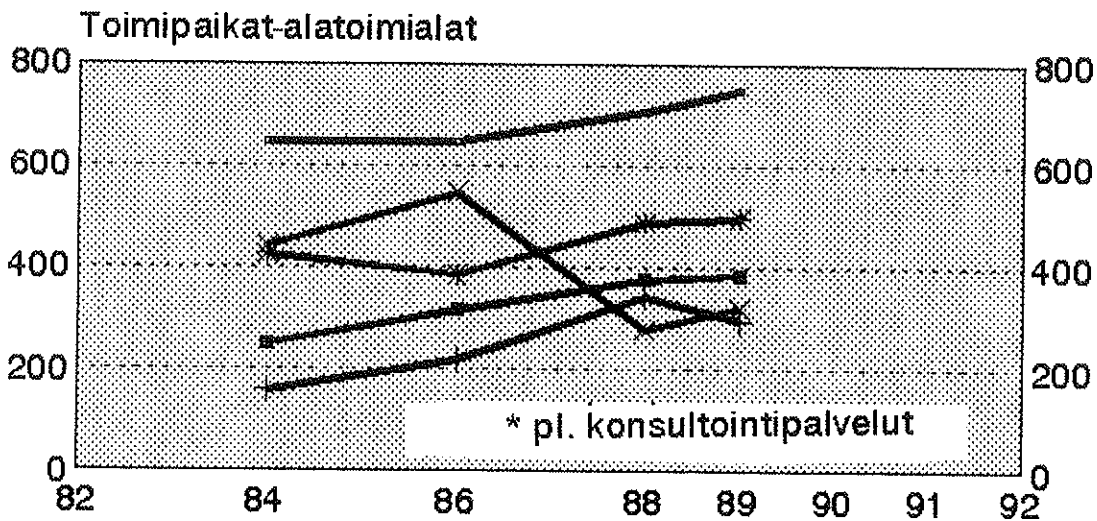
Kuva 4.20: Tekniset palvelut sekä palvelut liike-elämälle

Helsinki 1982-1992

Lähde: TK, Yritystilasto

◆ Tietojenkäsittely	▲ Laki, kirjanpito	⊗ Markkinointi
● Muut palvelut	▼ Rakennussuunnittelu	★ Muu tekn. suunnittelu

Lähde: TK, Yritystilasto

□ Tekninen palvelu	⊕ Tietojenkäsittely	* Markkinointi
⊗ Kirjanpito ja laki	⊗ Muut palvelut	

Toimialan laajeneminen Helsingissä on ollut nopeaa. Vuosina 1984-89 liikevaihto lisääntyi kaksinkertaiseksi samoin kuin toimipaikkojen määrä. Työvoima laajeni puolitoistakertaiseksi samana periodina ja työllisten määrä on liki puolet kaupan työvoimasta.

Kasvu on ollut joiltain osin näennäinen. Teollisuus- ym. yritykset ovat yhtiöittäneet suunnittelu-, mainos- ja atk-osastoja, jolloin ne on kirjattu uusiksi yrityksiksi. Kasvusta on aitoa se osa, joka on kertynyt laajentuneesta toiminnassa. Myös tätä aitoa kasvua on 80-luvulla kertynyt paljon teollisuuden ja kaupan liiketoiminnan sekä investointien käydessä vilkkaimmillaan.

Yritystilaston luokittelun mukaiset Helsinkiä koskevat aikasarjat ulottuvat yhtenäisinä vain vuosille 1984-1989, joka rajoittaa hieman pitemmän aikavälin tarkastelua kuvien 4.20 ja 4.21 perusteella.

Tekninen palvelu on alatoimialoista suurimpia, työvoiman määrällä mitaten noin kolmannes yrityspalveluista. Sen työllisten määrä, samoin kuin toimipaikat ovat lisääntyneet tasaisesti koko 80-luvun. Noin kymmenen (10) hengen toimipaikkoja teknisellä palvelulla on Helsingissä 750. Voimakkaimmin on kasvanut rakennussuunnittelu, jonka tuotannon kotimainen investointitoiminta parhaillaan työntää lamaan. Vienti ulkomaille on ollut alalle merkittävää, mutta mm. kehitysyhteistyövarojen väheneminen kääntää vientiurakat laskuun.

Tietojenkäsittelypalvelut ovat varsinaisesti kehittyneet vasta 80-luvun aikana. Suomessa vuonna 1988 toimineesta 1111 atk-alan yrityksestä likimain 1000 oli perustettu vuonna 1980 tai sen jälkeen (Luukinen 1989). Liikevaihdolla mitattuna atk-palvelut ovat liike-elämän palveluista suurin alaryhmä ja kasvaneet palveluista voimakkaimmin. ATK-palvelun toimipaikkoja on Helsingissä liki 400, joissa henkilökunnan määrä näyttää vakiintuneen 4400 hengen vaiheille.

Markkinoinnin palvelut näyttävät vakiintuneen toimipaikkojen ja työllisten määrällä mitattuna, joskin liikevaihto näissä mm mainostoimistoissa kasvoi vielä laman alla. Sama vakiintuminen ja hidas kasvu koskee **kirjanpito- ja lakipalveluita**.

Kokonaisuutena tekniset palvelut ja palvelut liike-elämälle ovat olleet Helsingissä varsin dynaamisia, kun niitä vertaa esim. kauppaan. **Työllisten määrä** on noussut 80-luvun ja työvoimatutkimuksen numeroiden valossa kasvu näyttää yhä jatkuvan, kuten kuvan 4.21 keskiruudusta voidaan havaita.

Helsingin yrityspalveluiden menestyksestä huolimatta laajentuminen muualla maassa on ollut vieläkin nopeampaa ja sen seurauksena **Helsingin osuus koko maan työvoimasta** on vähentynyt tuntuvasti. Kun 1982 helsinkiläiset yritykset vastasivat liki 60 prosentista maan liike-elämän palveluista, näiden osuus on supistunut nyt noin 35 % tasolle.

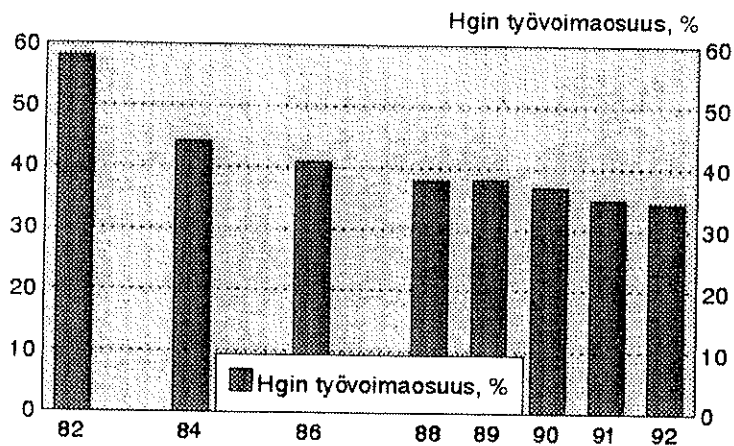
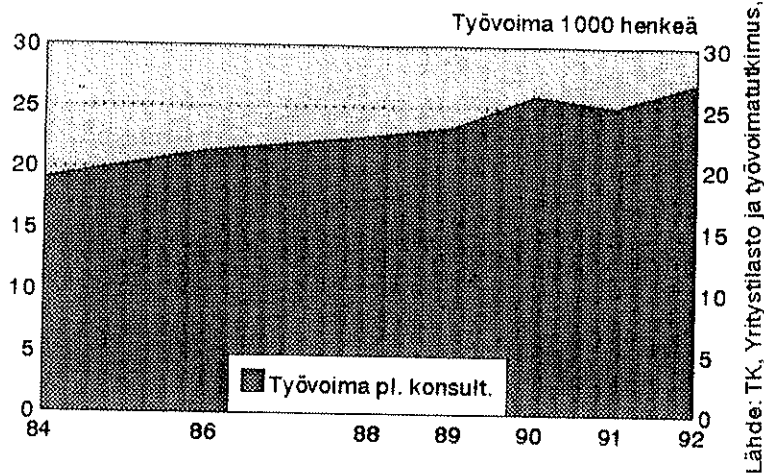
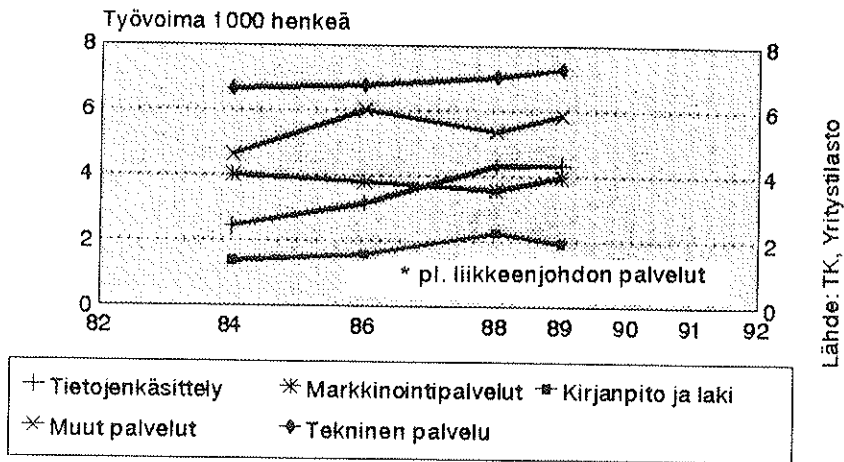
472 Sijaintietua yrityspalveluille

Yrityspalvelut ovat varsin keskushakuisia eli sijoittautuvat yleensä valtakunnallisiin ja alueellisiin taajamiin, josta käsin ne palvelevat toiminnan laajuudesta riippuen koko maata tai ympäröivää maakuntaa. Ulkomaankauppaa harjoittavat yrityspalvelut ovat erityisen sijaintitietoisia, sillä niiden elinehtona ovat hyvät kuljetus- ja tietoliikenneyhteydet. Näistä sijaintieduista ovat helsinkiläiset - samoin melkein samassa määrin pääkaupunkiseudun - yritykset hyötäneet, varsinkin takavuosina, sillä Helsingin vetovoima on heikentynyt. Mahdollisesti ETA- ja EY-ratkaisuun liittyvä palvelujen ulkomaankaupan laajeneminen parantaa Helsingin asemaa.

Kuva 4.21 : Tekniset palvelut sekä palvelut liike-elämälle*

Helsinki 1982-1990

Taulukko 4.8 perustuu kiintoisaan tutkimukseen, jossa teknisiä palveluja ja palveluja liike-elämälle -toimialaa on erilaisilla mittareilla arvioitu (Tervo & Niittykangas 1992). Helsingin ja Helsingin seudun suhteellinen osuus yritysten lukumäärällä on varsin selvä, verrattuna esimerkiksi pienempiin aluekeskuksiin tai kaupunkeihin. Helsingissä toimialan osuus koko yrityssektorin työllisyydestä on (YTR:n mukaan) 10.9 %, kun koko maassa vastaava osuus on 5.1 %. Näiden lukujen osamäärä ($10.9 / 5.1 = 2.14$) osoittaa Helsingin suhteellisen osuuden kaksinkertaiseksi koko maahan verrattuna.

Taulukko 4.8: Teknisten palveluiden ja palvelut liike-elämälle -toimialan suhteellinen osuus, perustettujen yritysten liikkuvuus ja ikärakenne vuosina 1982-1988 alueittain

	Suht. osuus 1)	Liikkuvuus 2)	Ikä- rakenne 3)
Helsingin seutu - Helsinki (1989)	1.68 2.14	26 % ..	63 % ..
Aluekeskukset työssä- käyntialueineen	0.96	29 %	65 %
Muut kaupungit	0.60	31 %	68 %
Muu Suomi	0.32	32 %	71 %

- 1) Suhteellinen osuus (location quotient) = toimialan osuus alueen työllisyydestä jaettu saman toimialan osuudella koko maan työllisyydestä vuonna 1988
- 2) Liikkuvuus (turbulence) = Vv. 1982-88 aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten lukumäärän summan osuus koko yritys-kannasta
- 3) Ikärakenne (age structure) = vuosina 1982-88 perustettujen yritysten lukumäärän osuus vuoden 1988 yritys-kannasta

Lähde: Tervo & Niittykangas 1992 ja omat laskelmat

Yrityspalveluita tarjoavien yritysten elämä on Helsingissä ollut paljon vakaampaa kuin muualla, jos mittarina on yritystoiminnan liikkuvuus (=perustettujen ja lopetettujen yritysten osuus koko yritys-kannasta). Helsingin seudun yritysten liikkuvuus on neljännes yritys-kannasta, kun maa-seutu-Suomessa liikkuvuus lähenee kolmannesta (taulukko 4.8).

Yritysten liikkuvuutta selittää yrityspalveluyritysten ikärakenne. Vuonna 1988 toimivista yrityksistä Helsingin seudulla 63 % yrityksistä on perustettu vuosina 1982-88. Vastaavasti mitä kauemmaksi keskuksista mennään, sitä nuorempia (ja luultavasti pienempiä) ovat yrityspalveluita tarjoavat yritykset. Maaseudulla liki 3/4 yrityksistä on syntynyt em. seitsemän vuoden aikana.

Yrityspalveluita tarjoavien yritysten liikkuvuus ja ikärakenne vahvistavat aikaisemman todetun trendin, jossa helsinkiläisten yritysten osuus alan työvoimasta on 80-luvulla supistunut huomattavasti.

473 Ovatko yrityspalvelut EY-valmiina?

Valmista vastausta EY:n ja ETAn aiheuttamaan kaupan vapautumiseen ei tässä voida antaa. Sen sijaan voidaan tarkastella EY-maiden yrityspalveluiden kansainvälistymistä numeroiden valossa (taulukko 4.9).

Taulukko 4.9: Euroopan yhteisön liike-elämän palveluiden kansainvälistymisen aste vuonna 1988

	Hankittavan palvelun alkuperämaa		
	Yksinomaan kotimaasta %	Yksinomaan ulkomailta %	Sekä koti- että ulkomailta %
Hankittavat palvelut			
Engineering and related	56	14	30
Management consultancy	35	37	28
Advertising	49	24	27
Public relations	11	59	30
Computing services	22	26	55
R&D	12	58	30
Legal services	41	21	38
Operational services	58	22	20
Hankkiva maa			
BR Deutschland	32	47	21
France	56	30	14
Italia	47	33	18
Nederland	39	18	43
United Kingdom	34	23	43

Lähde: EC Commission 1988

Tutkimusten mukaan ns. suurissa EY-maissa hankitaan tekniset ja liike-elämän palvelut ulkomailta 32-56 prosenttisesti. Saksalaiset ovat tässä mielessä puritaanisimpia ja ranskalaiset vapaamielisimpia ostettujen yrityspalveluiden suhteen. Erityisen kovaa kilpailua on odotettavissa-

sa teknisten palveluiden ja mainospalveluiden osalta, vaikka nämä ovat jo nyt melko kansainvälistyneitä.

Pärjätäkseen kilpailussa suomalaisten yrityspalveluiden tuottajien tulee a) pystyä vastaamaan ulkomailta tulevaan kilpailuun laadulla ja hinnalla sekä b) viemään omia palveluitaan merkittävästi nykyistä enemmän ulkomaille, jotta pystytään kompensoimaan ulkomaisten yritysten haukkaama markkinaosuus tai kasvattamaan liiketoimintaa.

48. Muut palvelutoimialat

Muihin palvelutoimialoihin (TOL 85-95) on tässä esitutkimuksessa ryhmitelty lähinnä henkilö- tai kuluttajapalveluihin kuuluvat toimialat. Jäljennä esitetään näistä aloista yhteenvetona taulukko 4.10 sekä hieman selitystä numeroiden saatteeksi.

Näiden toimialojen syvempää analyysia puoltaa monta tekijää:

- ryhmän suuri koko, 16.000 henkeä (ilman itsenäisiä ammatinharjoittajia),
- näiden alojen tyypillinen sijoittuminen pääkaupunkiin (Helsingin osuus maan työvoimasta 43 %), sekä
- laman ja tulevien valtion budjetin leikkausten voimakas kohdistuminen näihin paljolti julkisen tuen varassa eläviin palveluihin.

Useat toimialat ja toimipaikat eivät ole yrityksiä sanan varsinaisessa mielessä, esimerkkinä työmarkkinajärjestöt ja yleisradio. Yritysrekisteriin palvelut ovat päässeet lähinnä siksi, että ne on rekisteröity työnantajina tai siksi, että ne keräävät osan tuloistaan myymällä palveluitaan. Varsin suuri osa em palveluista nauttii erisuuruista valtion tukea yleishyödyllisen tai erityisen esim. kulttuurisen merkityksen vuoksi.

Helsinki ei olisi Helsinki, ei ainakaan maan suurin ja pääkaupunki, jos nämä palvelut sijaitsisivat muualla maassa. Kulttuuri, järjestöt ja suuri osa muista palveluista sijaitsee maan näyteikkunassa ja vallan keskuksessa. Helsingille nämä palvelut - jotka suurelta osin puuttuvat muualta maasta - antavat juuri oman leimansa sekä katukuvassa että kaupunkilaisten tavassa ajatella, tehdä asioita, kuluttaa aikaa ja rahaa. Vain suurkaupunki voi luoda mittavia turhuuksia, mutta se voi myös antaa tilaa erilaisille marginaalisille ryhmille, ajatteliijoille ja toimijoille, jotka luotaavat tätä aikaa ja laajentavat jalat maassa ja käsi lompakossa elävän kansalaisen tietoisuutta.

Kylmät numerot kertovat, että jo 1986 vaiheilla toimialat saavuttivat liki nykyisen laajuuden mitattuna sekä työvoimalla, toimipaikoilla että liikevaihdolla. 80-luvun kasvun kiihkeät vuodet eivät vaikuttaneet päältä katsoen mitenkään laajentumiseen. Ainoan poikkeuksen tekee toimialoista virkistys ja kulttuuri, jonka kasvu on jatkunut läpi vuosien 1982-89.

Taulukko 4.10: Muut palvelutoimialat Helsingissä vuosina 1984 ja 1989. Työvoima henkeä, liikevaihto mmk käyvin hinnoin, toimipaikkojen lkm ja Helsingin osuus koko maan työvoimasta 1989 ilman aputoimipaikkoja, %

Toimiala/tunnusluku	1984	1989	Hgin osuus
Koulutus ja tutkimus (TOL 85-86)			
- työvoima	1.080	1.140	26.3 %
- liikevaihto	103	314	
- toimipaikat	106	130	
Terveys ja sos.palvelu (TOL 87-88)			
- työvoima	2.464	3.871	32.1 %
- liikevaihto	404	1.026	
- toimipaikat	295	358	
Virkistys- ja kulttuuripalvelu (TOL 91)			
- työvoima	5.750	7.376	48.8 %
- liikevaihto	1.908	3.058	
- toimipaikat	339	406	
Järjestö- ja uskonnoll. toiminta (TOL 92)			
- työvoima	(866)	2.247	82.8 %
- liikevaihto	(60)	189	
- toimipaikat	(42)	209	
Henkilö- ja kotitalouspalvelu (TOL 95)			
- työvoima	2.116	1.588	21.7 %
- liikevaihto	368	359	
- toimipaikat	455	497	
Edelliset yhteensä			
- työvoima	12.276	16.222	42.8 %
- liikevaihto	2.843	4.946	
- toimipaikat	1.237	1.600	

Lähde: Yritystilasto

Taulukon 4.10 toimialoista on selvästi suurin **virkistys ja kulttuuri**. Toimialasta puolet on radio- ja tv-tuotantoa, loppu elokuvia, teatteria, museoita, tanssia, urheilua. Arvion mukaan tällä alalla parhaat materiaalisien kuluttamisen vuodet ovat takanapäin ja nyt keskitytään henkiseen puoleen. Uuteen nousuun päästään, kun eletään uutta pitkää nousukautta.

Esim. elokuinen Taiteiden yö Helsingin keskustassa, jota sosiologi J.P. Roos on kutsunut "keskiluokan vapuksi" ja joka saa liikkeelle liki saman verran ihmisiä kuin 1. toukokuuta, osoittaa kulttuurin kuluttamisen mahdollisuuden ja voiman.

Terveys- ja sosiaalipalvelut sisältävät lääkäriasemia ja sairaanhoitoa, laboratorioita, vanhusten ja lasten hoitoa sekä palvelulaitoksia. Puolet alan työvoimasta on avoterveydenhoidossa. Ter-

veyspalveluissa on yhä potentiaalista kasvua. Muiden maiden esimerkit osoittavat, että maksukykyinen kysyntä tulee suuntautumaan yhä enemmän yksityisiin terveyspalveluihin.

Järjestöt on kolmanneksi merkittävin toimiala. Sen alaa ovat ensisijaisesti työnantaja- ja työntekijäjärjestöt sekä muut ammatilliset etujärjestöt. Palkallisten määrällä mitaten järjestöt lienevät saavuttaneet lakikorkeutensa, josta suunta voi mennä vain alaspäin. Järjestötoimintaa siivotaan laman aikana kovalla kädellä.

Henkilö- ja kotitalouspalvelut ovat ainoa yritystoiminnan muoto ryhmässä, joka mittaa menestystään todella markkinoilla. 2/3 palveluista kuuluu sarjaan parturit, kampaamot, kauneushoitolat, jotka ovat myös nopeimmin kasvaneet. Lisänä ovat valokuvaamot ja hautausalan palvelut. Pienen elämän koko kirjo.

5. 1990-luvun taloudelliset näkymät ja sen vaikutukset Helsingin palvelualojen kehitykseen

51. Taloudelliset näkymät

1990-luvun alun kansantalouden näkymät ovat huonot. Lama runtelee teollisuutta, jonka vienti on vasta kääntymässä nousuun. Kun teollisuus hiljalleen toipuu, sen ylimääräiset tulot käytettävien vanhojen velkojen maksuun. Ylimääräistä rahaa investointeihin ja muihin kotimaista taloutta elvyttäviin hankkeisiin ei moneen vuoteen suuressa määrin näy. Suuri työttömien määrä ja yritystoiminnan verkkainen tahti vaikuttavat suoraan palvelualan yrityksiin, joilla ei ole omia vientituloja.

Laman pitkittyessä työttömyys lisääntyy juuri palvelu- ja rakennusalan yrityksissä. Kun Helsingin elinkeinoelämä koostuu valtaosaltaan palveluyrityksistä - rakennustoiminta ml - ja on palveluvaltaisempi kuin Suomi keskimäärin, nousee yrityssektorin työttömyys kaupungissa jyrkästi. Jos tuntuva talouden nousua ei näy vuoteen, Helsingin työttömyys saattaa nousta maan keskimäärää korkeammaksi.

30-luvun suuri talouslama oli jossain mielessä nykyistä helpompi. Silloinen lama kesti 4 1/2 vuotta mitattuna taantumasta vuoteen, jolloin saavutettiin lamaa edeltänyt tuotannon taso. Kansantuotteen määrä oli silloin alimmillaan 6.1 % pienempi kuin lamaa edeltänyt. Pelkästään vuonna 1991 saavutettiin saman suuruinen bkt:n määrän lasku. 60 vuotta sitten Suomi oli maatalousmaa ja yritystoiminnassa lama merkitsi pahimmillaan velkaantuneiden tilojen myyntiä. Myynnin jälkeen maatilat jatkoivat tuotantoa entiseen tapaan, mikä esti suuremman taantumasta. Nyt kuolee suuri joukko yrityksiä, joiden jatkajaa ei löydetä ja joiden organisaation hajotessa ne ovat lopullisesti poissa tuotannosta. Tosin 30-luvulla sosiaaliturva oli nykyiseen verrattuna olematon ja useat työttömät kärsivät suoranaista nälkää.

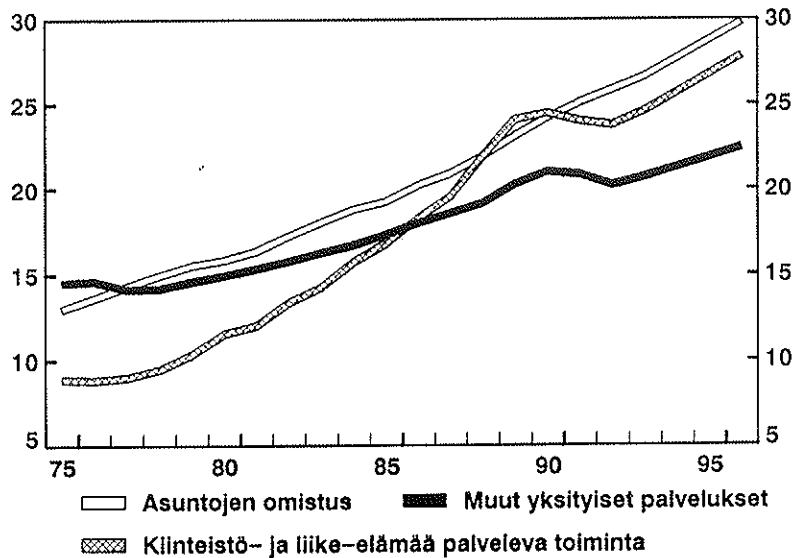
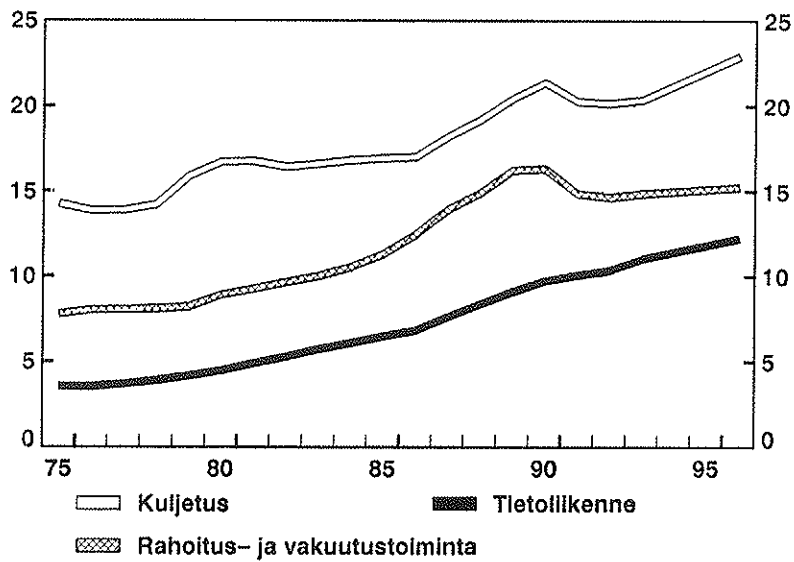
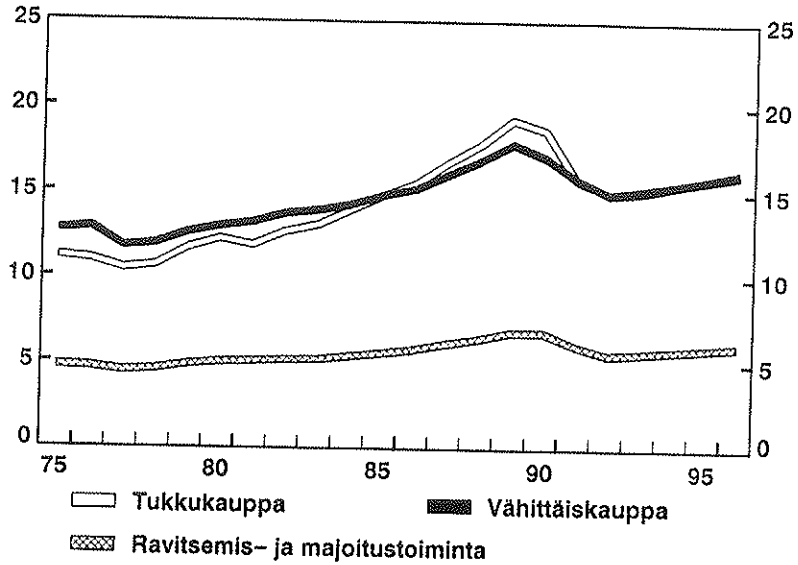
30-luvulla ostettujen kulutus- ja kestokulutushyödykkeiden osuus oli suhteellisen pieni ihmisten tulojen käytöstä. Nyt vastaavien hyödykkeiden osuus on erittäin suuri, joten tulotason muutokset heijastuvat nopeammin tavaroiden ja palveluiden hankintaan. Voimakkaimmat muutokset lama on tuonut kestokulutustavaroiden ja autojen kauppaan, joka on erittäin herkkä tulotason muutoksille. Sama herkkyys koskee monia palveluja, kuten matkoja, virkistystä ja huvitusta, joiden myynti on romahtanut.

ETLAn vuosia 1992-1996 koskevassa kehitysarviossa kokonaistuotannon (bkt) oletetaan kasvavan määrältään keskimäärin 2 % vuosittain, jos vienti kasvaa puolestaan 6.5 % vuodessa. Työttömyys pysynee samana aikana 10 % yläpuolella, kun suuri julkisen talouden velka - ja odotettu lisävelkaantuminen - estää talouden elvytyksen uudella velkaruiskella. Palveluiden tuotannolle ja Helsingille tämä kehitysvauhti ei lupaa kovin hyvää, kuten taulukosta 5.1 voidaan lukea.

Investointien kasvuksi ennustetaan samalla aikavälillä yhtä (1) prosenttia vuodessa ja yksityinen kulutus lisääntyisi vain 0.5 % vuosittain. Kansantalouden nousun käännekohdaksi odotetaan vuotta 1993.

ETLAn ennusteen mukaan yksityisten palvelualojen tuotannon kasvu olisi keskimäärin 1.5 % vuodessa seuraavan viiden vuoden aikana. Nopeinta kasvua ennustetaan liikenteelle sekä liike-

Kuva 5.1: Palvelualojen tuotanto (bkt) Suomessa vuosina 1975-1991 ja kehitysarvio vuoteen 1996, mrd mk vuoden 85 hinnoin

elämän palveluille. Rakennustoiminnan odotetaan vilkastuvan ensin asuntojen tuotannon lähtiessä nousuun.

Taulukko 5.1: Palveluelinkeinojen tuotanto Suomessa

Toimiala	1990 Mrd.mk	1991* osuudet v. 1985 hinnoin	Volyymien vuosimuutos, %			
			1977-81	1982-86	1987-91	1992-96
Kauppa	51.6	19.7	1.1	3.9	0.6	0.5
- Tukkukauppa	21.2	8.6	1.6	5.5	0.3	0.5
- Vähittäiskauppa	20.8	7.9	0.5	2.9	0.8	0.5
- Ravitsemis- ja majoitustoiminta	9.5	3.2	1.5	2.7	1	0
Liikenne	37.6	14.4	4.5	1.9	4.9	3
- Kuljetus	27.8	9.9	3.9	0.3	3.6	2.5
- Tietoliikenne	9.7	4.5	6.7	6.9	8.0	4
Rahoitus- ja vakuutus- toiminta	23.0	7.5	2.9	6.2	3.6	0.5
Asuntojen omistus	28.6	11.2	3.7	4.3	4.4	3.5
Kiinteistö- ja liike-elämää palveleva toiminta	36.5	11.3	6.3	8.7	5.6	3
Muut yksityiset palvelut	31.6	9.7	0.9	3.2	3	1.5
Yksityiset palvelut yhteensä	208.9	73.9	2.9	4.3	3.4	1.5
Julkinen toiminta	81.4	26.1	4.8	2.7	2.4	1
- Valtio ja sosiaali- turvarahastot	24.4	7.6	2.5	2.3	2.4	0.5
- Kunnat ja kuntainliitot	57.0	18.5	6	2.9	2.3	1
Yhteensä	290.3	100.0	3.4	3.8	3.1	1.5

Lähde: ETLAn Suhdanne 1992/2

Tämän ETLAn kehitysarvion vaikutukset ovat synkkiä Helsingin yrityksille. Se on synkkä, koska se osoittaa ehkä 90-luvun loppuun vaikuttavan talouden uuden suunnan: niin yksityiset kuin julkiset palvelut tulevat jatkossa kasvamaan kokonaistuotantoa hitaammin.

Näiden taloudellisten ennusteiden pohjalta voidaan edelleen arvioida, että Helsingin yritystoiminta tulee kasvamaan hitaammin kuin maan keskimäärin. Näin jatkuisi jo 80-luvulla alkanut taloudellinen suuntaus, kuten kuvassa 5.1 on koko maan osalta ennustettu.

52. EY-integraation yleisiä vaikutuksia

EY-integraatiota ja ETA-ratkaisua on Suomessa perusteltu useimmiten taloudellisin syin. Nämä löytyvät ns. neljän vapauden - tavaroiden, palveluiden, työvoiman ja pääoman vapaan liikkumisen - toteutumisesta. Kaupan ja kilpailun lisäämisen on nähty ja odotettu nopeuttavan taloudellista kasvua. Alkuluvussa 2 käsiteltiin sitä OECD-maiden talouspoliittisen ajattelun muutosta, joka on johtanut mm. EY:n taloudellisen integraation toteutumiseen.

Talous ja politiikka ovat tärkeitä ulottuvuuksia, mutta koko elämä vain talousmiehille ja poliitikoille itselleen. Muiden ihmisten tehtäväksi tulee vahvistaa Suomen kansallista identiteettiä, nykyistä kulttuuria ja sen perintöä, jotta se ei haurastuisi uudessa eurooppalaisessa kansojen sulatusuunissa.

Suomen teollisuus, sen suurimmat ulkomaankauppaa käyvät yritykset ovat jo ennen ETA:a muuttuneet osaksi Euroopan taloutta. Paitsi viemällä tuotteitaan etupäässä Eurooppaan, ne ovat ulottaneet toimintansa tuotteittensa markkina-alueille, ryhmittymällä suurempiin yksikköihin, karsimalla sivubisneksiä ja solmimalla strategisia alliansseja ulkomaisten yritysten kanssa. ETA- tai EY-sopimus ovat vain muodollinen sinetti, joka poliittisesti vahvistaa sen mitä taloudessa on tapahtunut. Samalla se varmistaa, että Suomi ei jää EY:n sisäisen integraation uudessa vaiheessa eurooppalaisen talouslinnakkeen ulkopuolelle ja että ulkomaiset investoinnit kulkisivat jatkossa Suomeen päin eikä vain täältä ulos.

Kilpailun vaikutuksia

Esitutkimuksessa on palveluiden toimialoitaisen tarkastelun yhteydessä todettu eräitä todennäköisiä EY:n vaikutuksia. Mahdollinen ulkomaisten kilpailijoiden uhka muokkaa jossain määrin tukku- ja vähittäiskaupan sekä pankkien ja vakuutus toiminnan yritys rakennetta. Alat, jotka ovat olleet eniten suljettuja ulkomaiselta kilpailulta, tulevat menettämään eniten ja niillä kilpailun tervehdyttävä vaikutus on suurin.

Valtaosa teollisuuden, kaupan ja pankkialan yrityksistä on niin huonossa taloudellisessa kunnossa ja velkaantuneita, että ne olisivat halvalla ulkomaisten yritysten ostettavissa. Mainilan laukausten aloittamaa talvisotaa käytiin kampeissa mallia "Cajander" ja ETA:n laukaisemaa puolustussotaa suomalaiset yritykset valmistautuvat käymään mallia "Tampella" olevalla velkavarustuksella ja tulokunnolla.

Suurimmat ja varmimmat vaikutukset ovat kuitenkin kotimaista alkuperää, vaikkakin ne ovat valmistautumista ETA-sopimuksen määräyksiin. Kotimaiset päätökset koskevat ensisijaisesti

kilpailun vapauttamista, jolla on suuri merkitys mm. kuljetuksessa ja tietoliikenteessä. Samaan vaikuttaa maataloustuotteiden (elintarvikkeiden) rajasuojan poistuminen. Tätä on kaikin puolin tervehdittävä ilolla, sillä se saattaa merkitä kotimaisen hintatason eurooppalaistumista.

EY:n alueellisia vaikutuksia

EY-integraation alueellisia vaikutuksia Suomen sisällä on pohdittu suoraan ulkomaankauppaan liittyviä aiheita vähemmän. Syynä lienee tutkimuksen kulkeminen jälkijunassa poliittisiin päätöksiin nähden. Sittemmin päätökset on tehty nopeassa tahdissa Euroopan kartan muuttuessa ja tutkimukset ratkaisun vaikutuksista ovat vasta tekeillä. Alueellisten vaikutusten osalta siteeraamme ruotsalaista tutkimusta, jossa aiheetta on pohdittu (Långtidsutredningen, SOU 1992:12).

Taulukko 5.2: Tulotason (bkt per capita) jakauma laskettuna ostovoimapariteetin mukaan EY- ja pohjoismaissa 1989.

	Maan keskiarvo	Maan alueellinen keskihajonta
Ruotsi	116	7.0
Tanska	107	-
Suomi	112	15.0
Islanti	118	-
Norja	127	18.1
Belgia	101	23.4
Ranska	109	16.2
Kreikka	54	7.4
Italia	104	25.2
Irlanti	67	-
Luxembourg	129	-
Alankomaat	102	16.8
Portugali	55	9.0
Espanja	77	14.9
Iso-Britannia	107	16.1
Länsi-Saksa	112	20.4

Lähde: SOU 1992:19

Alueelliset vaikutukset ovat suurelta osin riippuvaisia tulotasosta ja siinä olevista alueiden (ja maiden) välisistä eroista. Suuret tulotason erot merkitsevät hyvinvoinnin epätasaista jakaumaa. Taulukossa 5.1 on esitetty vertailu eri maiden tulotasosta ja sen hajonta keskiarvon ympärillä. Pari vuotta vanhasta taulukosta nähdään, että maakohtaisessa vertailussa Suomi - ja muut pohjoismaat - sijoittuu erittäin hyvin: taloudellisessa mielessä meillä on hyvät lähtöasetat sekä paljon voitettavaa tai menetettävää.

Myös alueellinen tulotason hajonta on melko pieni. Vain Ruotsi sekä EY:n köyhemmät maat (Kreikka, Portugali ja Espanja) voivat kerskailla tasaisemmalla alueellisella tulojaolla. Tosin Euroopasta tuskin löytyy toista maata, jonka pinta-alasta 3/4 kuuluu aluepoliittisen kehitysaluetuen piiriin. Lähin kehitysalue on ruotsinkielinen Sipoon saaristo, 15 km Helsingin keskustasta, jonne perustettava yritys nauttii kehitysalueiden 2. vyöhykkeen erityisetuja!

Alueiden taloudelliseen tasapainoon - ja siten myös Helsinkiin -EY:llä on suoria ja epäsuoria vaikutuksia. Suorat vaikutukset ovat pieniä ja liittyvät taloudelliseen kasvuun ja kansalliseen rakennemuutokseen.

Jos Euroopan ja Suomen kokonaistaloudellinen kasvu on nopea, raha virtaa nopeimmin vilkkaimpiin liikepaikkoihin, joilla on vientiteollisuutta. Suoraa vaikutusta on myös, että EY:n puiteissa aluepoliittista ja kuljetustukea voidaan jakaa entistä vähemmän ja siten siis poliittisilla päätöksillä ei voida suojata yrityksiä kansainväliseltä kilpailulta. Tämä on tärkeää Helsingille, koska sen asukkaat ovat rahoittaneet ehkä 20-25 % aluetuesta. Hyvä uutinen se on myös siksi, että Helsingin ja pääkaupunkiseudun "kasvun hillitseminen" on antanut etua muiden alueiden yrityksille.

Yritystoiminnan rakennemuutos (kts. luku 2) muokkaa Euroopan ja siten myös Suomen elinkeinoelämää. Yritykset havittelevat suurtuotannon etuja vastatakseen rajojen avautumisen tuomaan kilpailuun, mikä johtaa parhaimmillaan taloudellisten resurssien parempaan hyödyntämiseen. Kuten luvun 4 toimialoittaisista analyyseistä ja luvun 6 yhteenvedosta voidaan lukea, mennyt rakennemuutos on ollut Helsingille erittäin epäedullinen. Lähes kaikilla toimialoilla Helsingin suhteellinen osuus (mitattuna työvoiman määrällä) on supistunut eli muun maan taloudellinen kasvu on ollut pääkaupunkia nopeampaa.

Ruotsalaiset arvioivat EY:n vaikutuksen olevan suurin Tukholman alueella, mahdollisesti sama koskee Helsinkiä Suomessa. Tukholmalla (Helsingillä) on suurimmat kansalliset markkinat, jotka houkuttelevat lisää ulkomaisia yrityksiä, mm. pankkeja ja rahoituslaitoksia sekä liike-elämän palveluita tarjoavia yrityksiä. Kun pääkaupunkiseudun kunnat, Espoo ja Vantaa ovat Suomen 2. ja 3. suurimmat kaupungit liikevaihdolla mitattuna, Helsingin vetovoima on ilmeinen.

Mahdollisesti Helsinki-Seutulän lentoasemalle sijoittuu ulkomainen lentoyhtiö kilpailemaan Finnairin kanssa. Tukku- ja vähittäiskauppa pitää todennäköisenä ulkolaisten ketjujen ilmaantumista kolmion Helsinki-Turku-Tampere sisään. Muissa maissa toimivat matkatoimistot voivat vuoden 1993 alusta täysin esteettä perustaa filiaalit Helsinkiin ja myydä omia etelän paketteja. Varmaa on, että Suomen talouden kääntyessä nousuun, ulkomainen omistus talouden joka alalla kasvaa. Kuten aikaisemmin todettiin, velkaiset yritykset ovat otollisia ostokohteita.

Raja-alueet kokevat myös vaikutuksen, ainakin Ruotsissa, jossa EY-Tanskaa vasten olevat maakunnat Skåne ja Halland kokevat ehkä nousun kuljetuksessa ja elintarviketeollisuudessa. Suomessa on Euroopan korkein elintasoraja Venäjää vastaan ja köyhät naapurit etelässä, joten Pietarin kaupan kukoistus ei ehkä tunnu heti Helsingin yritysten taloudessa. Jos Ruotsi liittyy samaan aikaan ETA:an ja EY:hyn kuin Suomi, rajakauppa ja ostosmatkailu ei nykyisestä juuri nouse. Eniten hyötyä nykyisistä rajoista saanevat mm. autoja, muita käytettyjä hyödykkeitä ja koneita myyvät Tattarisuon kauppiat.

6. Esitutkimuksen yhteenveto

Helsingin yritystoiminta on ollut jo ennen lamaa savijaloilla seisova jättiläinen tai dinosaurus, jolta yritysilmaston muutos on vienyt rehevät laitumet. Useimmilla toimialoilla ja lähes kaikilla mittareilla arvioituna yritystoiminta voi pääkaupungissa huonosti. Rahaa ja työtä luova ja kiinteistömarkkinoita ylläpitävä liike-elämä on pahoin rapautumassa. Kehityssuunnan jatkuessa kaupunki muuttuu 90-luvulla vanhaksi ongelmalliseksi taajamaksi. Muun maan taloudelliseen kehitykseen verrattuna Helsingin talouskehitys saa huonon arvosanan.

Ilmeisesti mittavat julkisten palveluiden työpaikat ja vielä runsas työpaikkaomavaraisuus ovat peittäneet ongelmat alleen. Nykyinen lama jouduttaa aikaisempaa elinkeinoelämän muutosta ja nostaa pintaan yksipuolisen palvelutuotannon ongelmat.

Helsingin elinkeinoelämän suljettua sektoria vaivaavat ongelmat olisi voitu nähdä jo aikaisemmin, eikä siihen olisi tarvittu lamaa. Aiheesta ei ole tehty - ainakaan tiedossa ei ole - perusteellista tutkimusta, jossa Helsingin tai pääkaupunkiseudun yritystoiminnan pitkän aikavälin rakenteellisiin kysymyksiin olisi syvällisemmin paneuduttu. Siksi esitutkimus on ollut varsin hyödyllinen ongelma-alueiden kartoittamisessa ja laajempi jatkotutkimus näyttää varsin perustellulta.

Jäljempänä on yhteenvetotaulukko, johon on tiivistetty esitutkimuksen yritystoimintaa ja erityisesti suljetun sektorin palvelualoja koskevan toimialoitteisen analyysin tulokset neljällä mittarilla tarkasteluna. Kokonaiskuvan saamiseksi yritystoiminnasta jouduttiin tekemään myös suppea Helsingin teollisuutta koskeva selvitys, jota sellaistaakaan ei ollut käytössä. Työssä tutkittiin toimialoittein seuraavia muuttujia yritystilaston lukujen perusteella:

- * työllisten määrän kehitys
- * toimipaikkojen lukumäärä
- * liikevaihto kiintein (vuoden 85) hinnoin
- * Helsingin osuus koko maan työvoimasta kyseisen toimialan varsinaisissa toimipaikoissa

Helsinkiä ja Suomea koskevat yritystilaston aikasarjat kattoivat osaksi vuodet 1972-1989, osaksi oli tyydyttävä vuodesta 1982 tai 1984 alkaviin aikasarjoihin. Kesäkuun loppuun mennessä ei ollut vielä käytettävissä vuoden 1990 tauluja. Viime vuosia 1990-91 koskevat työllisten määrän luvut johdettiin TK:n työvoimatutkimuksen tietojen avulla, joten nämä luvut ovat arvioita ja esitetyt vuoden 1992 luvut ovat ennusteita.

Kokonaisuutena yritystilasto tarjoaa ehkä monipuolisimman yksittäisen lähdeaineiston Helsingin elinkeinoelämää koskevaan tarkasteluun ja tätä tulee jatkossakin hyödyntää.

Työllisten määrä on hyvä, puhdas vertailuluku, joka kuvaa toimialan kehitystä varsinkin muihin aloihin verrattuna. Toimipaikkojen määrää koskevat luvut indikoivat liikettä kiinteistömarkkinoilla, varsinkin saman toimialan sisällä. Liikevaihto kertoo toimialan sisäisestä dynamiikasta, rahan teosta, joka vaikuttaa myös rahan käyttöön. Helsingin osuus koko maan työvoimasta jollain toimialalla kertoo pääkaupungin dynamiikasta muun maan talouskehitykseen verrattuna. Näistä kaikista mainituista tunnusluvuista voidaan johtaa lukuisia muita hyödyllisiä indikaattoreita, joita suppeassa esitutkimuksessa ei ole kuitenkaan juuri laskettu. Taloudelliseen analyysiin perustuvat johtopäätökset ovat siten alustavia, jotka mahdollisesti varmistuvat tai kumoutuvat jatkotutkimuksissa.

Taulukko 6.1: Helsingin yritystoiminnan kehitys toimialoittain vuosina 1982-1992.
Pitkän aikavälin trendit työvoiman määrässä, toimipaikkojen lukumäärässä, liikevaihdossa ja Helsingin osuus koko maan työvoimasta toimialalla

Selitykset: + kasvanut 0 ennallaan - supistunut				
Toimiala	Työvoima	Toimipaikat	Liikevaihto	Hgin osuus
Tehdasteollisuus	-	0	-	-
Rakennustoiminta	-	+	0	-
Tukkukauppa	-	+	-	-
Vähittäiskauppa	0	-	+	+
Autokauppa	-	+	+	-
Majoitustoiminta	0	0	+	-
Ravitsemustoiminta	+	+	+	-
Kuljetus	0	0	-	-
Tietoliikenne	-	+	+	-
Rahoitustoiminta	-	+	..	-
Vakuutustoiminta	-	-	..	-
Kiinteistö, puht. ja vuokraus	+	+	+	-
Tekniset palv., palv. l-eläm.	+	+	+	-
Muut yhteensä	+	+	+	+
Yhteenveto muutoksista: (vuoden 1989 tilanteen mukaan)				
	Työvoima 1000 h	Toimipaikat lkm	Liikevaihto mrd mk	Hgin osuus 1000 h
Kasvaneet alat	65.5	12.930	52.6	36.1
Ennallaan pysyneet	40.3	3.310	20.2	0
Supistuneet alat	131.3	4.337	78.1	200.1
Yhteensä kaikki	236.1	20.577	150.9	236.1
Muutosten jakauma, %				
Kasvaneet alat	27	63	35	15
Ennallaan pysyneet	17	16	13	0
Supistuneet alat	56	21	52	85
Yhteensä kaikki	100 %	100 %	100 %	100 %

Lähde: ETLAn laskelmat

Valtaosa toimialoista vähentää väkeä

Yhteensä tarkasteltu Helsingin yritystoiminta koostui vuoden 1989 lukujen perusteella 236.000 työpaikasta, jotka toimivat 21.000 varsinaisessa toimipaikassa ja tuottivat 151 mrd mk:n liikevaihdon.

Työvoiman määrän kehitystä tarkasteltaessa Helsingin elinkeinoelämä kuuluu valtaosin elinkeinoihin, joissa työvoiman määrä on vähenemässä. Eräiltä osin on kyse pitemmän aikavälin suunnasta, toisilla aloilla käänne on tapahtunut 80-luvun lopulla. Vastaavasti on toimialoja, joissa työllisten määrä on noussut. Kun muutosvoimat kumoavat osin toisensa, koko työllisten määrä muuttu hitaasti, mutta huonoon suuntaan, ja muutoksen vauhti on nopeutumassa. Tarkempi kehitys selviää esitutkimuksen kutakin toimialaa koskevasta alaluvusta.

Päätoimialat ryhmiteltiin kolmeen kastiin työvoiman määrällistä kehitystä mitaten: kasvaviin, likimain ennallaan pysyneisiin ja supistuviin. Supistuneilla aloilla oli työvoimaa (luvut perustuvat vuoden 1989 lukemiin) yhteensä 131.000 henkeä eli 56 % Helsingin elinkeinoelämän työvoimasta viime korkeasuhdanteessa. Suurimpia taantuvia aloja olivat tehdasteollisuus, rakentaminen ja tukkukauppa.

Työvoimaa kasvattaneilla aloilla oli puolestaan 65.000 henkeä eli 27 % yritysten henkilökunnasta. Kasvavia aloja olivat ravitsemustoiminta, kiinteistö- ja puhtausbisnes, tekniset palvelut sekä muut erittelemättömät palvelut. Lama on muuttanut tilannetta kasvualojenkin osalta, mutta lasku ei ole ollut niin jyrkkä kuin muissa ryhmissä. Teknisen ja liike-elämän palveluiden työllisyystilanne näyttää yhä hyvältä.

Toimitilaekspansio ylläpitänyt kiinteistömarkkinoita

Yritystoiminnan toimipaikkojen määrä oli Helsingissä vuonna 1989 yhteensä noin 21.000 kpl, joissa oli toimessa enemmän kuin yksi henkilö. Toimialat ryhmiteltiin toimipaikkoja lisänneisiin, ennallaan olleisiin ja toimipaikkoja supistaneisiin aloihin, joiden toimipaikkojen lukumäärät laskettiin. Tämä pääasiassa toimisto- ja kauppakiinteistöjen kysyntää osoittava mittari oli vielä 80-luvun lopulla voimakkaassa nousussa.

Toimitilaekspansiivisilla aloilla oli toimipaikkoja kaupungissa liki 13.000 eli 63 % kaikista. Taulukosta 6.1 käy selville, että neljästätoista (14) päätoimialasta yhdeksän (9) hakeutui uusiin toimitiloihin tai laajensi toimintaa, vaikka kasvu ei ole kovin jyrkkää. Yritystilaston mukaan vv. 1984-89 Helsingin toimipaikkojen kokonaismäärä lisääntyi noin 3.000 samalla kun toimipaikkojen keskikoko supistui yhdellä (1) hengellä lukemaan 11.5 henkeä per toimipaikka. Tässä luvussa eivät ole mukana pääkonttorit ja tuhannet itsenäiset helsinkiläiset ammatinharjoittajat, joilla ei ollut palkollisia.

Toimipaikkojaan supistavilla aloilla oli Helsingissä noin 4.300 toimipaikkaa, joka oli vain 21 % kokonaismäärästä. Liiketiloja vähentäviä aloja olivat selvästi vähittäiskauppa ja vakuutustoiminta, jotka keskittivät tai lopettivat toimintojaan.

Keväällä 1992 oli lehtitietojen mukaan Helsingin liikekiinteistöistä tyhjillään 8 % ja kehyskunnissa jopa 20 %. 8 % vastaisi Helsingissä noin 1.600 toimipaikkaa eli noin puolta vuosien 1984-89 kasvusta. Tilanne saattaa yhä huonontua. Lama ei ole vielä pitkään aikaan ohitse suljetun

sektorin palvelualoilla, joita Helsingin yritystoiminta valtaosaltaan edustaa. Ilmeisesti toimipaikkamäärä palaa pian vuosikymmenen alun lähtökuoppiin. Myönteistä on vuokratason lasku eurotasolle.

Yritysten liikevaihto laskussa

Liikevaihdon kehitys on - kiintein hinnoin laskien - ollut useimmilla aloilla suotuisa. Kuitenkin eräillä suurilla toimialoilla kuten tehdasteollisuudessa, tukkukaupassa ja kuljetuksessa liikevaihdon määrä on Helsingissä ollut laskeva, mikä vetää kokonaissaldon miinukselle.

Liikevaihdon kehityssuunnan mukaan toimialat luokiteltiin kasvaviin, ennallaan pysyviin ja laskeviin, joiden ryhmien liikevaihto laskettiin. Kasvualojen yhteinen liikevaihto oli vuonna 1989 yhteensä 53 mrd mk eli vain 35 % tarkasteltujen toimialojen yhteisestä liikevaihdosta.

Supistuvien alojen yhteinen liikevaihto oli samana vuonna 78 mrd mk eli 52 % koko kaupungin yritysten bruttotuloista. Kaupungin verotulojen kertymisen ja erilaisten kerrannaisvaikutusten vuoksi supistuvien alojen suuri määrä on huolestuttava.

Helsingin vetovoima vähentynyt

Helsingin osuus koko maan työvoimasta eli suhteellinen kehityksen mittari on surkeaa luettavaa. Ainoastaan kahdella alalla, vähittäiskaupassa ja yhteen niputetuissa muissa palveluissa pääkaupunki on pystynyt parantamaan asemiaan. Millään merkittäväällä toimialalla, jotka ovat alueen talouteen ulkoa tuloja tuovia, Helsinki ei ole pystynyt lisäämään suhteellista osuuttaan 80-luvulla.

Yritystoiminnan kasvu Helsingissä tai teollisuuden suosiminen ei ole itseisarvo. Elinkeinojen vireydellä on välinearvoa, joka takaa jonkin alueellisen yhteisön hyvinvoinnin taloudessa. Siksi kaupungin yritystoiminnan suhteellinen kutistuminen, kuten myös työllisten määrän ja liikevaihdon lasku monella alalla on oire pahanlaatuisesta syndroomasta: köyhtymisestä.

Kaupungilla on luonnolliset rajansa ja näiden rajojen sisäpuolelle on mahdutettava monenlaista yhteiskunnallista toimintaa, ensisijaisesti työ ja asuminen. Näiden yhteensovittaminen on poliittikkaa, jossa on tehtävä valintoja. Elävää kaupunkiympäristöä ei ole sen paremmin eristetyissä lähiöissä, tehtaassa tai toimistokompleksissa, se koostuu kaikista.

Päätoimialojen ja pelkästään yhden muuttujan - liikevaihdon tai työvoiman - tarkastelu kätkee sisäänsä monta yritysten menestystarinaa. Silti Helsingin menestymättömyys talousalueena on vakavan itsetutkiskelun paikka. Tässä yhteydessä ei ole laskettu kuinka monesta potentiaalisesta "menetetystä" työpaikasta on kyse, jos Helsingin yritystoiminta olisi pystynyt seuraamaan koko maan talouskehitystä. Luku liikkuu kymmenissä tuhansissa.

Lopuksi: kysymyksiä

Esitutkimus herättää monia kysymyksiä, joihin jatkotutkimuksessa ehkä saadaan vastauksia. Miksi Helsingin vetovoima on liike-elämässä jatkuvasti heikentynyt? Onko kehitys tulosta

kaupungin johdon politikasta, jolla elinvoimaa tuovaa yritystoimintaa ja varsinkin teollisuutta on hyljeksitty? Vai onko kyse Suomessa harjoitetusta käänteisestä Robin Hood -aluepolitiikasta, jossa otetaan etelän köyhiltä (palkansaajilta) ja annetaan pohjoisen rikkaille (yrittäjille ja maanomistajille)? Mahdollisesti ETA- ja EY-sopimus on Helsingin pelastaja, sillä EY-säädökset estävät aluetukien jakamisen nykyisessä laajuudessa 3/4:lle Suomen pinta-alasta.

Ey-integraation kynnyksellä voidaan pohtia, onko pääkaupungin ja pääkaupunkiseudun kasvua turhaan hillitty, vaikka Suomi selvästi tarvitsee elinvoimaisen ja houkuttelevan metropolin vastavoimaksi kilpaileville pääkaupungeille? Euroopassa ei juuri ole Helsinkiä pienempää metropoleja.

Suljetun sektorin palvelualat ovat ottaneet johtoaseman Helsingin elinkeinoelämässä. Lama, varsinkin jos se kauan jatkuu, saattaa nostaa Helsingin työttömyyden maan keskiarvoon tai sen ylitse. Jatkotutkimuksessa voidaan pohtia sitä mitä tulee laman jälkeen, fokusoida näkökulma yritystoiminnan kannalta keskeisiin asioihin sekä mahdollisesti tarkentaa kunnallisten päättäjien kuvaa elinkeinoelämästä. Helsingin yritystoiminta on kuin suuri laiva, jonka suunta ei käänny nopeasti. Elinkeinopolitiikka kaipaa kuitenkin vaihtoehtoja, vähintäänkin tulee tuntea tosiasiat sekä tietää kehityksen todennäköinen tulos, jos yritystoiminnan alamäki jatkuu entiseen suuntaan.

7. Jatkotutkimuksen ohjelma: Helsingin palvelualan yritykset 2000-luvun kynnyksellä

Tutkimuksen päämäärät

Tutkimuksen päämäärät ovat kolmitahoisia. Ensiksi tarkoituksena on auttaa Helsingin kunnallisia päättäjiä ja virkamiehiä näkemään minne pääkaupunkiseudun ja erityisesti Helsingin suljetun sektorin elinkeinoelämän palvelualat ovat 90-luvulla menossa. Työssä pyritään esittämään vaihtoehtoisia tulevaisuuden kuvia palveluiden kysynnän ja työpaikkojen kehityksestä mm. siitä tuottaako palvelut kunta tai yksityinen sektori.

Toiseksi tutkimuksen tulee esittää suosituksia ja toimenpideohjelma taloudellisen kasvun nopeuttamiseksi ja yritystoiminnan elvyttämiseksi.

Kolmanneksi päämääränä on - edellisiin liittyen - toimia pohjana kunnan elinkeinopoliittisille toimenpiteille.

Lähtökohtana tutkimukselle on valmistunut esitutkimus, jonka pohjalta työ jatkuu. Työtavoite on raportti Helsingin elinkeinoelämästä 2000-luvulla, joka sisältää:

- tarkennetun historian palvelualan elinkeinojen kehityksestä,
- eri toimialojen kvantitatiivisia ja vaihtoehtoisia tulevaisuuden kuvia, joita täydennetään kvalitatiivisella yritysten kuulemisella,

- arviot palveluiden kysynnästä ja työpaikkamäärän kehityksestä,
- suositukset ja toimenpideohjelman elinkeinoelämän elvyttämiseksi.

Tutkimuksen sisältö ja kulku (kts. kuva 7.1)

1. tavoite: Laaditaan tarkennettu raportti Helsingin elinkeinoelämästä/palveluyrityksistä vuosilta 1972-1982-1992.

Tehtävät:

- käytetään hyväksi esitutkimuksen pohjaa
- käydään lävitse lähdekirjallisuus
- tarkennetaan historiaa uudella ja laajemmalla tilastoaineistolla

2. tavoite: Laaditaan päätoimialoittaiset vuoteen 2002 ulottuvat kvantitatiiviset sektoriennusteet, jotka edustavat vaihtoehtoisia tulevaisuudenkuvia. Kuullaan yritysten edustajia, jotka saavat esittää näkemyksensä sektoriennusteista.

Tehtävät:

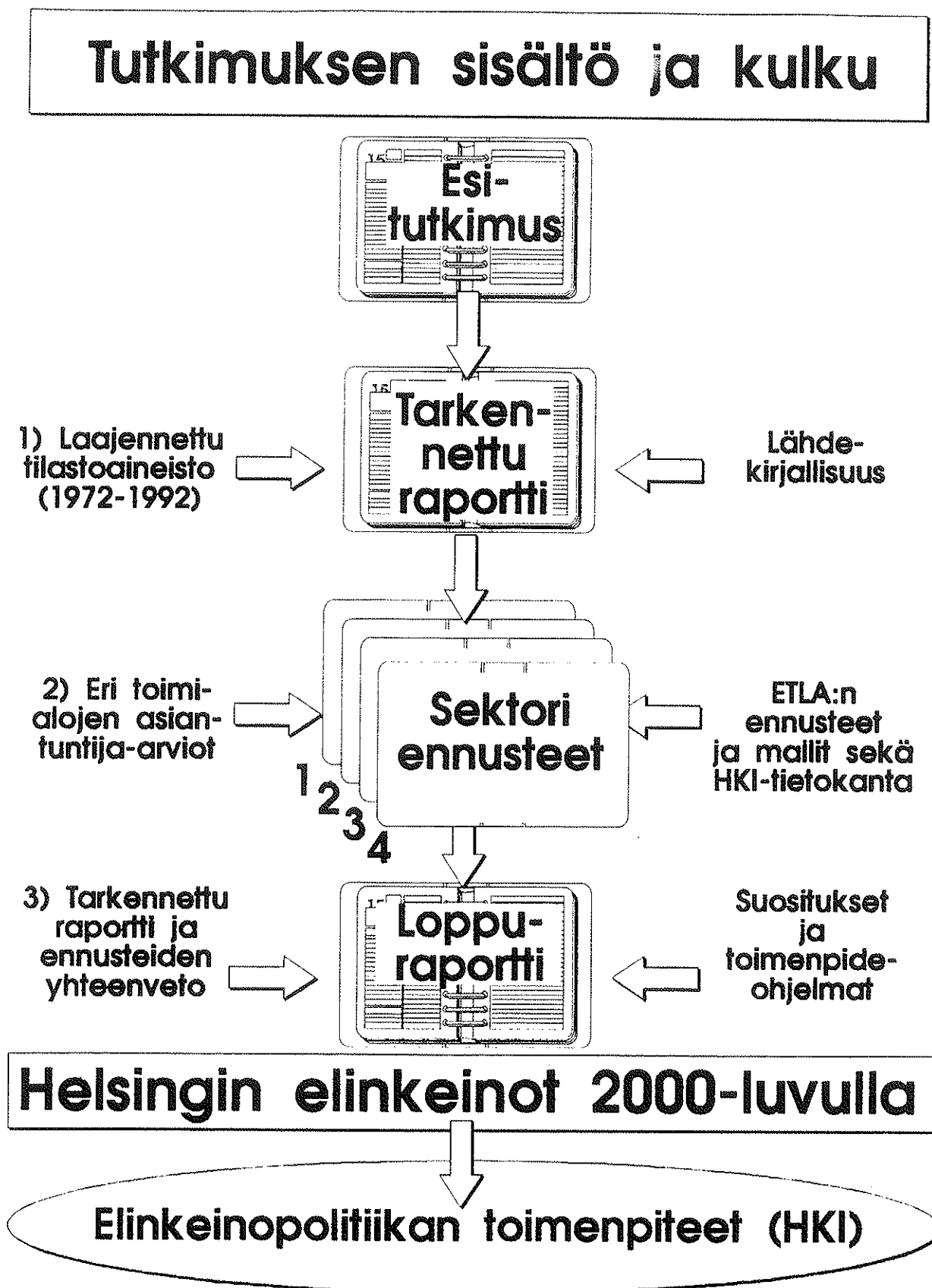
- tutkija laati omat skenaariot eri toimialoille käyttäen hyväkseen esim. ETLAn ennuseita, malleja ja tietokantoja sekä TIEKE:n materiaalia
- eri toimialojen asiantuntijat ja/tai toimialajärjestöt saavat esittää skenaarioiden pohjalta omat muutos-, korjaus-, ja täydennysehdotuksensa
- laaditaan tarkennetut kehitysarviot saadun palautteen (kvalitatiivisen informaation) pohjalta.

3. tavoite: Laaditaan projektin loppuraportti Helsingin suljetun sektorin palvelualoista sekä arvio työpaikkojen kehityksestä. Kootaan yhteen asiantuntijoilta kuulemisen yhteydessä saadut palautteet toimenpiteistä, joilla kaupunki voi tilanteeseen vaikuttaa.

Tehtävät:

- kootaan tarkennettu raportti 1972-1992 yhteen sektoriennusteiden kanssa ja laaditaan laskelmat ennusteiden vaikutuksesta työpaikkojen kasvuun
- laaditaan yhteenveto (executive summary)
- esitetään suositukset ja toimenpideohjelma elinkeinoelämän elvyttämiseksi ja uudistamiseksi

Kuva 7.1: Tutkimuksen sisältö ja kulku

Aikataulu ja resurssit

Työ jaetaan neljään (4) suunnilleen yhtä pitkään ja toisiaan seuraavaan vaiheeseen ja osatehtävään:

- I Laaditaan tarkennettu raportti yritystoiminnan kehityksestä kaupungissa
- II Tehdään alustavat sektorikohtaiset kehitysarviot vv. 1992-2002
- IIIa Pyydetään eri toimialojen ja järjestöjen asiantuntijoiden kommentit, näkemykset ja omat arviot alustaviin ennusteisiin
- IIIb Laaditaan tarkennetut, korjatut sektoriennusteet ja laskelmat vaikutuksista työpaikkoihin
- IV Tehdään loppuraportti ml historia ja ennusteet, laaditaan yhteenveto, esitetään suosituksia ja toimenpideohjelmia

Kukin vaihe ja osatehtävä vaatii 3-4 htkk tutkijan panoksen. Kokonaistyöaika 12-16 htkk tutkijantyötä, lisäksi aputyö tilastojen, tietokannan ja tekstin käsittelyssä.

Työ voidaan laatia useammassa jaksossa kuitenkin niin, että sama tutkija/ryhmä/laitos tekee työn alusta loppuun. Tutkimusongelman vaikeus edellyttää yritystoimintaan perehtynyttä ammattimaista taloustutkijaa.

Työn käynnistys ja ajoitus

Uudet yritystilaston tiedot vuodelta 1990 ovat käytössä loppukesällä 1992. Keväällä, huhti-toukokuussa 1993 ovat vuotta 1991 koskevat yritystilaston tiedot luultavasti käytettävissä.

Työ ajoitetaan siten, että historiaa koskevaan tausta-aineistoon on käytettävissä em. yritystilaston tiedot vv. 1990-91.

Näkökulman mahdollinen laajennus ja tarkennus

Laajentamalla tarkastelua palveluista ja tekemällä erillinen tutkimus tehdasteollisuudesta saadaan yritystoiminnasta parempi kuva. Riittävän tarkkaa, toimialoittaista ja seudullista teollisuutta koskevaa tutkimusta ei ole olemassa. Teollisuutta koskeva työ voidaan laatia erillisenä toimeksiantona ja 6-9 htkk:n työpanoksella.

Erityistä EY-näkökulmaa ei sinänsä tarvita palveluiden tai teollisuuden tarkasteluun. EY-näkökulma voidaan (ja tulee) kuljettaa mukana kautta linjan. Mahdollisesti jossakin maassa ja kaupungissa on laadittu vastaava yritystoiminnan ja/tai aluetalouden tutkimus. Jos on, sellainen olisi hyvä hankkia malliksi tai ainakin nähtäväksi.

Vaikka yllä on esitetty Helsinki-keskeinen tutkimus, joka on tarpeen ja mahdollista tehdä, tarkoituksenmukaista olisi tarkastella yhteisen talousalueen muodostavia pääkaupunkiseudun kuntia (Helsinki, Espoo, Vantaa) rinnakkain ja samalla mittatikulla. Pääkaupunkiseudun kuntien sisällyttäminen tutkimukseen samalla tarkkuudella kuin Helsinki kasvattaa tosin työmäärää esitetystä.

LÄHDELUETTELO:

Tämä on kirjallisuusluettelo löydetyistä ja käytetyistä lähteistä. Osa on vanhaa aineistoa, josta voidaan ottaa oppia. Osa on uutta tavaraa, jota ei ilmeisesti ole aikaisemmin hyödynnetty ainakaan Helsingin kaupungin elinkeinorakennetta koskevissa tutkimuksissa.

Kirjallisuusluettelon jaottelu:

1. Yritystoimialat Suomessa/Helsingissä

- a. Palvelutoimialat
- b. Teollisuus
- c. Rakennustoiminta ja muut
- d. Kysyntäindikaattorit (kulutus, väestö yms)

2. Helsingin yms kunnallinen sektori

3. Alueelliset kysymykset ja ongelmat

- a. Helsinki ja pääkaupunkiseutu
- b. Helsinki ja muu Suomi
- c. Aluepolitiikka

4. Kv. vertailutilanne ja EY-integraation ongelmat

5. Tutkimusmenetelmät ja mallit

6. Tilastolähteet

1. Yritystoimialat Suomessa/Helsingissä

a. Palvelutoimialat

Arrakoski Olli, toimitusjohtaja (Tammi Oy Kustannus). Haastattelu 5.5.1992

Hissa A - Tirkkonen S, Tukkukaupan kehitys ja toimintaedellytykset sekä EY-integraation vaikutukset niihin. Sarja B 82. LTT 1992

Kuusi O, Palvelusta itsepalveluun. Kotien tietorekisteriyhteydet 2010. TASKU 1987.

Lastikka P, Suomen palvelusektorin rakenne ja kehitys vuosina 1948-88. Sarja C 33. ETLA 1984.

Luukinen A, Markkinointipalvelu 1970-1980 -luvulla. TK tutkimuksia 1989:162

Luukinen A, Tietojenkäsittelypalvelut 1970-1980 -luvulla. TK tutkimuksia 1989:159

Partanen Kimmo, Päivittäistavaroiden vähittäiskaupan tehokkuus Suomessa eräisiin muihin Euroopan maihin verrattuna. Sarja B 73. LTT 1991

Peura Tapio - Kero Jukka, Talouden avoimuus, kilpailukyky ja ulkomaankauppa. Sarja A 83. Suomen Pankki 1992.

Raumolin Jussi: Suomalaisen kaupan toimintamahdollisuudet Euroopan yhdyntyessä. ETLA 1990

Rytkönen P, Liikkeenjohdon, kirjanpido- ja lakiasiain palvelu 1980-luvulla. TK tutkimuksia 1989:161

Rytkönen Pekka: Palvelusten ulkomaankauppa. TK tutkimuksia 1987:149

Rytkönen P, Siivouspalvelu, ympäristöhuolto ja pesulapalvelu 1980-luvulla. TK tutkimuksia 1990:166

Suominen M -Tarkka J, Rahoituspalveluiden markkinat ja tuotanto Suomessa. Sarja A 82. Suomen Pankki 1991.

Tervo H - Niittykangas H, Developments in the growth, location and turbulence of business services in Finland. Working Paper 120. Jyväskylän yliopisto 1992.

Vartiainen H, Palveluelinkeinojen kehitysnäkymät. sarja c 52. ETLA 1989.

Virén M, palveluelinkeinot - yhä laajeneva sektori. Kirjassa Suomen Talouselämä. Pohjola yhtymä 1988?

b. Teollisuustoiminta

Hyypiä Markku, Helsingin alueen teollisuustuotannon ennustaminen. Kokeilu ETLAn valtakunnallisen ennusteen käyttömahdollisuudesta. Hki Tilastokeskus 1987:9

KM 1992:18. Pienen ja keskisuuren yritystoiminnan neuvottelukunnan raportti. KTM 1992

Rutanen Reijo, Taivaallinen kaupunki. Suomen Kuvalehti 24.4.1992

c. Rakennustoiminta ja muut

Rakennustoiminnan kehitysnäkymät vuoteen 1996. Rakennus-aineteollisuusyhdistys 1992.

Talonrakennustuotannon kilpailunrajoitukset ja niiden vaikutukset. Kilpailuvirasto 1991.

Widgrén, Mika: Asuntojen kysyntä vuoteen 1996. Pääkaupunkiseudun julkaisusarja B 1992:9.

d. Kysyntäindikaattorit (kulutus, väestö, bkt yms)

Hyypiä Markku: Helsingiläisten kotitalouksien kulutusmenot. TILK katsaus 1989:2

Laurila Eino: Yksityinen kulutus Suomessa 1880-1980. ETLA 1987.

Mankinen Reijo: Yksityisten kulutusmenojen rakenne ja kehitys Suomessa 1970-1991. ETLA 1988

e. Toimialarakenne

Laaksonen Martti: Pienten vähittäismyymälöiden sopeutuminen kilpailutilanteen muutokseen. Vaasan KKK tutkimuksia 1990:153

Monten Seppo: Työpaikkamäärän ja ammattirakenteen muutoksista Helsingissä ja muualla pääkaupunkiseudulla. TILK katsaus 1989:1

Susiluoto Ilkka: Helsingin seudun elineitoiminnan rakenteesta ja riippuvuuksista. TILK katsaus 1985:3-4

Susiluoto Ilkka: Helsingin seudun talouskasvusta panos-tuotos -tutkimuksen valossa. TILK katsaus 1987:2

Susiluoto Ilkka: Panos-tuotos -tutkimus Hgin seudun talouselämästä. TILK tutkimuksia 1987:4

Lausamo M, Pääkaupunkitutkimus. Hgin kaupunginkanslia 1977.

2. Helsingin kunnallinen sektori

Holstila Eero: Viisi tulevaisuuden Helsinkiä. TILK katsaus 1989:2

Immonen Helena: Elinkeinojen vaikutukset Hgin kaupungin talouteen. TILK katsaus 1985:3-4

Paasio Antti, Kunnalliset palvelut. Kunnan vai yksityisen toimesta? SYKL/Turun KKK 15.3.1992.

3. Alueelliset kysymykset ja ongelmat

a. Helsinki ja pääkaupunkiseutu

Heikkonen Eero, Helsinki jälkitekollisena suurkaupunkina. TILK katsaus 1985:2

Tolonen Jaakko: Elinkeinot (Helsingissä). Eurooppa muuttuu, muuttuuko Helsinki - Euroopparyhmän raportti. Hgin TK 1991:4

Hyypiä Markku: Pääkaupunkiseudun taloudellinen kehitys 1975-1983. TILK katsaus 1986:3

Lankinen Markku: Helsingin seudun väestö- ja elinkeinokehitys vuosina 1970-1984. SaM aluepoliittisia tutkimuksia 1985:6

Lankinen Markku: Helsingin seudun väestö- ja työpaikkakehitys 1970-1984. TILK katsaus 1986:2

Seppälä Pekka - Susiluoto Ilkka: Pääkaupunkiseutu talousalueena. PKS:n julkaisusarja A 1983:7

Seppälä Yrjö & co: Suurkaupunkitutkimus Helsingin seudulla vuosina 1984-86. VTT tiedotteita 1987:665

b. Helsinki ja muu Suomi

Kansainvälistyvän Suomen pääkaupunki - Helsingin elinkeinopolitiikan uusia haasteita. Julkaisusarja A 1. Hgin kaupunginkanslia 1992.

Okko Paavo: Uudenmaan lääni talouden rakennemuutoksessa. ETLA 1990

Okko Paavo: Yritys- ja aluerakenteen muutoksesta. Turun elinkeinopolitiikan taustatekijöistä integroituvassa taloudessa. Turun KKK keskustelua 1992:3

SaM 1986: Alueellinen panos-tuotos -tutkimus Suomessa

c. Aluepolitiikka

Lehmusto Mauri: Kaupunkien rooli aluekehityksessä. julkaisussa Aluesuunnittelupäivät 1988 - yhdyskuntarakenne -rakennemuutos. Joensuun yliopiston tiedonantoja 1989:8

Lehmusto Mauri: Aluepolitiikka ja teollisuusyritysten alueellinen liikkuvuus Suomessa. Vaasan KKK tutkimuksia 1987:122

4. Kansainvälinen vertailutilanne ja EY-integraation ongelmat

Bauer Paul W, Unbalanced growth and the US productivity slowdown. Economic Commentary (Federal Reserve Bank of Cleveland. Jan. 1, 1992.

Browne L: Can high tech save the Great Lakes States? New England Economic Review, Nov 1983

Hatanpää H - Leppänen S, Rakenne- ja teollisuuspolitiikan suuntaviivat OECD-maissa. Keskustelualoitteita 23. vatt 1992.

Cremeans & co: Structural change in the US economy 1979-87: High tech versus smokestack industries. US Industrial Outlook 1984

EC Commission 1991: Panorama of EC industry 1991-92 ja kaksi aikaisempaa vuosikirjaa

Granfelt J & Co, Euroopan yhdentymiskehityksen vaikutukset Suomen elinkeinoelämään. Sarja B 77. LTT 1991

Larsson L - Taylor d A, Finansiella tjänster i Europa. Teldok Rapport 1991:67

Långtidsutredningen 1992. SOU 1992:19. Stockholm.

OECD 1988: New technologies in the 1990's. A sosio-economic strategy.

OECD 1992: Cities and new technologies.

OTA 1988: Technology and the American economic transition. Choices for the future. Office of Technology Assesment, US Congress.

Salomäki-Jurkka M, Euroopan yhdentyminen ja kuluttaja. Miten integraatio vaikuttaa kuluttajahintoihin Suomessa. Julkaisuja 38. Vaasan Yliopisto. Länsi-Suomen taloudellinen tutkimuslaitos 1992.

Teldok 1989: Data- och telekommunikationer - hur påverkas den regionala utvecklingen? Via Teldok 1989:15

TUC (1983): Where are the new josbs coming from? Trade Union Congress.

Vartiainen H, Palveluelinkeinojen vapautuminen Euroopan integraatiossa Suomen kannalta (Pankit, vakuutus ja liikenne). Sarja B 72. LTT 1991.

Vedin Bengt Arne: Den nya ekonomin - Tjänster, kunskap eller industri. Trygghetsrådet SAF-PTK. Stockholm 1989.

Vuorinen P, Ny teknik och regional utveckling. Aluepoliittinen perusprojekti. Pohjoismaiden ministerineuvosto 1986.

Öquist B: Närhet och avstånd. Om regional utveckling, informationsteknologi, och telekommunikation i USA and Canada. Teldock Rapport 1991:62

5. Tutkimusmenetelmät ja mallit

Hewings G: Regional industrial analysis and development. London 1977

Hämäläinen Heikki: Taloudellisten vaihteluiden seuranta- ja ennakointijärjestelmän laadinta ja valvonta. ETLA 1979

Käär E-J - Leppänen V-J: Aluekilpailu 1976 ja 1978: menetelmät ja tulosten analyysi. TK:n tutkimuksia 1983:103

Lee Colling: Models in planning. Oxford 1973

OECD 1974: Service activities in Developing countries

Talousneuvosto 1972: Kokonaistaloudellinen alueellinen tarkastelukehikko. Alueellisen suunnittelun menetelmät: katsaus kirjallisuuteen ja eri maiden suunnittelumenetelmiin.

6. Tilastolähteitä

ETLAN tietokannat toimialojen tuotannon kehityksestä

OECD 1991: Labor force statistics 1969-1989

OECD National accounts, historical statistics. (Eri vuosilta)

Tilastokeskus (TK): Kotitaloustiedustelu 1990. SVT tulot ja kulutus 1992:9.

Tilastokeskus (TK): Majoitustilasto. SVT liikenne 1992:12

Tilastokeskus (TK): Panos-tuotos -tutkimus 1985.

Tilastokeskus (TK): Suomen yritykset. SVT 1991:7 (ja aikaisemmat yritys- ja toimipaikkarekisterit vuodesta 1972)

Tilastokeskus (TK): Työvoimatutkimus. Tiedot Helsingin työllisyydestä toimialaluokittain (3-numerotaso) vuosina 1989-1992/helmikuu

Tilastokeskus (TK): Yritys- ja toimiapaikkarekisterin kunnittaiset tiedot Helsingistä, Espoosta ja Vantaalta vv. 1972-1989.

TILK 1991: Helsingin kaupungin tilastollinen vuosikirja (ja vanhemmat)

ELINKEINOELÄMÄN TUTKIMUSLAITOS (ETLA)
THE RESEARCH INSTITUTE OF THE FINNISH ECONOMY
LÖNNROTINKATU 4 B, SF-00120 HELSINKI

Puh./Tel. (90) 609 900
Int. 358-0-609 900

Telefax (90) 601 753
Int. 358-0-601 753

KESKUSTELUAIHEITA - DISCUSSION PAPERS ISSN 0781-6847

- No 392 RISTO MURTO, Testing Continuous Time Models of the Term Structure of Interest Rates in the Finnish Money Market. 22.01.1992. 42 p.
- No 393 RAIMO LOVIO, The Influence of Foreign Companies on the Birth and Development of the Finnish Electronics Industry. 29.01.1992. 9 p.
- No 394 JUHA KETTUNEN, Time-Dependent in Semi-Parametric Models of Unemployment Duration. 05.02.1992. 27 p.
- No 395 OLAVI LEHTORANTA, Estimating Stocks of Fixed Capital: Methods used in Different Countries. 13.02.1992. 73 p.
- No 396 HANNU JAAKKOLA, The Diffusion of Information Technology in Finnish Industry: State-of-the-art & Analysis. 14.02.1991. 33 p.
- No 397 Elinkeinoelämän Tutkimuslaitoksen toiminta vuonna 1991. 25.02.1992.
- No 398 OLAVI RANTALA, An Econometric Diffusion Model of Exchange Rate Movements within a Band - Implications for Interest Rate Differential and Credibility of Exchange Rate Policy. 06.03.1992. 19 p.
- No 399 MARKKU KOTILAINEN, Exchange Rate Unions: A Comparison to Currency Basket and Floating Rate Regimes - A Three-Country Model. 09.03.1992. 120 p.
- No 400 VEIJO KAITALA - MATTI POHJOLA, Acid Rain and International Environmental Aid: A Case Study of Transboundary Air Pollution Between Finland, Russia and Estonia. 23.03.1992. 15 p.
- No 401 JUHANI TURKKILA, Tuloverotuksen reaalin kiristyminen Suomessa. 22.04.1992. 36 s.
- No 402 OLAVI RANTALA - PAAVO SUNI, The European Economy, Medium Term Perspectives. 24.04.1992. 26 p.
- No 403 RITA ASPLUND, Education, Experience and Earnings in Finland: Empirical Evidence from a Cross Section of Individuals. 05.05.1992. 33 p.
- No 404 RITA ASPLUND, Education, Experience and Earnings in Finland: Data Analysis and Complementary Estimation Results. 05.05.1992. 58 p.

- No 405 RITA ASPLUND, Human Capital Earnings Functions: A Theoretical Introduction. 05.05.1992. 33 p.
- No 406 MIKA WIDGRÉN, A Game Theoretic Analysis of the Nordic Coalition's Role in the Decision Making of the EC Council of Ministers. 07.05.1992. 21 p.
- No 407 OLAVI RANTALA, Luottotappioriskin hinnoittelu. 01.06.1992. 30 s.
- No 408 MARKKU KOTILAINEN, Euroopan raha- ja talousunioni ja Suomi. (The European Economic and Monetary Union and Finland). 25.06.1992. 31 s.
- No 409 RISTO MURTO - TEEMU VÄÄNÄNEN, Linear and Nonlinear Dependence in the Finnish Forward Rate Agreement Markets. 03.08.1992. 29 p.
- No 410 MARKKU LAMMI, An Imperfect Competition Model in an Industry with Differentiated Domestic and Foreign Products. 24.08.1992. 11 p.
- No 411 RISTO MURTO, Korkorakennemallien käyttö korkoriskin arvioinnissa ja hallinnassa. 28.08.1992. 41 s.
- No 412 MIKA MALIRANTA, Paperiteollisuuden palkat ja tehdasteollisuuden palkkarakenne. 28.08.1992. 37 s.
- No 413 SYNNÖVE VUORI - PEKKA YLÄ-ANTTILA, Industrial Transformation in Finland - From Factor Driven to Technology-Based Growth. 15.09.1992. 37 p.
- No 414 RITA ASPLUND, Occupational Earnings Differentials in Finland - Empirical Evidence from a Cross Section of Individuals. 16.09.1992. 51 p.
- No 415 JUHA KETTUNEN, Increasing Incentives for Reemployment. 16.09.1992. 30 p.
- No 416 TIMO MYLLYNTAUS, Technology Transfer and the Contextual Filter in the Finnish Setting. Transfer Channels and Mechanisms in an Historical Perspective. 18.09.1992. 52 p.
- No 417 RITA ASPLUND (Ed.), Human Capital Creation in an Economic Perspective. 12.10.1992.
- No 418 V. BUSHENKOV - V. KAITALA - A. LOTOV - M. POHJOLA, Decision and Negotiation Support for Transboundary Air Pollution Control between Finland, Russia and Estonia. 15.10.1992. 25 p.
- No 419 HARRI LUUKKANEN, Helsingin palvelualan yritykset: Suljettu sektori murroksessa; esitutkimus. 07.10.1992. 93 s.

Elinkeinoelämän Tutkimuslaitoksen julkaisemat "Keskusteluaiheet" ovat raportteja alustavista tutkimustuloksista ja väliraportteja tekeillä olevista tutkimuksista. Tässä sarjassa julkaistuja monisteita on rajoitetusti saatavissa ETLAn kirjastosta tai ao. tutkijalta. Papers in this series are reports on preliminary research results and on studies in progress; they can be obtained, on request, by the author's permission.